

Barn och ungdomar med invandrarbakgrund i den svenska skolan

Elevers attityder till skolan och undervisningen

Rina Andersson

Handledare: Anna-Lena Lange

Barn och ungdomar med invandrarbakgrund i den svenska skolan

Elevers attityder till skolan och undervisningen

Rina Andersson

Publikationen kan
utan kostnad laddas ner
i pdf-format från
<http://www.lhs.se/iol/publikationer>

Handledare: Anna-Lena Lange

Sammanfattning

Syftet med studien är att undersöka attityder hos elever med invandrabakgrund och deras lärare, angående integrering i traditionell svensk skola. Jag vill också belysa fördelar och nackdelar som barn och ungdomar med invandrabakgrund anser att det är att undervisas i klasser med barn med andra modersmål än de själva. Studien omfattar barn och ungdomar med invandrabakgrund, så kallade andra generationens invandrare. De är födda i Sverige men har annat modersmål än svenska. De kan ge en bild av hur undervisningen fungerar från deras synvinkel. I undersökningen ingår även lärares attityder till och erfarenheter av att undervisa barn med invandrabakgrund.

Studien är inriktad på elever och lärare i grundskolan. Eleverna har gått några år i skolan och kan delge sina erfarenheter. Enkätundersökning är genomförd i årskurs 4, 5, 6 och 7 i två olika skolor. Elever i fem olika klasser och även klasslärare har besvarat en enkät. En av skolorna är belägen i en av Stockholms nordvästra förorter, mitt i ett bostadsområde. Skolan består av elever med olika bakgrund och med olika kulturer. Den andra skolan är en skola belägen i en förort norr om Stockholm. Området omkring skolan, precis som skolan representerar mångfald, flerspråkighet och många olika kulturer och traditioner. De flesta av eleverna är invandrare eller har invandrabakgrund. Undersökningen omfattar 67 elever och 7 lärare.

Undersökningen visar om eleverna använder sig av svenska språket uteslutande i skolan eller om de också pratar svenska hemma och i samhället de vistas i på sin fritid. Studien visar hur undervisningen anpassas med tanke på deras modersmål. Den visar att språket påverkar deras lärande och tvärtom. Den visar i vilken utsträckning eleverna har en positiv attityd till skolan och känner sig integrerade i skolan och i deras sociala umgänge i samhället omkring dem. Det belyser hur förhållandet mellan hem och skola fungerar enligt eleverna.

Studien startade hösten 2004 och slutfördes våren 2005.

Studien sammanfattar att det finns både fördelar och nackdelar med att integrera barn och ungdomar med invandrabakgrund i klasser med barn som har andra modersmål än deras egna. Integration kan leda till en social och kulturell förståelse, acceptans och respekt. Eleverna kan överbygga klyftor mellan olika kulturer, de kan också bli missförstådda eller missförstå. Resultatet visar på betydelsen av att lärarna anpassar sin undervisning till att bemöta varje individs behov och att alla barn och ungdomar kan ta del av undervisningen i den svenska skolan.

Nyckelord: Invandrare, Andra generationens invandrare, Integration, Kultur, Modersmål, Tvåspråkighet

Abstract

The aim with the study has been to investigate positive and negative aspects concerning how children and youth with an immigrant background integrate into the traditional Swedish education. It also brings light to the advantages and disadvantages that can occur when children and youth with an immigrant background are educated in classes with children who speak different mother tongues than their own. The study shows how the education is adapted for children using other mother tongues than Swedish.

The study comprises children and youth with an immigrant background, so called second generation immigrants. They are born in Sweden but have another mother tongue than Swedish. They can contribute with their views and opinions on how they believe the education is working. Teachers' attitudes and experiences of teaching children with an immigrant background will also be part of the study.

The questions in the study are directed towards students and teachers in two elementary schools. The students have been taking part of the Swedish school for a couple of years and are able to contribute with their experiences. The study was brought out in grades 4, 5, 6 and 7 in two different schools. Students belonging to five classes and the class teachers have participated in a questionnaire. One of the schools is situated in a suburb northwest of Stockholm. The school has several students with different backgrounds and different cultures. The second school is situated in a suburb north of Stockholm. The areas surrounding the school, just as the school represent a great variety of cultures, languages and different traditions. The majorities of students are immigrants or have an immigrant background. The study is brought out by 67 students and 7 teachers.

The study shows aspects if the students only are using the Swedish language at school or if they speak Swedish at home and in the society where they spend their leisure time. The study show if the language influences their learning and vice versa. It questions if the students have a positive attitude towards school and feel integrated in school and in the society surrounding them. It shows how the relation between home and school are working, according to the students.

The study started in the fall 2004 and was finished in the spring 2005.

The study concludes the advantages and disadvantages with integrating children and youth with an immigrant background in classes where children have other mother tongues than their own. Integration can lead to a social and cultural understanding, acceptance and respect. The students can cover gaps between different cultures. They can also be misunderstood or misunderstand. The result shows the importance of teachers adjusting their education to meet the need of each individual and that all children and youth are able to participate in the Swedish school.

Keywords: Immigrant, Second generation immigrant, Integration, Culture, Mother tongue, Bilingualism

Förord

Uppsatsen är skriven under våren 2005 i barn- och ungdomsvetenskap på Lärarhögskolan i Stockholm.

Tvåspråkiga individer utgör en majoritet av världens befolkning (Baker, 1996). Sverige har de senaste åren blivit ett land med stor mångfald och det visar sig mer eller mindre i de flesta skolor runt om i landet. Det är inte bara barn som kommit till Sverige med ett annat språk och annan kultur. Det är också barn som är födda i Sverige med föräldrar som invandrat. De barnen kallar Anders Ljungberg (Sydsvenskan 2004-12-09) i Malmö för "halvspråkiga" barn, för att många av dem varken behärskar sitt modersmål eller svenskan. Han anser det vara ett stort problem i skolorna. Jag är intresserad av om det är ett stort problem för eleverna och om skolorna agerar på ett sådant sätt att de underlättar och anpassar undervisningen för de "halvspråkiga" barnen.

Det är berikande ur många olika aspekter att ha tillgång till flera språk, kulturer och sätt att tänka på. Den dubbla kompetensen kan leda till en större förståelse för andra människor och en större tolerans för olikheter.

Tvåspråkighet är något positivt men det får inte resultera i att barnet inte kan något av språken verkligt bra. Det är viktigt att barnet åtminstone har ett "bra" språk, på grund av inläring, tänkande, identitetsutveckling med mera. Många människor måste vara tvåspråkiga, oavsett om det är farligt eller inte, för att kunna leva i ett modernt samhälle (Hultinger & Wallentin, 1996). I en situation där barnet i själva verket inte behärskar något av språken och inte känner sig som fullständig medlem i någon etnisk grupp kan det leda till segregation, inte bara i skolan utan i samhället som helhet.

Jag vill i detta förord först och främst tacka de lärare och elever som på ett positivt och professionellt sätt givit av sin tid, medverkat i enkätundersökningen och bidragit med bakgrundsfakta. Utan er hade den här uppsatsen inte varit möjlig att genomföra. Jag vill också rikta ett stort tack till min handledare Anna-Lena Lange som följt mig i mitt arbete, stöttat och uppmuntrat i både med- och motgångar. Ditt stöd och all din kunskap som pedagog och forskare har hjälpt mig och underlättat mitt arbete. Jag vill också tacka Marcus och Charlotta för lånet av dator, utan er hade det inte varit möjligt. Slutligen vill jag tacka min familj och speciellt min sambo Moses Tesfai för hans oföränderliga stöd vilket på många sätt varit en stor inspiration. Han har haft tålamod med mig och uppmuntrat mig. Tack för att ni finns!

Enligt Baker, är det viktigt att istället för att se på språk som ett problem bör man betrakta ett språk som en grundläggande mänsklig rättighet!

Rina Andersson, Hässelby 2005

Innehåll

1. Introduktion.....	1
1:1 Bakgrund:.....	1
1:1:2 Integration i Sverige:.....	2
2. Syfte och frågeställningar.....	4
3. Litteraturgenomgång.....	4
3:1 Teoretisk bakgrund:.....	4
3:2 Begreppsdefinitioner:.....	8
3:2:1 Diskussion om begreppsdefinitioner:.....	10
3:3 Språket som socialt och kulturellt hjälpmedel:.....	11
3:3:1 Invandrabarn och andra generationens invandrare:.....	13
3:4 Styrdokument:.....	15
3:5 Mångkulturell undervisning:.....	17
3:5:1 Språket som verktyg:.....	19
3:5:2 Första och andra språket:.....	20
3:6 Hem och Skola:.....	22
4. Metod och genomförande.....	24
4:1 Metod:.....	24
4:2 Enkätundersökning elever:.....	25
4:3 Enkätundersökning lärare:.....	26
4:4 Urval av skolor:.....	26
4:5 Urval av elever och lärare:.....	28
4:6 Provenkät:.....	30
4:7 Genomförande:.....	31
4:7:1 Bortfall:.....	32
4:7:2 Bearbetning av enkäter:.....	32
4:8 Reliabilitet och validitet:.....	32
4:9 Etiska aspekter:.....	33
5. Resultat.....	35
5:1 Resultat av elevenkäter:.....	35
5:2 Resultat av lärarenkäter:.....	43
6. Diskussion och Reflektion.....	48
6:1 Metoddiskussion:.....	48
6:2 Resultatdiskussion:.....	51
6:3 Slutsats:.....	56
6:4 Avslutande reflektioner:.....	57
6:5 Fortsatt forskning:.....	58
7. Litteraturlista:.....	59
8. Bilaga:.....	61
8:1 Brev till föräldrar:.....	61
8:2 Elevenkät:.....	63
8:3 Lärarenkät:.....	65

1. Introduktion

1:1 Bakgrund

I Sverige har vi ett samhälle som är etniskt delat i såväl social som kulturell mening. Vi har i det svenska samhället, som i många andra samhällen, bestämda föreställningar om och värderingar av vad som är "normalt". Vårt förhållande gentemot andra länder påverkar hur vi ser på oss själva. I många delar av världen växer människor upp i rika språkliga miljöer, där är det naturligt att redan som barn lära sig att förstå och tala två språk. Länder med många språkgrupper har vanligen ett officiellt språk som fungerar som gemensamt kommunikationsspråk i landet. Språk är bron mellan människor. Vi behöver språk för att möta varandra, för att förstå och bli förstådda. Flerspråkighet är inte något speciellt eller besvärligt utan helt normalt, minst lika normalt som enspråkighet (Ladberg, 2003).

I mötet mellan människor påverkas atmosfären och förutsättningarna för kontakt eller avståndstagande. Människors språk utvecklas i speciella miljöer och är bara omedelbart förståeligt i den miljö där det hör hemma (Sou 1996:143). Etnicitet är något som skapas och ständigt förändras beroende på utveckling av sociala relationer i samhället.

Den djupaste drivkraften som är kopplad till identiteten är nog människans behov att bli sedd, och bli sedd som den han/hon är. När man tror på sig själv både vågar och vill man anstränga sig för att lyckas. Vi identifierar oss med språk vi kan kommunicera med. Att sakna ett språk kan vara att sakna en identitet. En familj från ett annat land än Sverige blir inte svensk bara för att den bestämmer sig för det (Ladberg, 2003). Barn och ungdomar kan få problem med sin identitet och att veta var de hör hemma, vilket kan ha samband med språkproblem. Det är bra för alla barn och ungdomar om de har vuxna i sin omgivning som de kan identifiera sig med och bli bekräftade av. Barn lär sig det språk som talas av dem som barnet tycker om. Behovet att förstå och göra sig förstådd är vårt viktigaste skäl att lära oss nya språk (Ladberg, 2003). Språket är medlet vi använder inte målet.

Många gånger är barn som är födda i Sverige av föräldrar som invandrat till Sverige, också kallade invandrare eller andra, eller tredje generationens invandrare, fast de är svenska medborgare. Det är viktigt att stödja invandrabarnens identitetsutveckling och att deras tvåspråkighet och dubbla kulturtillhörighet ska respekteras och stärkas.

Från början var fokuseringen i undersökningen på barn och ungdomar med invandrabakgrund, så kallade andra generationens invandrare. Det fanns intresse att ta reda på om andra generationens barn och ungdomar med invandrabakgrund upplever andra svårigheter eller förutsättningar i skolan och i samhället som omger dem, än första generationens barn och ungdomar med invandrabakgrund. På grund av det lilla urvalet av elever på de 2 skolor som använts i undersökningen har det varit svårt att få ett representativt resultat av enbart andra generationens barn och ungdomar med invandrabakgrund. Därför har jag valt att istället fokusera på attityder hos elever med invandrabakgrund oavsett om de är första eller andra generationens invandrare.

Det finns flera teoretiker som inom sina olika områden visat intresse för barn med invandrabakgrund. Jag har relaterat min studie till teorier ur ekologisk synvinkel med hjälp av

Urie Bronfenbrenner (Bronfenbrenner, 1979) och ur en sociologisk synvinkel med hjälp av Anthony Giddens (Giddens, 1997).

Bronfenbrenner har använt sig av en utvecklingsekologisk modell i sina teorier. Han belyser den mänskliga utvecklingen och samspelet mellan individen och dess omgivning. I ekologin betonar han roller, relationer och aktiviteter. Giddens har lagt vikten i sina teorier på globalisering och kulturella förändringar. Han belyser kulturens, traditionens och familjens värde för individen och i hela samhället. Han menar att vi ska vara mer öppna för kulturella förändringar

Syftet med studien är att undersöka attityder hos elever med invandrarbakgrund och deras lärare, angående integrering i traditionell svensk skola. Det finns också intresse av elevernas attityder angående undervisning i klasser med elever som har andra modersmål än de själva har, på vilka språk eleverna kommunicerar och hur lärarna anpassar undervisningen och hur styrdokumentet anpassas med tanke på modersmålet.

Att lära sig språk är skapande och återskapande, en process där individen bygger upp egna kreativa system. Språket hjälper oss att känna igen sådant vi ser. Vi kan kategorisera det och komma ihåg det efteråt. Med språket utvecklas det mänskliga tänkandet (SOU 1996:143). Det är inte alltid vi förstår att ett barns svårigheter i skolan har ett samband med språket. Det faktum att människor växer upp under olika förhållanden gör att de skiljer sig i förståelse av sin omvärld och sig själva skapar svårigheter för kommunikation mellan människor med olika bakgrund.

1:1:2 Integration i Sverige

Integration är ett ord som ofta används i samband med invandrare som kommer till Sverige (Socialstyrelsen, 1998). Invandrare har funnits i Sverige i alla tider (Hirsch Jr m.fl., 1991). På medeltiden kom tyska köpmän, under stormaktstiden kom bland annat vallonska smeder och bergverksarbetare. Prefixet ”invandrare” markerar en avvikelse från normen. Det är ofta svårt att få arbete i Sverige om man har annorlunda utseende eller ett namn som klingar utländskt (Allenwood & Franzén, 2000). Invandrarbegreppet inkluderar både personer som kommit till Sverige av ekonomiska skäl, så kallad arbetskraftsinvandring, och personer som kommit som flyktingar och tvingats lämna sitt land.

Invandringen har aldrig varit kontinuerlig och likformig. Från 1950-talet till och med 1970-talet var det en stor arbetskraftsinvandring i Sverige vilket senare blev flyktinginvandring (Allenwood & Franzén, 2000). De flesta flyktingar var politiska flyktingar. Gruppen som kallas invandrare representerar en mängd länder och kulturer, alla med olika levnadssätt och vanor. Både arbetskraftsinvandrarnas och senare nyanlända invandrare hamnar i ett påtagligt utanförskap och har mött svårigheter på arbetsmarknaden. Barnen till arbetskraftsinvandrarna uppvisar totalt sett en högre arbetslöshet än jämnåriga svenska ungdomar (Ålund, 1997). Sedan 1986 har de flesta invandrare och flyktingar kommit från länder utanför Europa (Sjögren, 1997).

Flyktingar har en tendens att bosätta sig i större städer, oavsett var i världen de bosätter sig. ”Det gör att det finns risk för ghettoisering av vissa bostadsområden” (Allenwood & Franzén, 2000, s24). Vissa stadsdelar, företrädesvis förortsområden med stora hyreshus i storstäder bebos idag i mycket hög grad av invandrare. En anledning kan vara en effekt av

ekonomisk diskriminering och av annan diskriminering. Det kan också vara invandrarnas naturliga önskan att bo nära släkt och vänner från det tidigare landet samt med människor från samma kulturella bakgrund som de själva och som talar samma språk (Allenwood & Franzén, 2000).

Det leder i sin tur till segregering. Segregerade miljöer betyder ofta nya invandrare och flyktingar, elev- och lärarbyten, ojämna förkunskaper och instabila förhållanden i allmänhet. Detta gör att man får en speciellt krävande utbildningssituation. Integration handlar i dagens samhälle om en känsla av samhörighet och tillhörighet om en bestämd situation i en given tid (Allenwood & Franzén, 2000). Integreringsfrågan är mer ett svenskt problem än ett invandrarproblem.

För att kunna integreras i bemärkelsen av att förenas eller enas måste vederbörande få en viss uppfattning om det sammanhang i vilken integration ska ske. Arbete, utbildning och kamp mot diskriminering och rasism är centrala frågor som understryker vad som trycker ner och vad som förenar. Det är viktigt att människor accepterar varandras kulturer och låter alla behålla sin särart. Det är viktigt för invandrarfamiljer att integreras i samhället inte assimileras. Ansvar för integration ligger både hos invandrare och hos det svenska samhället. Samhället kan inte tvinga någon att integreras. Invandrarfamiljer kan inte heller integreras utan stöd, vägledning och hjälp.

En stor del av utvecklingen i samhället har skett på grund av immigrationen. Människor från andra länder bär på influenser och idéer från sin egen kultur som de tar med sig till det land de invandrar till (Ockert-Axelsson & Norman, 1993). Ju mer olika kulturer möts desto mer förändringar sker i samhället.

2. Syfte och frågeställningar

Syfte:

Syftet med studien är att undersöka attityder hos elever med invandrabakgrund och deras lärare, angående integrering i traditionell svensk skola.

Frågeställningar:

- Vad anser elever med invandrabakgrund om att undervisas i klasser med elever som har andra modersmål än deras egna?
- På vilka språk kommunicerar elever med invandrabakgrund i skolan/i hemmet?
- Hur anpassar lärarna undervisningen med tanke på elevernas modersmål?
- Hur anpassas styrdokumentet för elever med invandrabakgrund?

3. Litteraturgenomgång

3:1 Teoretisk bakgrund

Det har funnits ett flertal teoretiker som har reflekterat över tvåspråkighet, modersmålsundervisning, invandrare, kultur och traditioner. Reflektioner har gjorts ur ett ekologiskt och ett sociologiskt perspektiv.

Ekologisk teori:

En teoretiker med en ekologisk teori är Urie Bronfenbrenner. Bronfenbrenner föddes 1917 i Moskva och emigrerade som 6-åring med sin familj till Amerika (Aagre, 2003). Han är utvecklingspsykolog och professor vid Cornell University i New York. Stora delar av hans forskning belyser sammanhanget i uppväxtmiljön och helheten i den mänskliga utvecklingen, i samspelet mellan individ och omgivning (Aagre, 2003). Han betonar ekologi som betecknar omgivningen, och relationen mellan det ekologiska systemet och människans kognitiva utveckling. Han anser att individen bör studeras i sin naturliga miljö. Det ekologiska perspektivet visar på roller, relationer och aktiviteter. Bronfenbrenner har utarbetat en utvecklingsekologisk modell om barn och ungdomar. Den koncentrerar sig på det sociala nätet som omger barn och ungdomar. Den visar på att barn och ungdomar kan agera på olika sätt beroende på vilka aktiviteter de engagerar sig i, vilka roller de intar i olika grupper och vilka relationer de har till varandra i olika constellationer. Den utvecklingsekologiska teorin handlar bland annat om hur man ska kunna nå en bättre kunskap och förståelse om individens utveckling (Andersson, 1987).

Utveckling definieras enligt Bronfenbrenner som människans sätt att utveckla en uppfattning om den ekologiska miljön och sin relation till den. Utvecklingsprocessen är en produkt av samspelet mellan individen och den miljö vederbörande lever i (Andersson, 1987). De påverkar varandra. En människa utvecklas genom att göra nya upptäckter, förändras och samtidigt behålla sin identitet (Bronfenbrenner, 1979). Utveckling innebär förändringar i karaktären hos en individ. Det sker kontinuerligt både i uppfattningsförmåga och i handling. En människas utveckling påverkas av händelser som kan ske utan att vederbörande ens varit där.

Sambandet mellan miljön och kapaciteten att förstå talat och skrivet språk tillåter människan att förstå händelser i miljöer som vederbörande inte tidigare haft tillgång till, till exempel skolan.

Bronfenbrenner inriktar sin forskning på Ekologi som är läran om hus och hem, och ekologin i den mänskliga utvecklingen handlar om en aktivt växande människa och de yttre förändringar i närmiljön där människan lever. För att visa mänsklig utveckling menar Bronfenbrenner att det är viktigt att studera en individ i olika miljöer, omgivningar och studera förändringen. Människans utveckling kräver mer än en direkt observation av beteenden mellan två personer på samma plats. Det kräver undersökning av flera personligheter som samspelar i olika miljöer. Bronfenbrenner menar att man även ska tänka på bakomliggande faktorer som har skett tidigare i livet. Utvecklingsmöjligheterna ska vara fysiskt och socialt anpassade för att motivera och göra det möjligt för någon att genom aktiviteter och socialt umgänge utvecklas.

Sett från ett ekologiskt perspektiv menar Bronfenbrenner att erfarenhet i förskolan har en utvecklande effekt. Han påstår att på det sätt ett barn lär sig läsa i grundskolan inte bara beror på hur man ser på en kultur eller bara på hur han/hon har blivit undervisad att läsa, utan även på förhållandet mellan hem och skola. Ett barns skolprestation är även beroende av vad som sker i hemmet. När ett barn lämnar hemmet för att ta del av skolmiljön i en grupp är det en svårare process och skapar mer stress för barn som inte tidigare tagit del av liknande gruppmiljö, till exempel förskolemiljö. Barn anpassar sig snabbt och det tar inte lång tid innan alla barn är på samma nivå i sin utveckling. Olika utvecklingsmiljöer har olika effekter på utvecklingen. Det visar att det är stora ekologiska skillnader mellan olika miljöer. Bronfenbrenner menar att utvecklingen ska studeras i sitt rätta sammanhang. Sammanhanget kan variera och är inte alltid barnets vanliga miljö. Både föräldrar och förskollärare och lärare kan delta i aktiviteter som underlättar för barnen att utvecklas i en miljö som kan variera beroende på barnets ålder.

Enligt Bronfenbrenners teorier har varje individ en roll. En roll är en mängd olika aktiviteter och relationer som gör att en person förväntas inta en speciell position i samhället. Det bestämmer också en position för en individ i förhållande till andra människor i dess omgivning (Bronfenbrenner, 1979). Rollerna är identifierade enligt olika kriterier som reflekterar kulturen i samhället. De olika rollerna kan röra ålder, kön, yrke och social status. För att uppfylla en roll krävs integration av sociala förväntningar. Mänsklig utveckling sker genom samspel mellan individer som har olika roller för att genom deltagande få fram ett bredare spektra av roller.

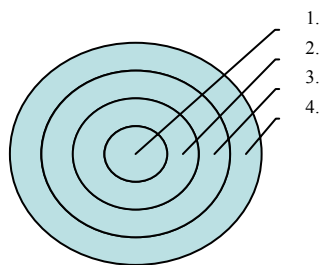
Bronfenbrenner talar om en modell med olika system som människor omger sig med. Han använder modellen för att kritiskt granska existerande forskningsresultat (Andersson, 1987). De olika närmiljöer ett barn omger sig med bidrar till ett system, microsystemet (Andersson, 2001). Det är det innersta och närmaste systemet. Mikrosystemet består av de människor som man omger sig med i sitt vardagsliv till exempel familj, skola, kamratgrupp, grannskap med mera (se figur 1). De tre viktigaste elementen i mikrosystemet är ett mönster av aktiviteter, roller och relationer som är upplevda av en individ i en särskild miljö (Bronfenbrenner, 1979) De bidrar till utveckling och utvecklingsnivå. När en persons roll förändras eller vederbörande byter närmiljö så förändras hans/hennes ekologiska miljö (Andersson, 1987).

Det system som omger microsystemet och som gör att delarna i microsystemet länkas till varandra kallas mesosystem. Det är olika närmiljöer som samspelar och bildar ett system som individen aktivt deltar i. Det är viktigt att studera fler närmiljöer samtidigt för att få reda på hur barnets roller och utveckling hänger samman (Andersson, 1987). Det rör sig om olika former av kommunikation som är anknutna till varandra via personers kunskaper. I figur 1 visas att mesosystemets utvecklingspotential är sammanhängande med i vilken utsträckning indirekta länkar stöder och uppmuntrar förhållanden som kan stimulera vidareutveckling.

Det tredje systemet utanför mesosystemet kallar Bronfenbrenner exosystem (se figur 1). Det består av en eller flera miljöer som individen inte aktivt deltar i, men som spelar en stor roll i vederbörandes liv. Det kan till exempel vara kommunernas utbud av olika familjestöd som socialtjänsten eller barnavårdscentralen. Det kan också vara föräldrarnas arbete. Exosystemet inriktas på hur samhällsinstitutioner, förhållanden och faktorer utanför barnets närmiljö trots allt påverkar utformningen och innehållet i roller, aktiviteter och relationer. De olika grupper som är representerade i exosystemet skiljer olika sociala klasser åt. De kan skiljas åt beroende av föräldrars inkomst eller annan inkomst. Det vill säga att barn har olika förutsättningar för att komma framåt i livet på grund av föräldrarnas inkomst, om de har arbete eller om de blir tilldelade socialbidrag. Kommunen kan också påverka barn och ungdomars förutsättningar på grund av boende situationer.

Det fjärde och yttersta systemet som Bronfenbrenner talar om kallas macrosystem. Det systemet skiljer olika kulturer och delkulturer åt. Macrosystemet har direkta eller indirekta konsekvenser för den verklighet som barnen möter i sina närmiljöer, till exempel politiska beslut, värderingar och ekonomiska beslut. De direkta konsekvenserna som visar sig är politiska beslut om gemensam skolstart för alla 6-åringar och hur pengar och platser ska tilldelas och prioriteras inom barnomsorgen.

Ett exempel på hur Bronfenbrenners modell passar in på andra generationens invandrabarn:

1. Microsystemet: familj, skola, vänner
2. Mesosystemet: fritidsgård, talpedagog, bibliotek
3. Exosystemet: barnavårdscentralen, föräldrars arbetsplats, socialkontor
4. Macrosystemet: invandrarverket, skolverket, landstinget

Figur 1. Bronfenbrenners ekologiska modell, modifierad efter Andersson (1987).

Sociologisk teori:

Anthony Giddens har i sina teorier uppmärksammat vikten av globalisering och kulturella förändringar. Giddens är född 1935 i England. Han är sociolog, samhällskritiker, politiker, läromedelsförfattare och populärvetenskaplig skribent. Han belyser kulturens, traditionens och familjens värde för individer och i hela samhällen. Han skapade en social teori för att

förstå sociala relationer för han anser att de flesta sociologiska klassiska begreppen var missvisande (Aagre, 2003).

Han menar att vi ska vara mer öppna för kulturella förändringar. Giddens lägger stor vikt vid demokrati. Han förklarar mänskliga handlingar som resultat av samhällets struktur, men att de går att påverka. Giddens menar att demokratins utbredning är beroende av vissa strukturella förändringar i världssamfundet (Giddens, 1999). Han anser att utvecklingen av undervisning alltid har varit nära kopplat till demokratin. Han menar att utbildning ger en möjlighet för individer att utveckla sina attityder och kunskaper. Dagens skola med en sammansatt utbildning ska enligt Giddens erbjuda en större jämställd möjlighet än det var möjligt tidigare.

Det är inte bara jämställdhet mellan könen utan också mellan människor med olika kulturer, traditioner och bakgrunder. Om det är skillnad i språkutvecklingen bland eleverna kan det påverka attityder och få jämställdheten ur balans. Det kan leda till att elevens språkkunskaper och modersmål nedvärderas och får lägre status bland elever och lärare i skolan, och i samhället. Han lägger tyngdpunkten på jämställdheten och attityder mer än på språkutveckling eller språkmedvetenheten bland eleverna.

”*Globaliseringen skapar en värld av vinnare och förlorare*”, anser Giddens (1999, s 30). Han är positiv till globalisering och menar att globalisering påverkar vardagslivet i lika hög grad som händelser på det världspolitiska planet (Giddens, 1999). Massmedier bidrar till stor del att världen globaliseras. Det är många människor som immigrerar till olika länder av olika anledningar, de bidrar också till att globaliseringen fortsätter. I globaliseringen kommer vi i kontakt med människor som tänker och lever annorlunda än vad vi själva är vana vid. Globalisering i skolan kan innebära att ta del av olika kulturer och traditioner från olika länder.

Det är stora grupper av flyktingar och invandrare som oroligt flyttar till olika delar av världen. Många flyr från en kamp mellan olika kulturer och folkslag. En del flyr undan fattigdom och svält i sökande efter något bättre. Människor som flyttar till olika länder får lära sig att ta del av olika kulturer och göra sitt bästa för att anpassa sig till kulturen och traditionerna i landet de är bosatta i för tillfället. De har också med sig sina egna kulturer, traditioner och värderingar. Giddens menar att kultur består av människor tillhörande ett samhälle eller en grupp som delar samma traditioner och värderingar. Ett samhälle är ett system av förhållanden som binder samman individer. Etnicitet definierar han som en kultur som praktiseras av ett område som skiljer sig från ett annat. Människor på flykt och invandrare har bland annat olika religioner, historia eller språk.

Giddens påstår att barn från olika sociala klasser i samhället utvecklar olika sätt att tala tidigt i livet och att det i sin tur påverkar skoltiden (Giddens, 1997). Han menar att man i skolan ska dela in eleverna i grupper som får olika instruktioner. Instruktionerna ska vara baserade på antagande om likheter i kunskapsnivåer, vilket Giddens menar är viktigt för att klara av att integreras är språket i landet dit man flyttar. Det är att ta del av den sociala gemenskapen i det nya landet. Alla stora sociala system är beroende av mönster att följa för att bli delaktig i den sociala gemenskapen. Det gäller inte bara den talade kommunikationen utan även den tysta.

Giddens står fast vid att en stor del av kommunikationen sker via samtal och den största delen av samtal är de konversationer som sker i avslappnade, oformella vardagsmiljöer

(Giddens, 1997). Mycket av det man lär sig i skolan har inget att göra med det formella innehållet i undervisningen anser Giddens. Han menar att det finns en dold läroplan som lär barnen veta sin plats i livet och att hålla sig till den. Den dolda läroplanen har en betydelsefull roll för den kulturella utvecklingen. Den dolda läroplanen tolkar vad läraren menar och vad lärarens handlingar betyder (SOU 1996:143).

Läraren kan ha annan kultur och därmed annat kroppsspråk än vissa elever. Det kan leda till missförstånd i kommunikationen mellan elev och lärare. Det kan också ske språkförbistringar i samband med ordval i kommunikation mellan lärare och elever på grund av olika kulturer och traditioner. Det är viktigt att eleverna lär sig att tolka den dolda läroplanen för att förebygga missförstånd. Det är lika viktigt att lärare respekterar och tar hänsyn till elevernas olika kroppsspråk och talspråk, samt att vara tydlig för att förebygga och minska riskerna för missförstånd.

Giddens påstår att socialisationen är människornas ursprung till individualitet och frihet (Giddens, 1997). Var människa utvecklar en identitet och en känsla för självständighet genom tanke och handling. I ett modernt samhälle anser Giddens att människor måste ha vissa baskunskaper, t.ex. kunna läsa, skriva och räkna. De måste ha allmän kunskap om deras fysiska, sociala och ekonomiska omgivning och miljö. Det är viktigt att de vet hur de ska lära sig att få ny kunskap (Giddens, 1997).

3:2 Begreppsdefinitioner

Andra generationens invandrare: personer som är födda i Sverige och har minst en förälder som är född i utlandet (SOU 1996:143, s 130).

Assimilation: Strategi som innebär att man överger de egna kulturella vanorna och värderingarna för att helt acceptera mottagarlandets (Allenwood & Franzén, 2000, s 141; Baker, 1996, s 242; SOU 1996:143, s 133).

De facto flyktingar: personer som inte kan leva i sitt hemland på grund av rådande politiska konflikter, sociala eller miljömässiga förhållanden som kan åberopa flyktingliknande skäl för att få stanna i Sverige (Allenwood & Franzén, 2000, s 27)

Diskriminera: göra åtskillnad mellan, indela och åtskilja (latin) (Allenwood & Franzén, 2000, s 304).

Etnicitet: människor med ett gemensamt ursprung, kulturella särdrag ex. språk och religion (SOU 1996:143, s 133)

Etnisk identitet: En viktig del av en persons kulturella förståelse för hur hon/han uppfattar den större befolkningsgrupp som hon/han identifierar sig med (Allenwood & Franzén, 2000, s 42).

Flykting: en person som flytt sitt hemland för att han/hon riskerar förföljelse p.g.a. ras, religion, nationalitet (etnisk och politisk) (Allenwood & Franzén, 2000, s 26).

Integration: att man bibehåller en viss kulturell integritet (Allenwood & Franzén, 2000, s 141). Bli delaktig i det nya samhället utan krav på att överge sin kultur (SOU 1996:143, s 133).

Interkulturell: en person som intresserar sig för andra kulturer och är beredd att ta till sig av dem och dela med sig av sin egen kultur (SOU 1996:143, s 135).

Invandrare: person som invandrat, flyttat in från ett annat land, immigrerat (Malmström S., Györki I. och Sjögren P. A., 1989, s 237)

Kontaktlingvistik: övergripande benämning behandlar mötet mellan skilda språk eller olika språkliga varianter (Börestam & Huss, 2001, s 7).

Kultur: en totalitet av en viss grupps tankar, handlingar och omgivande förhållanden, allt som man gör och tänker (SOU1996:143, s 134).

Kulturell integrering: synkretism, flera kulturella traditioner är tillgängliga för individen samtidigt. De är dessutom ofta integrerade i varandra i olika grad (Allenwood & Franzén, 2000, s 41).

Kulturell pluralism: alla kulturers lika rätt att existera sida vid sida (Hultinger & Wallentin, 1996, s 191).

Kvotflyktingar: personer som inte kan fly på egen hand därför att de är speciellt utsatta på olika sätt ex. krigsskador eller tortyr (Allenwood & Franzén, 2000, s 27).

Majoritetsspråk: ett språk med högre prestige, vanligtvis talat av ett stort antal människor i ett samhälle (Baker, 1996, s 247).

Marginalisering: beskriver de familjer som varken slår vakt om sin ursprungskultur eller inlemmas i mottagarlandets kultur (Allenwood & Franzén, 2000, s 142).

Minoritetsspråk: ett språk med lägre prestige, ofta talat av ett mindre antal människor i ett samhälle (Baker, 1996, s 247).

Modersmål: det språk man lärt sig av sin mor, det första språk man lärt sig, det starkaste språket vid vilken tidpunkt som helst i en persons liv, det språk som personen mest använder (Baker, 1996, s248; Börestam & Huss, 2001, s 24).

Segregation: människor som tillhör olika grupper i samhället skiljs åt i en fysisk rumslig mening (SOU 1996:143, s 135).

Separation: att så långt som möjligt slå vakt om de kulturella värderingar som man haft i hemlandet och att undvika majoritetssamhället (Allenwood & Franzén, 2000, s 142).

Tvåspråkighet: att behärska majoritets- och minoritetsspråket (SOU 1991:06, s 109)

3:2:1 Diskussion om begreppsdefinitioner

”Vi måste sluta assimilera och börja integrera”, säger Masoud Kamali (Socialstyrelsen, 1998, s 78). Det är människor, både med svensk bakgrund och med invandrabakgrund som har svårt att hålla isär begreppen. Det kan i sin tur leda till missuppfattningar och konflikter.

Ordet integrering förväxlas i praktiken med ordet assimilering. Integration får man genom att acceptera varandras olika kulturer och låta alla behålla sin särart, medan assimilation helt syftar på att man överger sin egen kultur och helt övergår till mottagarlandets (Baker, 1996). Att assimilera är inte bra vare sig för mottagarlandet eller individen. När en individ helt överger sin kultur, traditioner och värderingar förlorar individen en stor del av sin identitet. Det är svårare att ta sig in i och leva i ett samhälle utan en stabil identitet. Vid assimilation får invandrare helt utplåna det de hittills värderat och kan inte förmedla trygghet och kunskap till sina barn. Mottagarlandet i sin tur förlorar möjligheten att utvecklas med hjälp av andra kulturer och synsätt. Ett samhälle behöver vara under utveckling och invandringen är en del av den.

Det skulle vara önskvärt att ett samhälle skulle ha kulturell integrering där en individ får och kan tillägna sig flera kulturella traditioner. Kulturerna är ofta integrerade i varandra i olika grad och kan öppna ögon för att se att vi inte bara är olika utan även lika (Allenwood & Franzén, 2000). På demokratins grund har alla kulturer lika rätt att existera sida vid sida, så kallad kulturell pluralism (Hultinger & Wallentin, 1996). Det behövs fler interkulturella individer i samhället.

Integration handlar i dagens samhälle om en känsla av samhörighet och tillhörighet om en bestämd situation i en given tid. Även om människor är integrerade i samhället är det inte säkert att de känner sig inkluderade.

Att vara integrerad betyder inte alltid att individen känner samhörighet eller delaktighet i den grupp eller det samhälle vederbörande blivit integrerad i. Det kan även vara skillnad i kunskapsmässig samhörighet och social tillhörighet.

Parszyk (1999) anser att ur ett etnocentriskt perspektiv tycks begreppet integration i praktiken tolkas som att människor med invandrabakgrund så snabbt som möjligt ska tillägna sig svenskhet. Paradoxalt nog så accepterar omgivningen ändå inte minoritetsungdomar som svenskar om de har annan bakgrund eller hudfärg, inte ens om de är svenska medborgare. *Andra generationens medborgare kommer att klassificeras som invandrare i flera generationer på grund av modersmål, utseende och familjenamn* (Parszyk, 1999, 249).

Motsatsen till integration är segregation och det är något som är alltför vanligt förekommande i det svenska samhället. Segregationen skapar ett negativt samhälle ur många aspekter.

Det leder till att människor delar upp sig i olika grupper i samhället och har ingen kontakt med varandra. De stänger ute omvärlden och är rädda för det okända och det som är annorlunda. Människor som lever i segregerade miljöer är ofta minoritetsgrupper som upplever en separation gentemot majoritetssamhället (Allenwood & Franzén, 2000). De slår vakt om de kulturella värderingar de haft i ursprungslandet och blir apatiska mot mottagarlandet och allt som har med landets kultur och traditioner att göra. Det försöker så långt som möjligt

undvika att ta del av majoritetssamhället. Det finns också de personer som varken strikt håller på sin ursprungskultur eller helt tar del av mottagarlandets kultur, så kallad marginalisering.

Ofta ser man en flykting och en invandrare som en person med samma bakgrund. Men det är skillnad mellan att vara invandrare och att vara flykting. En flykting kommer till Sverige efter att ha flytt från sitt land på grund av att vederbörande riskerar förföljelse på grund av olika anledningar. Det rör sig ofta om religion, nationalitet eller politiska åsikter. De kan inte återvända till sitt hemland. Man kan inte heller kategorisera alla flyktingar som en grupp. Det finns olika slag flyktingar som kommit till Sverige av olika anledningar. Det finns kvotflyktingar som inte kunnat fly på egen hand på grund av krigsskador eller tortyr i sitt ursprungsland (Allenwood & Franzén, 2000). Det finns också de facto flyktingar som inte kan leva i sitt ursprungsland på grund av rådande politiska konflikter, sociala eller miljömässiga förhållanden som är ”giltiga” för att få stanna i Sverige.

En invandrare som kommit till Sverige har invandrat, flyttat in från ett annat land, immigrerat. Personen har frivilligt lämnat sitt land för kortare eller längre tid och kan ofta återvända till sitt hemland. Det är inte alltid på grund av religion, nationalitet eller politiska åsikter. Det kan röra sig om arbete, att en person vill komma närmare sina släktingar, vill flytta från sitt land på grund av kärlek till en person från ett annat land eller av nyfikenhet för omvärlden och på att leva i en annan kultur (Hirsch Jr m.fl., 1991).

3:3 Språket som socialt och kulturellt hjälpmedel

Att vara tvåspråkiga eller enspråkiga kan påverka barnens identitet, sociala förhållanden, undervisning, sysselsättning, äktenskap, bostadsplats, resor och tänkesätt (Baker, 1996). En tvåspråkig person har möjlighet att kommunicera med flera olika grupper av människor än en enspråkig. Forskare pekar på att det gemensamma språket blir en metafor för social och kulturell gemenskap (SOU 1996:143). Att lära sig ett språk är att lära kultur! Språk och kulturmöten är numera en viktig del av vår vardag.

Människan anpassar sig till den omgivning vederbörande befinner sig i. Barnet tar i hög utsträckning till sig av de olika förhållningssätt, förståelse och värderingar som det exponeras för. Mötet med människor från andra samhällen och kulturer innebär en utmaning på gott och ont. Missuppfattningar och missförstånd uppstår lätt, samtidigt som möjligheten till kreativa samtal och utvecklingar finns.

Ju mindre som är gemensamt i hur man uppfattar verkligheten och ju mindre delade rollförväntningar två integrerade parter har desto mindre är chansen för lyckad kommunikation och socialt samspel. En av de viktigaste metoderna för att lära sig värderingarna i en annan kultur är att ha personlig kontakt med människor som lever i den kultur man vill lära sig om (Ockert-Axelsson & Norman, 1993). Elever med invandrarbakgrund möter sällan intresse för sin ursprungskultur, men de gör inte heller några anspråk på engagemang från omgivningen (Parszyk, 1999).

För att tillägna sig de nödvändigaste kunskaperna för att förstå en människa från en annan kultur fodras öppenhet, lyhördhet och en vilja att lära. Språket måste bli känslomässigt betydelsefullt för att inläringen ska bli effektiv. Det räcker inte med att språket finns i rummet.

Det måste kännas angeläget och ha ett personligt engagemang. I flerspråkiga samhällen lär sig barn och ungdomar ofta språk genom sina kamrater. Integrationen i det svenska samhället är större hos andra generationens invandrare än första generationens invandrare, men de håller också på och utvecklar en känsla av samhörighet och identifikation med människor och förhållanden i invandringslandet. Integrationen är större hos andra generationen på grund av att de är födda i Sverige och har växt upp i det svenska samhället. De har inte minnen och upplevelser att jämföra med från ett annat land som första generationens invandrare.

Kulturella vanor, traditioner, värderingar och sociala normer förs vidare från generation till generation med språket som medel, men kulturer och språk förändras ständigt. När en kultur förändras, förändras också det språk som bär kulturen (Ladberg, 2003). Det går inte att lära sig ett språk utan att samtidigt lära sig något av den kultur som språket rymmer. I olika kulturer är vi vana vid olika sätt att samtala, lyssna till varandra och ta ordet i ett samtal. Varje kultur har egna regler för beteende. Det kan vara svårt för utomstående att förstå de uttalade reglerna för de är så naturliga för de människor som lever med dem. Oftast finns en medvetenhet om när de uttalade reglerna bryts (Ockert-Axelsson & Norman, 1993). Det är en process att lära sig de uttalade reglerna och den upphör aldrig. Humor är till stor del ett kulturellt fenomen. Vad som kallas ”språkfrågor” eller ”språkproblem” är i själva verket ofta frågor om makt, ekonomiskt och kulturellt inflytande (Ladberg, 2003).

Alla begrepp har ett förståelseinnehåll och ett kulturellt innehåll. Språket är genom sitt kulturella beroende hårt knutet till vår identitet. Identitetsfrågan blir aktuell först när någon förändring sker. Förändringar kan ske på individuell och social nivå. När barn börjar tveka att tala sitt modersmål är det viktigt att se upp. Det kan vara början till en alltmer negativ känsla för språket och vara negativt för både språket, självkänslan och identiteten (Ladberg, 2003). Familjens språk kan aldrig ersättas av andra språk. Men om den ena föräldern talar majoritetsspråket får det språket helt naturligt en mycket starkare ställning i barnets liv. Språk är en personlig sak och barn kan uppleva samma situation på helt olika sätt. Alla människor bygger sin egna språkliga kompetens utifrån sina egna unika erfarenheter.

Språket är ett verktyg för kommunikation och tänkande. Människor kommunicerar inte bara med ord utan också med kroppsspråk, bild, musik och med andra sinnliga former och uttrycksmedel. Språklig kommunikation består alltså inte bara av det vi säger. Den bygger också på det utsagda. Ord och kroppsspråk ska stämma överens. Kroppsspråket kommer så naturligt och automatiskt att människor ofta glömmer bort det när man lär sig ett nytt språk (Ockert-Axelsson & Norman, 1993). Kroppsspråket kan ha olika betydelser på olika språk och kan leda till många missförstånd.

När man möter barn som lever med mer än ett språk är det viktigt att se till att barnet behöver alla sina språk. Om man lever flerspråkig är det viktigt att utveckla alla språk så att de kan användas när det behövs. De flesta flerspråkiga använder sina språk på delvis olika livsområden och utvecklar därför språken olika. I flerspråkiga miljöer där alla andra talar många språk börjar barnen också göra det. Språkträning ger integration i samhället, att klara av skolan, få arbete och ett värdigt liv. Erfarenheten av tvåspråkigheten och den dubbla kulturtillhörigheten resulterar i att barn visar tidig förståelse för andra och positiva reaktioner gentemot folk från andra kulturer (Arnberg, 2004). En tvåspråkig person kan överbygga klyftan mellan kulturer och överbygga gap mellan generationer.

Förmågan att utveckla språk är utan tvekan medfödd, men med en flexibilitet som tillåter anpassning till den miljö där individen ska leva. Ingen människa lär sig ett språk automatiskt bara för att vederbörande hör det talas. Det är viktigt att ordna med en stimulerande och variationsrik miljö, så att strukturer kan skapas för ordförråd och lingvistik, och på så sätt garantera att barnets språkskicklighet kan växa till (Baker, 1996).

Språket måste kännas viktigt och betydelsefullt. Man kan växla språk för att visa samhörighet. En människas sätt att lära sig språk är beroende av hennes sätt att umgås och ta kontakt med andra människor. Barnet talar först med de människor de känner sig trygga med och det är alltid lättare att uttrycka sig inför människor man känner väl och litar på. Vi anpassar vårt sätt att tala efter de människor vi talar med. Det räcker inte med att bara träffa svenska lärare och höra svenska i skolan för att lära sig det svenska språket (Hultinger & Wallentin, 1996). Barnen behöver träffa andra människor i olika åldrar och i olika sammanhang för att öka vokabulär och språkmedvetenhet.

Kommunikation är själva kärnan i språket. Språklig kommunikation har två sidor, att förstå och att själv tala. Barn vill berätta vad de har varit med om och dela med sig av sina känslor. Leken är viktig för barnets språk och det betyder mycket för den fortsatta språkutvecklingen (Ladberg, 2003). I vardagsleken tränas flyktingbarnen att prata svenska samtidigt som en social trygghet byggs upp genom samarbetet i gruppen. Behovet att höra till, att vara som alla andra och att smälta in i en grupp eller ett sammanhang är en viktig drivkraft i kommunikation. Har barn och ungdomar med invandrarbakgrund inget socialt kontaktnät berövas de det svenska. Då lär de sig inte språket eller kulturen. Bara det att man talar ett språk med barn skänker i viss mening kultur till dem. Minoritets elever förolämpas mest av det outtalade, människors sätt att vända dem ryggen. Flera elever känner sig hotade av svenska klasskamrater, inte genom öppet våld utan genom deras tysta avståndstagande (Parszyk, 1999). Skolans huvudsakliga uppgift är att förbereda barn och ungdomar för ett aktivt deltagande i samhället.

3:3:1 Invandrarbarn och andra generationens invandrare

Även om en person är född och uppväxt i Sverige, är svensk medborgare, men med åtminstone en invandrad förälder blir vederbörande ofta klassificerad som invandrare och främmande element. Han/hon är andra generationens invandrare. Barn och ungdomar med invandrar- eller flyktingbakgrund har andra uppväxtvillkor än övriga barn och ungdomar. De befinner sig ofta i en mer utsatt situation. De har påverkats av och blandar värderingar och kulturella särdrag från både sin egen etniska grupp, majoritetssamhället och andra kulturer. På det sättet skapar de sig en identitet.

Invandrare definieras som problem i sig till följd av deras annorlunda kulturella bakgrund (Ålund, 1997). Annorlunda kultur anses ofta vara den grundläggande orsaken till alla problem som förknippas med invandrare, flyktingar, etniska minoriteter och andra generationens invandrare. När beteckningen ”invandrare” blir till en negativt laddad kategorisering av människor så får beteckningen en stigmatiserande funktion i vardagslivet, i skolan och på arbetsmarknaden.

Människor med en eller två utlandsfödda föräldrar slits ofta mellan två eller fler kulturer. Invandrarbarnens utveckling påverkas av det samhälle deras föräldrar kommer ifrån (Allenwood & Franzén, 2000). I många fall har man antagit att barn och ungdomar med

invandrarbakgrund i högre utsträckning riskerar att drabbas av olika sociala problem på grund av sin utsatta position mellan två kulturer. Invandrarbarnen skiljer sig från de jämnåriga genom att de balanserar mellan fler kulturer.

Invandrarbarnen och andra generationens invandrarbarn är ofta placerade i ett kulturellt gränsland, i segregerade boendemiljöer där det markerar betydelsen av det socioekonomiska i relation till det kulturella.

Andra generationens invandrarbarn och ungdomar ser ofta Sverige som sitt hemland med influenser från många kulturer som tillsammans skapar något helt nytt. De lever i det mångkulturella samhället. Invandrarbarn i Stockholms multietniska förorter uttrycker såväl erfarenhet som medvetenhet om gränsdragningen mellan sig själva och ”svenskarna” (Ålund 1997). De kan betrakta sig själva som svenskar men också betrakta sig som en annan nationalitet i det land som deras föräldrar eller äldre generationer kommer från. Alla invandratäta lokalsamhällen präglas av interna problem och gränsdragningar.

Det är ett vanligt fenomen att invandrarbarn och ungdomar kommer i kontakt med och så småningom lär sig ett andra språk. När invandrarungdomarna och andra generationens invandrare söker sig ut på arbetsmarknaden prövas de genom bedömningar av språkkunskaper, utbildning, kulturbakgrund och uppväxtförhållanden. De flesta invandrarungdomar eller andra generationens invandrarungdomar är skötsamma, kapabla och kreativa. De lever sina liv i Sverige utan större problem, men syns sällan i medierna anser ungdomskommittén i civildepartementet (SOU 1991:06). En viktig orsak till att barn och ungdomar med invandrarbakgrund är överrepresenterade att fällas för brott ligger i att de inte får den anknytning till samhället som är nödvändigt. Det blir problem när unga med invandrarbakgrund lider av socialt utanförskap som i grunden förstås som kulturella avvikelser. Invandrarungdomars underrepresentation och utanförskap ses som förorsakad av deras egen kulturella bakgrund och konsekvensen blir framväxten av ett etniskt delat samhälle (Ålund, 1997).

Det finns en svensk norm för hur man bör uppfostra barn och att invandrare avviker från denna norm. Det är en svår uppgift för föräldrar att uppfostra barn på ett språk som de inte behärskar på grund av en ny kultur och ett nytt samhälle. Barn och ungdomarna är ibland hårt trängda av en grundläggande brist på trygghet, fasthet till följd av familjens arbetslöshet, bidragsberoende, sociala utslagning och diskriminering. Om ett invandrarbarn har svårigheter att lära sig ett lands språk kan det botten i föräldrarnas inställning. Andra generationens invandrarbarn och ungdomar kommer att ställa andra krav på samhället än vad första generationen gjorde, på grund av integration (SOU 1991:06).

Andra generationens förhållande till det svenska samhället och till sin specifika bakgrund är i mycket hög grad präglad av första generationens förhållande. Barn är mycket känsliga för människors reaktioner på deras sätt att tala och börjar tidigt anpassa sig till vad andra uppskattar och tar för givet (Ladberg, 2003). Enligt Ålund så faller barn till invandrare utan utbildning lätt in i samma mönster och förstår inte vikten av att ha en utbildning (Ålund, 1997). Det är ofta kamraterna som är de viktiga ”språklärarna” under skoltiden.

Barn lär sig en hel del om språk genom att leka med andra barn, men de behöver också höra språket talas av vuxna på grund av deras olika sätt att använda språket (Arnberg, 2004).

Många invandrare och andra generationens invandrare tvingas dagligen leva med och tala ett språk som är främmande för dem (Ladberg, 2003). Invandrabarn som inte har svenska som modersmål behöver en undervisning i svenska som är anpassad för dem. Invandrabarn som har svenska som andra språk saknar ord som tillhör den språkliga basen. De kan behöva bli medvetna om skillnader och likheter mellan sitt modersmål och svenskan.

Andra generationens invandrabarn och ungdomar använder minoritetsspråket mer i de familjer som inte är blandade, än övriga. Det är sannolikt enklare för ett barn vars båda föräldrar talar minoritetsspråk, att uppnå en hög nivå av skicklighet i det språket, än ett barn som bara har en förälder som talar minoritetsspråket (Arnberg, 2004).

Uttalet är den tydligaste delen av språket som identitetsbärare. En stark brytning kan göra en människas språk svårbegripligt. Barn som lever med olika språk behöver alla sina språk. Det är bland barn och ungdomar med invandrabakgrund som de blir medvetna om att språk är olika, värderas olika och används på olika sätt. De upptäcker en kulturell förnyelse och gör revolt. Kulturen spelar en viktig roll i bestämmandet om vad och hur barn och ungdomar lär sig (Patton, 1997).

3:4 Styrdokument

Det offentliga skolväsendet vilar på demokratins grund. Allmän folkskola, det vill säga skola för alla infördes 1842 och var långt in på 1900-talet 6-årig (Hirsch Jr m.fl., 1991). Sedan folkskolan infördes har det skett en expansion av det offentliga skolväsendet och den gemensamma omsorgen om barn och ungdomar i samhället. För att få större social rättvisa i samhället införde man 9-årig grundskola 1961 (Hirsch Jr m.fl., 1991). Skolan är numera målstyrd istället för regelstyrd (Andersson, 2001).

”Verksamheten skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och att var och en som verkar inom skolans värld skall främja aktningen för varje människas egenvärde och respekten för vår gemensamma miljö” (Utbildningsdepartementet, 1999, s 5).

Skolan är en social och kulturell mötesplats som har både en möjlighet och ansvar för att stärka förmågan hos alla som arbetar där. Riksdag och regering har fastställt nationella mål och riktlinjer för verksamheten i skolan i form av skollag, förordningar och läroplaner. Läroplanen som ska följas, Lpo 94, gäller för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet. På varje skola ska också finnas en lokal arbetsplan och lokala åtaganden.

Stockholms stad har en skolplan som riktar sig till alla som arbetar i skolan, elever och lärare. Den riktar sig också till föräldrar och samhället i övrigt (Utbildningsförvaltningen, 2004). En av Stockholms stads viktigaste uppgifter enligt skolplanen är att kunna ge alla elever oavsett deras förutsättningar tillgång till en skola som ser varje elev, utvecklar deras förmågor och gör dem delaktiga i sitt eget lärande. De områden som särskilt lyfts fram i skolplanen är lärande och kunskap med fokus på språkutveckling och matematik (Utbildningsförvaltningen, 2004).

FN har antagit konventioner om barns rättigheter som Sverige tillsammans med många andra länder har ratificerat, det vill säga bekräftat, godkänt och skrivit under. Arbetet med en

konvention om barns rättigheter startade 1979. Den 20 november 1989 antog FN konvention om barns rättigheter (Hammarberg, 2000). Konventionen ger en universell definition av vilka rättigheter som borde gälla för barn över hela världen oavsett kultur, religion och andra särdrag (Hammarberg, 2000).

Artikel 2 i FNs barnkonvention förklarar att reglerna gäller för alla barn och att alla barn har fullt och lika människovärde. Den handlar om diskriminering och lika behandling. Alla barn är lika mycket värda, inget barn får bli diskriminerat. Det har ingen betydelse vilken färg barnet och barnets föräldrar har på huden, vilket kön, eller vilket språk barnet talar (Hammarberg, 2000).

Konventionen gäller barn och ungdomar upp till 18 år. Det finns 54 olika artiklar om barns rättigheter. I flera länder arbetar barnombudsmän med att kontrollera att landet följer reglerna. En rättighet är att alla människor får säga vad de tycker, får äta sig mätta, lära sig läsa och skriva. Det handlar om barnets bästa. Artikel 28 handlar om barnets rätt till utbildning, att gå i skolan (Hammarberg, 2000). Alla barn ska få gå i grundskolan. Det ska vara kostnadsfri och tillgänglig för alla. Länderna ska också se till att barn får möjlighet att gå i gymnasiet och tillgång till annan högre utbildning.

Skolans uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet. Skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. FNs artikel 6 handlar om att barnet har rätt till liv och utveckling. *”Konventionsstaterna skall till det yttersta av sin förmåga säkerställa barnets överlevnad och utveckling”* (Hammarberg, 2000, s.36).

Språket är nyckeln till att nå målen inom skolämnen (Utbildningsförvaltningen, 2004). Språket är grunden för lärande och nyckeln till kunskapsutveckling och framgång. Utan ett rikt språk begränsas elevernas möjligheter att delta i det demokratiska samhället. Med andraspråkselever i klassen krävs ofta modifieringar av innehållet i undervisningen. Lärarna kan behöva välja till och välja bort i kursplanerna anser Hultinger och Wallentin (1996).

Skolplanen för Stockholms stad betonar att synsättet på modersmålsundervisningen måste förändras och ses som en tillgång. Det är via sitt eget språk som elever med annat modersmål än svenska kan nå verklig framgång. I mitten av 1970-talet genomfördes en hemspråksreform (Sjögren, 1997).

Då började modersmålsundervisningen och skolan var för en aktiv tvåspråkighet. Barn och ungdomar med invandrabakgrund skulle bli delaktiga i det svenska samhället utan att avsäga sig sin etnicitet eller sitt eget språk (Börestam & Huss, 2001). Att utveckla språket hos elever med svenska som sitt andra språk, innebär att aktivt stödja modersmålet och att utveckla det andra språket, svenska (Utbildningsförvaltningen, 2004).

Eleven skall i skolan möta respekt för sin person och sitt arbete. Skolan skall sträva efter att varje elev utvecklar ett rikt och nyanserat språk samt förstår betydelsen av att vårda sitt språk. Skolan ansvarar för att varje elev efter genomgången grundskola behärskar det svenska språket. De ska kunna lyssna och läsa aktivt, uttrycka idéer i tankar i tal och skrift och ha en förtrogenhet med centrala delar av det svenska kulturarvet och förståelse för andra kulturer (Utbildningsdepartementet, 1999).

I Norden ledde 1800-talet, nationalismens genombrott till att de flesta språkliga minoriteterna utsattes för en stark assimileringspolitik. De lämnade sina egna språk och etnicitet för att smälta in i majoritetsbefolkningen (Börestam & Huss, 2001). Det internationella perspektivet innebär också att utveckla förståelse för den kulturella mångfalden. Artikel 30 i FNs rättigheter handlar om barn som tillhör minoriteter eller ursprungsfolk. De har rätt till sitt språk, kultur och religion (Hammarberg, 2000).

”Skolan skall sträva efter att varje elev respekterar andra människors egenvärde, tar avstånd från att andra människor utsätts för förtryck och kränkande behandling samt medverkar till att bistå andra människor”
(Utbildningsdepartementet, 1999, s 10).

Alla som arbetar i skolan ska aktivt motverka trakasserier och förtryck av individer eller grupper. FNs artikel 22 handlar om barn som är flyktingbarn. Länderna lovar att ge barn som kommer till landet skydd och hjälp oavsett om de kommer ensamma, åtföljt av sina föräldrar eller någon annan person.

I läroplanen belyses att *”främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser”* (Utbildningsdepartementet, 1999, s.5). Enligt svensk författningssamling ska undervisning i Svenska som andraspråk anordnas för elever som har minoritetsspråk som hemspråk, exempelvis invandrarelever, flyktingar och elever från svenska minoriteter (SOU 1991:06). Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Undervisningen ska med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper främja elevernas fortsatta lärande och kompetensutveckling. Skolan skall ansvara för att eleverna tillägnar sig och utvecklar sådana kunskaper som är nödvändiga för varje individ och samhällsmedlem (Utbildningsdepartementet, 1999).

Skolans mål att uppnå uttrycker vad eleverna minst skall ha uppnått när de lämnar skolan. Det är skolan och skolhuvudmannens ansvar att eleverna ges möjlighet att uppnå dessa mål (Utbildningsdepartementet, 1999). Skolan skall eftersträva ett varje elev utvecklar nyfikenhet och lust att lära, utvecklar sitt eget sätt att lära och tillit till sin egen förmåga. Det är viktigt att varje elev känner trygghet, lär sig ta hänsyn och visar respekt i samspel med andra.

3:5 Mångkulturell undervisning

Skolan i Sverige är en institution där elever växer upp i en miljö av ökande kulturell och språklig mångfald som möter 150 år av ett västerländskt traditionellt skolsystem (Sjögren, 1997). Klassrummen har aldrig varit monokulturella. Varje klassrum har alltid befolkats av elever från många kulturer. En ökande andel av eleverna i svenska skolor har en annan språklig och kulturell bakgrund än den svenska.

Mångkulturell undervisning hjälper elever från vissa minoritetsgrupper att lära sig mer i skolan och förbättra sina skolresultat. Lärarna på en mångkulturell skola arbetar dagligen med människor med stora, speciella behov.

Lärare med erfarenhet av undervisning i mångkulturella klasser vittnar om att kunskap om skillnader i synen på omvärlden kan växa fram hos eleverna (SOU 1996:143). Det är en tillgång att barn kommer från olika sociala och kulturella miljöer, och den ska man ta tillvara på i undervisningen. Det är en fördel med många barn med invandrarbakgrund i klassen, det ökar toleransen för det som är annorlunda. Styrkan i interkulturell undervisning är att ha tillgång till olika perspektiv på ett problem (SOU 1996:143). För att kunna göra ett bra arbete behöver lärare och förskollärare fortlöpande utbildning i språk och kulturfrågor och i språkbefrämjande arbetssätt.

Skolan har en stark ställning internationellt. Den möts igenkännande med respekt och ifrågasätts inte. Skolan anses ge en möjlighet till att lyckas, den anses också vara ett lands kulturbärare (Sveriges utbildningsradio, 1990). De upplevda kulturmötesproblemen i skolan är ofta utbildningspolitiska problem. För att kunna hantera den kulturella mångfalden behöver skolan se hur etnisk mångfald och allmän etiska frågor hör ihop (SOU 1991:06).

Förskolor, skolor och fritidshem utnyttjas för att ständigt skapa nya mötesplatser för alla områdets invånare. Förskolan är för många barn den första kontakten med det svenska språket. Förskolan är en social institution och ett kulturellt system som skapar och återskapar grundläggande tanke- och värdemönster med allmän giltighet (SOU 1996:143). Det måste finnas en god struktur på förskolan om barnen ska bli trygga. Att arbeta med vardagskunskaper är ett bra sätt att lära in språket. I det praktiska arbetet utvecklas språket.

Barn som är födda och uppväxta i Sverige men inte gått i förskolan och kommer till grundskolan talar inte alltid svenska. Skolgången kan bli speciellt betydelsefull för barn med invandrarbakgrund som genom skolan har den enda möjligheten att skaffa de kunskaper och erfarenheter som är nödvändiga för att erövrade en plats i det svenska samhället.

Att integrera barn i fritidsgrupper har för vuxna och barn, inneburit att främlingsrädslan snabbt försvunnit (Socialstyrelsen, 1998).

Kunskap kan ge en förklaring men den behöver inte automatiskt leda till att man förstår eller accepterar det främmande. Kunskap om likheter och olikheter kan minska osäkerheten och rädslan för det som känns främmande och okänt. Med hjälp av språket kan gruppens sammanhållning markeras samtidigt som skillnaderna gentemot andra grupper görs tydliga.

Mellan olika språkgrupper kan det ibland uppstå svåra konflikter (Sveriges utbildningsradio, 1990). Inställningen till flerspråkigheten som onormal eller normal hänger tätt samman med huruvida man ser den som ett problem eller som en resurs (Börestam & Huss, 2001).

Mötet med den svenska skolan kan för både pojkar och flickor bli konfliktfyllt. Där kanske de möter helt andra normer för beteende än vad som gäller hemma. Att utgå ifrån elevernas frågor har kvaliteten att elevernas inflytande ökar. Det är positivt för lärandet.

Elevernas skilda erfarenheter och synsätt kommer till användning i undervisning och får bytas mot varandra. Det sker ett interkulturellt förhållningssätt. Det är viktigt att alla elever känner sig trygga i skolan (SOU 1996:143). Man lär sig sämre om man är otrygg på grund av att det är svårt att hålla koncentrationen fokuserad på undervisningen. Att behärska den språkliga basen är den första förutsättningen för att kunna känna sig avslappnad (Ladberg, 2003).

Den språkliga basen kan ett barn tillägna sig på i princip hur många språk som helst. Förmågan att lära utantill är en stor tillgång för att tillägna sig basen i ett språk.

Lärarna kan ha orättvisa förväntningar på minoritetsbarn om de sätts i vanliga klassrum (Arnberg 2004). Vissa lärare hyser fördomar mot tvåspråkiga barn. De tycker att de är besvärliga i undervisningen, att tvåspråkighet är något irriterande och egendomligt (Baker, 1996). En del lärare kan se det som problem med elever med invandrarbakgrund som tror att de kan och förstår allt, att de inte har något kvar att lära sig. Elever kan anse sig ha den kunskap och språkliga förmåga de behöver för att klara sig i livet och anser sig därför inte ha mer att lära.

Det kan också finnas en risk att lärare och andra vuxna överskattar barns språkkunskaper, just för att det låter så bra. Ett barn som har bra uttal, grammatik och flyt i talet kan lätt missbedömas. Det är möjligt att tala ett språk flytande och ändå inte verkligen förstå, fullt uppleva eller helt delta i den kultur som språket förmedlar (Baker, 1996). Man kan också missbedöma att elever som har ett dåligt självförtroende gör sämre språkprestationer i skolan än de egentligen är kapabla till.

Det praktiska och konkreta är en nödvändig startpunkt för alla barn om de ska utveckla sitt språk och sin begreppsapparat, för att sen förstå det abstrakta och svåra (SOU 1996:143). Det är bra att ta vara på elevernas spontana intressen och föra in dem på studier av etablerat innehåll. Det är viktigt att människor som arbetar med barn och ungdomar med invandrarbakgrund är medvetna om de olika sätt som uppförande ter sig är baserat på olika kulturer (Jones & Rutter, 1998). Arbetsformer och arbetssätt i skolan ska utvecklas för att de grupper som idag missgynnas ska bli mer delaktiga i undervisningen, rustade för att hävda sina intressen och vara med och påverka i samhället. Mycket av skolarbetet handlar om att öka kunskaperna och empatin för utanförskap.

3:5:1 Språket som verktyg

Språkforskare hävdar att barn mycket väl kan utveckla två språk och samtidigt inhämta kunskaper och utvecklas till harmoniska människor, men det beror på om omständigheterna är gynnsamma (SOU 1996:143). Barn lär sig inte ett nytt språk bättre för att de tränger undan sitt modersmål, tvärtom. Taylor i Arnberg hävdar att tvåspråkiga barn inte försenas när det gäller de första ordens inläring eftersom ord knyts till begrepp på de olika språken (Arnberg, 2004). Barnen kommer däremot i underläge om bägge språken är underutvecklade. Det kan göra att barnen inte klarar av undervisningen på något av de olika språken.

Antalet språk en människa lär sig har ingenting att göra med begåvning, det har att göra med behov (Ladberg, 2003). Barn tappar inte ett språk för att de lär sig ett nytt, men man kan förlora ett språk om man inte använder det regelbundet.

Att barn hör flera språk omkring sig är inget problem i sig. Barnet urskiljer tidigt, kanske från allra första början, de olika språkliga systemen och kan använda dem åtskilda. Så snart små barn lär sig mer än ett språk lär de sig också att rätta språket efter person och använder språken olika. Men det kan hända att de blandar språken ibland. Språkblandning är inte ett tecken på förvirring (Arnberg, 2004). Om vuxna talar flera språk och växlar mellan dem blir

det naturligt för barnet att också göra det. Allteftersom barnen blir mer medvetna om att det förekommer två språk i dess omgivning så blir språken mer och mer åtskilda.

Att lära sig kommunicera innefattar att barnet måste lära sig samtalsregler som turtagning, artighetsformer och att inte ge information som lyssnaren redan känner till (Arnberg, 2004). Språkinläringen ska ske i interaktion med andra. Det ska finnas vilja att lära och motivation. Upplevelsen av att lära sig ska vara meningsfull. Att hitta aktiviteter som tilltalar barnet kan vara ett steg mot språktillägnet. Det stärker barnens språkkänsla och självförtroende. Den som börjar halka efter sina jämnåriga kan börja bli rädd för att visa sin okunnighet. Det kan bli en ond cirkel där barnet undviker språkliga aktiviteter, de halkar efter och blir ännu mer osäkra. När barn inte orkar koncentrera sig är det lätt att tro att det bottnar i koncentrationssvårigheter.

Men det kan i själva verket vara språksvårigheter som ligger i botten (Ladberg, 2003). När man lyssnar till ett nytt språk är man mycket känsligare för störningar. Man måste organisera barnens aktiviteter och miljö på ett sätt som underlättar för barnen att utveckla sitt tänkande och sina språk.

För att kunna följa undervisningen behöver barnet ha ett välutvecklat språk. Barn som undervisas på sitt svagare språk kan följaktligen komma alltmer efter i skolan. De stöter på svårigheter i inlärningsituationen, i vilken många inte behärskar undervisningsspråket. Det är en skyldighet inom undervisningsplanerna att bryta ner de barriärer som språk- och kulturskillnader kan skapa (Baker, 1996). I skolan används framförallt språket som tankeverktyg. Med språket utvecklas det mänskliga tänkandet. Om man hindrar ett barn från att använda det språk det tänker bäst på så hindras vederbörande från att tänka.

Det tar mycket längre tid att tillägna sig ett språk som tankeredskap än som samtalspråk. Ladberg (2003) anser att det är bäst om barnet kan få undervisning på sitt modersmål eller sitt starkaste språk. Minoritetsspråket bör användas som undervisningsspråk när barnen behärskar majoritetsspråket otillräckligt och när det är möjligt. Det betyder inte att införandet av majoritetsspråket bör skjutas upp. Det mest effektiva för minoritetsbarn är sannolikt att få undervisningen jämsides på både modersmålet och samhällets språk, och på det sättet utveckla båda språken (Ladberg, 2003). Studier har visat att andraspråksinläring har mycket gemensamt med förstaspråksinläring. Det krävs förkunskaper för att förstå undervisningen och läroböckerna, inte bara språkligt utan också kulturellt. Experter på tvåspråkighet är i allmänhet överens om att det finns en viktig skillnad mellan samtalspråk och klassrumsspråk (Baker, 1996). Det kräver en högre nivå på den språkliga kompetensen för att kunna förstå och tolka klassrummets språk.

3:5:2 Första och andra språket

Dålig utveckling på ett nytt språk kan ibland ha att göra med avbruten utveckling på modersmålet (Ladberg 2003). Ljungberg skriver i en artikel för Sydsvenskan (2004-12-09) att de barn som är födda i Sverige och varken behärskar sitt modersmål eller svenskan är ”halvspråkiga” och ett stort problem i skolorna. Barn som kommer från andra länder med ett mer väl utvecklat modersmål är ett betydligt mindre problem.

De halvspråkiga barnen saknar en djupare förståelse för språket, en förstaspråksbas, och får allt större problem i skolan ju högre upp i klasserna de kommer och ju svårare

undervisningstexterna blir (Sydsvenskan 2004-12-09). En stark förstaspråksbas har visat sig vara en stor tillgång vid andra språks inläring. Barnets svenska förbättras inte under skoltiden eftersom de inte fått någon ordentlig grund lagd därför är det viktigt att modersmålsundervisning finns med redan i förskolan (Sydsvenskan 2004-12-09).

Skolan ska erbjuda modersmålsundervisning till elever med ett annat modersmål och familjen får antingen acceptera eller avstå från att deras barn ska ta del av undervisningen (Sjögren, 1997). Att ha modersmålsundervisning är ett sätt för det svenska samhället att visa respekt för föräldrarnas bakgrund. Omgivningens inställning till modersmål eller nya språk har också stor betydelse. Att modersmåls läraren finns i skolan är viktigt för att visa att barnens språk inte betraktas med lägre status. Elever med ett annat modersmål än svenska borde få undervisning och handledning på sitt första språk tills de behärskar svenskan på en nivå som är tillräckligt kvalificerad för de studier de bedriver.

Om läraren och modersmåls läraren samarbetar kan man anpassa uppgifterna till varje elevs språkliga och kulturella bakgrund så att undervisningen blir effektivare. Även om otillräckliga språkliga kunskaper i svenska är ett stort problem kan det också vara lärarnas bristande engagemang och om skolan har stor personalomsättning som avgör hur elevernas utveckling och kunskap ökar.

Elever som inte har svenska som modersmål behöver undervisning i svenska som är anpassad för dem. 1980 blev ämnet, som då kallades "svenska som främmande språk" ett eget läroämne med samma ställning som övriga ämnen i grundskolan och gymnasieskolan, och från mitten av 80-talet är den officiella beteckningen "svenska som andra språk" (Börestam & Huss, 2001). Målet för svenska som andraspråk är att hjälpa elever att utveckla språket både som vanligt kommunikationsmedel och som ett medel att tillägna sig kunskaper i skolans ämnesundervisning (<http://www.skolverket.se/04/26>). Svenska som andra språk har blivit likställt med modersmålssvenska (Hultinger & Wallentin, 1996).

Skillnaderna mellan svenska som andraspråk och svenska som modersmål rör framförallt första- respektive andraspråksinläring. Elever med invandrarbakgrund ska läsa svenska som andra språk om de inte har tillräckliga kunskaper för att kunna delta i ämnet svenska. Men det är viktigt att inte ha för låga förväntningar för det kan begränsa barnens och ungdomarnas möjligheter. Invandrarbarn och flyktingbarn placeras ibland i samma klasser för att de ska känna sig tryggare och ha något gemensamt. Det leder ofta till att barnen senare får svårt att se Sverige som sitt hemland eftersom de aldrig fått kontakt med dess invånare (Socialstyrelsen, 1998).

Inläringen av svenska som andraspråk underlättas om barnet har ett starkt första språk. Språkutvecklingen i första och andra språket stödjer varandra. Barn och ungdomar med ett starkt förstaspråk kan överföra sina kunskaper från det första språket när de lär ett andra språk (Jones & Rutter, 1998). Stannar språkutvecklingen av i första språket är barnet inte kvalificerat tvåspråkigt (SOU 1996:143). En viktig del i tvåspråksundervisningen består i att ge eleverna verktyg för att de själva ska kunna utveckla och finslipa sina språk på ett medvetet sätt, i samband med ämneskunskaper. Det kan vara bra att studera ämnena i skolan enligt samma modell som svenska som andra språk. I Ljungbergs artikel uppmärksammas att de "halvspråkiga" barnen inte har någon glädje av att få undervisning på modersmålet eftersom deras kunskaper i modersmålet ofta är så dåliga att de inte kan följa undervisningen på modersmålet bättre än undervisningen på svenska (Sydsvenskan 2004-12-09). De barn som kallas "halvspråkiga" har inte någon förstaspråksbas.

Tvåspråkighet har i Sverige ibland på ett olyckligt sätt förknippats med halvspråkighet, som är ofullständig behärskning av två språk (Börestam & Huss, 2001). Numera anses termen vara missvisande och ovetenskaplig. Man måste se till att barnet blir fullt kompetent i majoritetsspråket, samtidigt som det är viktigt att skydda minoritetsspråket.

Det tvåspråkiga barnets båda språk är viktiga och båda måste få utvecklas om man vill nå ett optimalt resultat. De två språken interagerar med varandra. Tvåspråkighet verkar vara en fördel när man ska lära sig fler språk i livet. Den flerspråkige har mer att jämföra det nya språket med. Tillgång till fler språkljud och betoningsmönster, olika grammatiska system och olika ord för samma begrepp (Ladberg, 2003). En människas ordförråd kan bestå av två förråd, dels de ord han/hon kan säga och dels de ord vederbörande förstår när han/hon hör andra säga dem. Språklig kompetens har en rad beståndsdelar såsom uttal, grammatik, automatiserat språk, ordförråd samt pragmatisk kompetens (Ladberg, 2003).

Barn hör språk runt omkring sig och även om de inte direkt härmar så tar de ständigt emot information om det språk de hör (Arnberg, 2004). För att man ska kunna lära sig ett språk är upprepning och variation lika viktiga men av olika skäl. Lyssnandet är grunden i språktillägnet. Man måste höra ord sägas tillräckligt många gånger så att hjärnan kan lagra minnet av uttalet och dra slutsatser om grammatiken. För att tillägna sig ett stort ordförråd och en bred pragmatisk kompetens behövs en mångsidig språkanvändning. Alla barn lagrar ord innan de börjar använda dem och de förstår hela tiden mer än de själva kan säga (Ladberg, 2003). Olika barn har olika sätt att närma sig ett nytt språk. En del är tysta länge, andra börjar tidigare använda det som de snappar upp.

3:6 Hem och Skola

En mångkulturell skola är naturligt för de flesta barn, däremot inte för de vuxna. Varje minoritetsgrupp har sin föreställning om meningen med skola och undervisning, och om vad utbildningen har för värde i relation till den miljö man lever i. Om en minoritetskultur uppfattar sig som underordnad, förtryckt eller på andra sätt tillbakasatt får detta effekter för barnets skolgång (SOU 1996:143). Synen på utbildning varierar mycket i invandrarfamiljer och föräldrarnas inställning är viktig. Många föräldrar kan uppleva svensk skolutbildning som ett hot genom att den riskerar att fjärma barnet från föräldrarnas egen ursprungskultur och förse barnet med svenska värderingar (Allenwood & Franzén, 2000). Framgång i skolan kan ses som ett led i den hotande försvenskningen.

Det är därför viktigt att bejaka mångfalden. Det är viktigt att människor som arbetar med barn och ungdomar lär sig om barnen och deras familjers olika kulturer genom att arbeta med individer.

Skolan måste öppna sig mot de människor som bor i dess närområde. Särskilt viktigt är det att de föräldrar som har invandrarbakgrund känner delaktighet i sina barns skola. Föräldrar som har invandrat till Sverige har ofta andra föreställningar om relationer, normer och utbildning än vad som är vanligt i den Svenska skolan (SOU 1996:143). Samarbetet – och den ömsesidiga respekten mellan hem och skola gäller alla elever och är viktig för alla elever.

Det är en osynlig gräns mellan hemmet och skolans ansvar (Andersson, 2001). Det är därför nödvändigt att utveckla former för samverkan. Att fostra barn tvåspråkigt kräver stor ansträngning av föräldrarna. Barns första lärande sker i samband med modersmålet och kulturen hemifrån (Patton, 1997). Ju tryggare föräldrarna är desto säkrare blir de i sin föräldraroll och desto bättre mår deras barn.

För både en- och flerspråkiga barn och ungdomar är hemmet den första och viktigaste språkinlärningsmiljön, men för vidare språkutveckling har skolan och den regelrätta undervisningen stor betydelse (Börestam & Huss, 2001). I invandrarfamiljer där båda föräldrarna har samma modersmål finns det små möjligheter att ge barnet kontakt med det svenska språket innan de är stora nog att få kamrater utanför hemmet eller börja skolan.

Om skolan förstår hur en interkulturell familj fungerar kan barnets självkänsla stärkas och den dubbla kulturidentiteten bekräftas och förstärkas emotionellt. Skolan är oersättlig, alla barn behöver dess kunskaper och sociala träning. För barn och ungdomar med invandrarbakgrund kan också struktur och ordning vara viktigt (Sveriges utbildningsradio, 1990). Förskolan och skolan ska också vara ett viktigt stöd för föräldrarna som vill att deras barn ska bli tvåspråkiga.

Mot denna bakgrund har frågeställningar angående elever med invandrarbakgrund uppstått. Frågorna berör undervisningen och har belysts genom enkätfrågor riktade till både elever och lärare. Frågorna belyser den svenska läroplanen, flerspråkighet, multikulturism, modersmålsundervisningen samt undervisning i andra ämnen i skolan. Enkäterna visar även på attityder till förhållandet mellan hem och skola.

Syftet med studien är att undersöka attityder hos elever med invandrarbakgrund och deras lärare, angående integrering i traditionell svensk skola.

4. Metod och genomförande

4:1 Metod

Undersökningen är baserad på enkäter i huvudsak riktade till elever men också till lärare för att få mer än ett perspektiv på andra generationens invandrabarn i skolan och i samhället. Anledningen till fokuseringen på elevers åsikter bottenar i att få så nära bild som möjligt av situationen i skolan bland barn- och ungdomar med invandrabakgrund. Betoning finns på vikten av integration i skolan och i samhället och hur språket är ett verktyg för integration.

Undersökningen har genomförts med kvantitativa metoder som bygger på data om eleverna och deras språkanvändning. Data är samlad genom en enkätundersökning som senare genomgått bearbetning som innebär att enkäterna har sammanställts i tabeller och diagram för att få fram resultat av undersökningen. Den kvantitativa forskningen har en tendens att utgå från den sociala verkligheten som statistisk och något som finns utanför aktören (Otterup, 2005).

Studier som har en kvantitativ karaktär på grund av att urvalet av en viss population görs på ett sådant sätt att resultaten ska kunna generaliseras till att gälla även andra situationer och personer än de som studeras. Urvalet i denna studie är för litet för att kunna generaliseras och gäller därför enbart för de skolor som är representerade i undersökningen. Resultaten från enkätundersökningen återges i text, tabeller och diagram med kommentarer och tolkningar.

Man kan kombinera kvantitativa och kvalitativa tekniker, oberoende av inriktning (Merriam, 1994). Det förbättrar både validiteten och reliabiliteten i den undersökning man utför. Den här studien baseras huvudsakligen på kvantitativa data, men har även delvis en kvalitativ karaktär eftersom den syftar till att på djupet förstå innebörden av en företeelse. Kvalitativ forskning försöker förstå hur alla delar samverkar för att bilda en helhet. I denna studie har resultatet från enkätundersökningen och litteraturgenomgången använts för att sammanställa en helhet. Datainsamlingen har en kvalitativ karaktär eftersom den koncentreras på människor (Merriam, 1994). Syftet med enkätundersökningen är att tolka och finna mönster bland elevernas åsikter och situationer. *”Både kvalitativ och kvantitativ information är tolkningar av erfarenheten”* (Merriam, 1994, s84). I ena fallet görs tolkningen via ord och i det andra via siffror och tal.

Valet av enkätundersökning som metod beror till stor del på brist av tid att spendera i klassrum för observationer och intervjuer på grund av annat arbete. För att få en bild av de språkliga förhållandena på flerspråkiga och multietniska skolor ansågs, enligt Otterup (2005) en enkätundersökning mest lämplig. Enkätundersökningen är en strukturerad form av utfrågning. Fördelen med enkäter är att det är möjligt att nå fler individer än i en undersökning med intervjuer, där det å andra sidan finns möjlighet att ställa följdfrågor och reda ut oklarheter.

Det är inte den enskildes uppfattning som är intressant, utan helheten. Syftet med enkäten var att undersöka attityder hos elever med invandrabakgrund och deras lärare, angående integrering i traditionell svensk skola. Att undersöka vad eleverna anser om att undervisas i klasser med elever med annat modersmål än deras egna. Intresse finns att studera hur lärarna

anpassar undervisningen med tanke på elevernas modersmål och hur styrdokumentet anpassas för barn med invandrarbakgrund.

Datasamlingen består av enkäter riktade till lärare och elever samt styrdokument på nationell, kommunal och regional nivå. Det har varit det bästa och mest effektiva sättet att få information under den korta och begränsade tid undersökningen utförts. Det positiva med användningen av enkäter är att kvantitativa data ofta anses vara precisa och betraktas som mer övertygande än kvalitativa data (Otterup, 2005). En yttre påverkan har undvikits med hjälp av att alla elever och lärare som deltagit i undersökningen har varit anonyma enkäter som ett stort antal personer tagit del av. Inga namn har skrivits på frågeformuläret. Endast ålder, nationalitet och modersmål har belysts som personligt i enkäterna. Lärarna kan inte heller förknippas med en klass. Det är positivt att alla deltagande får samma frågor så att de svar som ges inte kan påverkas av olik formulerade frågeställningar.

Enkäterna har fasta frågor med bundna svarsalternativ. Frågorna har formulerats för att fånga de svarandes attityder och upplevelser av i förväg bestämda begrepp. Alla frågor i elevenkäten¹ bestod av flera alternativ. Det fanns lite utrymme att uttrycka egna tankar och öppna svarsalternativ. Alla elever har blivit tilldelade samma enkät oberoende av modersmål, ålder, kön eller annat. I de flesta fall har klassläraren utfört enkätundersökningen med eleverna utan min medverkan, men jag har även vistats i klassrummet vid vissa tillfällen så eleverna kunnat fråga, och sett till att det inte blivit missförstånd i frågeställningar eller svarsalternativ. Lärarna blev tilldelade enkäter² av de kontaktpersoner jag haft i vardera skola. De flesta av de lärare som besvarat enkäten har varit klasslärare i de tillfrågade klasser som besvarat enkäten eller haft en anknytning till de klasserna.

4:2 Enkätundersökning elever

Frågorna har delats in i olika kategorier rörande den dagliga situationen bland barn- och ungdomar med invandrarbakgrund. En av frågornas kategorier berör elevens bakgrund. Den är inte så personlig att det är möjligt att från data utläsa vem vederbörande är. Bakgrundsfrågor berör ålder, modersmål, vilket språk som talas hemma, om deras språkkunighet i både svenska språket och deras modersmål och om deras situation i skolan.

Val och utformning av frågor syftar till att få en bred bild av elevernas språkanvändning i alla språk de utövar. Frågorna rörande svenska språket koncentreras till var eleverna talar svenska och med vem. De handlar även om hur de använder sig av och förhåller sig till det svenska språket.

Angående modersmålet betonas attityder och åsikter gentemot lärare, ämnet och andra elever med samma eller andra modersmål. Frågorna angående skolan berör deras positiva och negativa åsikter angående lärare, ämnen, klasskamrater och skolan som helhet.

¹ Se bilaga 8:2

² Se bilaga 8:3

4:3 Enkätundersökning lärare

Frågorna i undersökningen är riktade till lärare som arbetar i klasser med stor mångfald och med erfarenhet av barn- och ungdomar med invandrabakgrund. Frågorna i enkäten är ett stöd eller motvikt till enkätundersökningen riktad till eleverna för att få ett bredare perspektiv på barn- och ungdomar med invandrabakgrund.

Syftet med enkäten var att få en bredare bild av elevernas situation i skolan och hur de klarar sig i samhället som omger dem. Intresse fanns att ta reda på hur lärarna förbereder eleverna för att klara skolan och framtiden. Frågorna i enkäten belyser lärarnas attityder och åsikter på vad de kan påverka och hur de arbetar utifrån givna riktlinjer och hur de anpassar sin undervisning, exempelvis; ”Anpassar du undervisningen med tanke på barnens modersmål och kulturella tillhörighet?”.

En del av frågorna koncentreras till lärarnas positiva och negativa åsikter och attityder till flerspråkiga elever. De belyser även hur lärarna tar vara på och arbetar med barnens flerspråkighet som en positiv egenskap att utveckla. Lärarna får i enkätundersökningen delge sina åsikter angående styrdokumentet i skolan. De får relatera till regional, kommunal och nationell nivå inom skolvärlden.

4:4 Urval av skolor

Två skolor har deltagit i studien. Båda skolor representerar en stor mångfald. På skola A har cirka hälften av eleverna invandrabakgrund och annat modersmål än svenska, medan skola B har en stor mångfald med övervägande antal elever med annat modersmål, annan kultur och invandrabakgrund. De flesta av barnen på båda skolor är födda i Sverige och tillhör andra generationens invandrabarn och ungdomar.

Skola A är byggd 1977 som en paviljongskola och var ett annex till en annan närbelägen skola, fram till 1991 då den blev en egen enhet (<http://home.swipnet.se>, 03/22). Från och med 1997 är undervisningslokalerna inrymda i barackbyggnader. Skola A är belägen i en av Stockholms nordvästra förorter, mitt i ett bostadsområde. Skolan består av cirka 330 elever med olika bakgrund och med olika kulturer. Det finns elever med invandrabakgrund och elever med svensk bakgrund. Skolan har elever från förskoleklass till årskurs 9. Den består av tre arbetslag, två av dem är förskoleklass till årskurs 5 och det tredje är från årskurs 6 till årskurs 9. Skola A har egen kock och egen matlagning. Skolan arbetar aktivt med att vidareutveckla ett internationaliseringsarbete. De har en vänklass i Gambia och aktiv elevvård.

Stora delar av undervisningen i skola A genomförs i stora klassrum. Det finns datorer med Internet i varje klassrum och skolan har en hög dator användning. De arbetar med temaarbete och deltar i försöket med slopad timplan (<http://smg.edu.stockholms.se>, 03/22).

Skola A har åtaganden om att alla elever skall ha individuella, dokumenterade utvecklingsplaner. Det finns utvecklingsplaner med riktlinjer och mål att uppnå för varje årskurs. Enskilt ämne har en egen utvecklingsplan. De elever som inte uppnår målen erbjuds ett basår, främst sker detta i årskurs 3. Åtgärdsprogrammen utarbetas för de elever som inte uppnår godkänt vid nationella prov. De olika kriterier som lärarna bedömer i svenska berör olika delar av ämnet såsom att tala, lyssna, läsa och skriva.

För varje årskurs avancerar eller ökar de olika kriterierna i antal. Lärarna följer upp så att eleverna inte faller utanför ramen i sina utvecklingssamtal med elev och föräldrar varje termin.

Skola B är en skola belägen norr om Stockholm. Området omkring skolan, precis som skolan representerar mångfald, flerspråkighet och många olika kulturer och traditioner. De flesta av eleverna är invandrare eller har invandrarbakgrund. Majoriteten av eleverna har modersmålsundervisning.

Det är en skola med cirka 360 elever i årskurserna förskoleklass till årskurs 6. Skolans mål är att ge eleverna goda kunskaper och social kompetens. Skola B ställer vissa delar av läroplanen, lpo94, mer i centrum än andra. Några av de delar de lägger tyngdpunkten vid är den sociala arbetsmiljön, lek, språk och språklig utveckling, kultur och traditioner.

Den sociala arbetsmiljön bygger på konflikthantering, säkerhet, normer och värderingar. Det är viktigt för skola B att varje elev känner trygghet och trivsel i skolan och lust till lärande. Skolan har ett program mot mobbing, våld, rasism och trakasserier. Språket och språkutvecklingen ska inriktas på att ta fram likheter och olikheter i elevernas olika kulturer. Skolans kunskapssyn bygger på det barnet redan kan, att lära för livet, för det som pågår och för det som kommer senare (<http://www.stockholms.se>, 03/22). Skolan har ett åtagande att varje elev som gått 7 år i skolan skall ha uppnått avancerad nivå i sin svenska språkutveckling.

Modersmålsundervisningen är en stor del av verksamheten på skolan. Den sker inte bara en timme då och då. På flera skolor sker modersmålsundervisningen på avsatt tid under veckan då barn från olika klasser, med samma modersmål träffas tillsammans med en lärare med samma modersmål. På skola B sträcker sig modersmålsundervisningen längre. Lärarna finns tillgängliga för eleverna även på andra tider än den avsatta tiden. De arbetar tillsammans med lärarna i klasser och är stöd för både lärare och elever.

Skola B menar att lärarnas viktigaste uppgift är lärandet. De arbetar med att skapa förutsättningar för att varje elev ska uppnå skolans mål för årskurs 9. Om de inte uppnår målen skall de erbjudas extra stöd i form av specialundervisning. Eleverna ska lämna skolan med en avancerad nivå i svenska så att en stabil grund för fortsatt utbildning och lärande är lagd (<http://www.stockholms.se>, 04/09).

Skola B har i ett av sina åtaganden uttalat att varje elev i skolan ska ha en individuell utvecklingsplan utarbetad i samverkan mellan elev förälder och lärare (<http://www.stockholms.se>, 04/09). De har regelbundna resultat- och kunskapsuppföljningar som delges elever och föräldrar vid utvecklingssamtalen som sker varje termin.

Skola B är en Europaskola. Dess röda tråd kan sammanfattas i nyckelorden kunskaper, kommunikationsförmåga och social kompetens. Europaprofilen är inriktad på språk och kommunikation (<http://www.stockholms.se>, 03/22). Det finns ett språkprogram där alla elever från förskoleklass till årskurs 6 får undervisning i engelska med engelskspråkig lärare.

Dessa två skolor är valda på grund av studien om hur integrationen fungerar i en skola med hög mångfald, med en majoritet av barn med invandrarbakgrund i jämförelse med en skola där det är en mer jämnare fördelning av elever med invandrar bakgrund och elever med

svenskt ursprung. Det som är av intresse är att undersöka på vilket sätt andra generationens invandrabarn och ungdomar integreras i den svenska skolan.

4:5 Urval av elever och lärare

I svenska skolor idag är det en stor del av eleverna som har ett annat modersmål än svenska och har kommit till Sverige som flyktingar eller invandrare. De kallas för första generationens invandrare. En del av de elever som har deltagit i studien är första generationens invandrare. I studien ingår även de elever med invandrabakgrund som är födda i Sverige men har ett annat modersmål och invandrabakgrund i form av föräldrar eller mor- och farföräldrar som har flytt eller invandrat till Sverige, så kallade andra generationens invandrare.

Tabell 4:5:1 *Elever födda i Sverige och elever födda i annat land.*

	Född i Sverige	Inte född i Sverige
Skola A	30	4
Skola B	17	16

I skola A har cirka hälften av eleverna invandrabakgrund. Tabell 4:5:1 visar att flertalet av eleverna med invandrabakgrund i skola A är födda i Sverige. Tabell 4:5:1 visar också att endast 4 elever som deltagit i undersökningen är födda i ett annat land än Sverige och är första generationens invandrare. Endast de elever som har invandrabakgrund har deltagit i enkätundersökningen. I skola B har majoriteten av elever invandrabakgrund och tabell 4:5:1 visar att cirka hälften av eleverna är födda i Sverige. Den andra hälften av elever har invandrat till Sverige från olika länder.

Tabell 4:5:2 Modersmål representerade i skola A och B

Skola A			Skola B		
Modersmål	Antal	Procent %	Modersmål	Antal	Procent %
Arabiska	7	21,2	Arabiska	10	29,5
Bengaliska	2	6,1	Bengaliska	1	2,9
Bosniska			Bosniska	1	2,9
Dari	1	3,0	Dari		
Finska	1	3,0	Finska	1	2,9
Franska	1	3,0	Franska	1	2,9
Grekiska	1	3,0	Grekiska		
Kurdiska	5	15,2	Kurdiska	1	2,9
Polska	1	3,0	Polska	1	2,9
Romani	2	6,1	Romani		
Ryska			Ryska	2	5,9
Somaliska	3	9,1	Somaliska	3	8,9
Spanska	2	6,1	Spanska	2	5,9
Svenska	2	6,1	Svenska	2	5,9
Tigrinja	1	3,0	Tigrinja	2	5,9
Turkiska	3	9,1	Turkiska	7	20,6
Wollof	1	3,0	Wollof		
Total	33	100	Totalt	34	100

Första generationens och andra generationens barn och ungdomar med invandrarbakgrund har båda andra modersmål än svenska. I tabell 4.5:2 presenteras de olika modersmål som finns representerade på de olika skolorna bland de elever som deltagit i undersökningen.

Tabellen 4:5:2 visar att det är ett brett spektra av modersmål bland de deltagande eleverna. Det är många minoriteter representerade i de båda skolorna tillsammans. Det kan noteras att den största gruppen i båda skolor utgörs av arabisk talande elever. I skola A är fler olika språk representerade bland de deltagande eleverna, än i skola B. I både skola A och B finns det elever med invandrarbakgrund som har uppgivit att de har svenska som modersmål. En möjlighet kan vara att en av föräldrarna har svenskt ursprung och svenska som modersmål och de kan då fokusera på svenska som modersmål i hemmet.

I Tabell 4:5.2 kan man se att det finns vissa språk som talas av elever i den ena skolan som inte talas av de deltagande eleverna i den andra skolan. Det är ganska jämna antal elever på båda skolor som representerar ett språk, exempelvis 2 elever på vardera skola som har spanska som modersmål.

Tabell 4.5.2 visar att i skola B finns fler elever med turkiska som modersmål bland de deltagande, medan skola A har fler av de deltagande med kurdiska som modersmål än skola B. Kategorin kurdiska innefattar de olika dialekterna sorani och kurmanji.

Genom rekommendationer från kontaktpersoner på skolorna kontaktades dessa årskurser. Ett önskemål var att det skulle vara elever från årskurs 4-7. Anledningen till det är att elever från dessa årskurser har en del erfarenhet av det svenska skolsystemet, av lärare och rutiner i

skolan. De har tagit del av den svenska skolan och samhället. De har utvecklat åsikter om sin situation i skolan och i samhället som omger dem. Ett annat av mina önskemål var att eleverna skulle ha invandrarbakgrund. De har olika hemförhållanden och modersmål, men det är inget som berör resultatet.

Undersökningen är baserad på fem klasser, en årskurs 6 och två årskurs 7 i skola A, och två klasser, årskurs 4 och 5 i skola B. Ålder på eleverna som deltagit i undersökningen varierar från 10 år till 16 år. Majoriteten av eleverna är 13-14 år i skola A och 10-11 år i skola B. Det finns ett fåtal elever i de olika klasser som deltagit som är äldre än vad som är vanlig ålder för den årskursen. I skola A finns några elever som är 15 år och en elev som är 16 år. I skola B finns 2 elever som är 12 år.

Anledningen till att jag valde att göra enkätundersökningen i tre klasser i en av skolorna beror på att en del av eleverna i tillfrågade klasserna har svensk bakgrund och har inte deltagit i undersökningen. Sammanlagt omfattar undersökningen 67 elever. Det är 33 elever på skola A och 34 elever på skola B som tagit del i enkätundersökningen.

7 lärare sammanlagt från båda skolor har deltagit i undersökningen. Sammanlagt är antalet lärare 7 stycken, 4 lärare från skola A och 3 lärare från skola B. Det är lärare som arbetar med och kring de elever som deltagit. Det är av intresse att få ett annat perspektiv på integrationen av barn och ungdomar med invandrarbakgrund. Lärarna kan bidra med ett annat perspektiv men undersökningen befinner sig fortfarande inom skolans värld. Jag har inte träffat de deltagande lärarna personligen. Enkäterna till lärarna har förmedlats via en kontaktperson på varje skola.

4:6 Provenkät

En pilotstudie har utförts för att få ett perspektiv på frågor som använts som underlag för enkätundersökningarna för lärare och elever. De som blev tillfrågade att ställa upp på en pilotstudie är föräldrar med invandrarbakgrund. De har sina barn på en multikulturell förskola i en av de förorter som använts vid enkätundersökningen av elever. Barnen är mellan 3-5 år och pratar svenska på förskolan. Flertalet av dem har ett annat modersmål som talas hemma.

Frågorna har formulerats på liknande sätt som i enkäterna riktade till elever och lärare. Pilotenkäten bestod av 16 frågor. De flesta var bundna frågor med 4 fasta svarsalternativ. Några öppna frågor användes för att få en karaktär på personen som fyllt i enkäten, exempelvis "vilket språk talas i ert hem?". Enkäten förmedlades till föräldrarna via pedagogerna på förskolan. Syftet med enkäten var att få en bild av föräldrarnas attityder till de frågor som ställts, hur de förstod frågorna och deras åsikter angående frågorna och formuleringen av dem. Pilotenkäten besvarades av 15 personer, 80 % av de svarande var kvinnor och resterande andel var män. Alla de svarande har en gymnasieutbildning och en del högre utbildning. Åldersvariationen på de svarande var mellan 27 år och 48 år.

Många av de tillfrågade var eniga i sina svar på de olika frågorna. En del av frågorna har entydiga svar från majoriteten där enstaka helt skiljer sig i åsikt. Frågorna om modersmålsundervisning fick ett positivt mottagande precis som frågor om kultur och tradition.

4:7 Genomförande

Enkätundersökningen bland elever och lärare genomfördes våren 2005. Objekten för undersökningen var skolor med stor mångfald och med varierande antal elever med invandrarbakgrund. Syftet med studien är att undersöka attityder hos elever med invandrarbakgrund och deras lärare, angående integrering i traditionell svensk skola.

Intresse har funnits för skolor med olika inriktningar och olika förutsättningar för barn- och ungdomar med invandrarbakgrund. Skolor söktes i flerspråkiga, multietniska förortsområden för att kunna utföra studien.

Skola B har en majoritet av elever med invandrarbakgrund som lever i ett segregerat multietniskt förortsområde och har valts för att studera elevernas attityder och undervisningen, och om den skiljer sig i attityder och i undervisning gentemot skola A. Skola A har även den en stor andel av elever med invandrarbakgrund, men också en stor del elever med svenskt ursprung. Den valdes för att se om det är någon skillnad för barn och ungdomar med invandrarbakgrund som har undervisning tillsammans med fler elever med svensk bakgrund. Med de två olika förutsättningarna utgjorde dessa två skolor ett lämpligt urval för undersökningen. Enkätundersökningen för elever utfördes bland elever i årskurs 4-7. Eleverna i dessa årskurser kan läsa, förstå och besvara enkätfrågorna.

Innan enkäterna delades ut i klasserna togs kontakt med en ansvarig på varje skola som delgavs syftet och gav sedan tillåtelse för att utföra undersökningen. Båda skolorna har varit positiva till studien och enkätundersökningen. Även om skolorna har varit positiva som helhet så har det varit svårare att få lärare intresserade och ta sig tid till att delta i undersökningen. Det var svårt att ta tid både för egen del och att ta tid av lektion så att eleverna kunnat besvara enkäten.

Enkäterna har utförts klassvis på lektionstid med lärare närvarande. Lärarna har i sin tur besvarat enkäter riktade till lärare. Anledningen till att de lärare som arbetat i de klasser som deltagit i undersökningen också deltagit beror på önskan att få en så nära relation som möjligt mellan lärare och elever. De lärare som arbetar med de elever som deltagit tillbringar större delen av dagen tillsammans med dessa elever och har erfarenhet av att arbeta med barn- och ungdomar med invandrarbakgrund. Det är de som står eleverna närmast i skolan och kan observera deras situation, därför är det relevant att ha med i undersökningen.

Vid insamlandet av enkäterna har de grupperats i endast två grupper på varje skola, en med enkäter från elever och en annan med enkäter från lärare. Detta på grund av resultatet inte ska kunna påverkas beroende av vilken lärare som haft vilken klass. I resultatavsnittet har resultaten från undersökningen presenterat de olika skolorna separat eller tillsammans med ett gemensamt resultat. Eftersom antalet lärare som deltagit i undersökningen varit så lågt har lärarna från skola A och skola B bidragit med gemensamma resultat.

En kontaktperson vid varje skola har varit ansvarig för kontakten mellan klasserna och att enkäterna har utförts på ett korrekt sätt. Kontaktpersonen blev den person som tog första kontakten vid mötet med skolorna. Det var de personer som såg till att de klasser som blev utvalda för att delta i undersökningen hade ett representativt antal elever med olika bakgrund och att de kunde ge relevanta svar till undersökningen.

4:7:1 Bortfall

I skola A hade en del av eleverna i de tillfrågade klasserna svenskt ursprung och de har inte deltagit i undersökningen. Därför har skola A använt sig av tre klasser som deltagit i enkätundersökningen för att få ett likvärdigt antal elever som skola B. Ett exakt antal elever med svenskt ursprung i de deltagande klasserna i skola A framgår inte. I skola B har majoriteten av eleverna invandrarbakgrund. En del är födda i Sverige och en del har invandrat till Sverige. I de klasser som deltagit i enkätundersökningen har alla haft invandrarbakgrund och kunnat delta i undersökningen. Det blev inte heller något bortfall på grund av sjukdom.

På grund av misstag har ett bortfall skett på fråga 10-18 i skola B. Det är elever som inte tilldelats sida 2 av enkäten³ av misstag från läraren.

Lärarna som tillfrågats har haft ett högre bortfall. Av 10 tillfrågade lärare på båda skolor tillsammans har 7 besvarat enkäten. Flertalet av de lärare som deltagit i undersökningen arbetar på skola B.

4:7:2 Bearbetning av enkäter

Enkäterna från båda skolorna har satts samman för att få en helhet om hur barn och ungdomar med invandrarbakgrund uppfattar sin position i skolan och i samhället, om de känner sig integrerade eller inte. Analysarbetet innefattar därför också att söka möjliga samband mellan de olika frågeställningar som blivit uppmärksammade genom enkätfrågorna (Otterup, 2005).

Enkäterna har analyserats separat, det vill säga var skola för sig, i vissa frågor. Skolorna separerades för att se om det var någon skillnad i svaren bland de elever som går i en skola med en majoritet av invandrarelever eller de som är mer integrerade med elever med svenskt ursprung. Intresse fanns att analysera likheter och olikheter i deras attityder och om integrationen skiljer sig mellan de olika skolorna.

Efter att enkäterna sorterades in i olika kategorier jämfördes och sammanställdes svaren utifrån studiens frågeställningar. Det gjordes för att kunna sammanställa resultat. I resultaten anges enkätsvaren i procent i tabeller och diagram. En del av svaren presenteras som ett resultat av båda skolor och i några av frågorna presenteras skolorna var för sig.

4:8 Reliabilitet och validitet

Reliabilitet och validitet är begrepp som används för att beskriva värdet av en undersökning. Reliabiliteten anger tillförlitligheten (Otterup, 2005). Det vill säga att undersökningen är stabil och inte utsatt för till exempel slumpinfltelser. Det är viktigt att den som forskar har gjort en riktig tolkning av det de svarande förmedlar. Det är de beskrivna för och nackdelarna med enkäter som handlar om undersökningsmetodens reliabilitet (Otterup, 2005). Tidsaspekten under studiens pågående spelar roll för reliabiliteten. Det är viktigt att inte de

³ Se bilaga 8:2

förhållanden som studeras ändras sig under tiden undersökningen pågår. För att stärka reliabiliteten i undersökningen genomfördes en provenkät.

Innan enkäterna till elever och lärare skickades ut gjordes en provenkät som utprovades på föräldrar med invandrarbakgrund som har sina barn på en förskola med stor mångfald. Frågorna berörde samma ämnen som studien bygger på. Efter provenkäten ändrades en del frågeställningar och enkäten anpassades för lärare och elever.

Validiteten anger att den som forskar verkligen undersöker och mäter det som är avsett att undersöka eller mäta (Otterup, 2005, p60). Enkätfrågorna ska vara strukturerade, det vill säga det fanns huvudsakligen fasta svarsalternativ för eleverna att välja bland. För att höja validiteten i studien har enkätfrågorna haft fasta svarsalternativ och varit strukturerade i olika kategorier, exempelvis svenska och modersmålet. Undersökningen har varit begränsad till två skolor för att fokusera på de olika frågeställningar som studien bygger på. Det bidrar till att validiteten i undersökningen höjs.

Frågorna i enkäterna riktade till eleverna var ämnade att dels visa elevernas åsikter och attityder till skolan, undervisningen, lärare, kamrater, språket och samhället som omger dem. Enkäterna till lärarna avser att visa på hur och om de anpassar undervisningen beroende på mångfalden i klassrummet. Bortfallet när det gäller enkätsvaren bland lärarna gör att validiteten av den delen kan påverkas. Deltagandet bland lärare är så litet att det är svårt att få en klar bild av lärarnas åsikter.

Som helhet har undersökningen av elever och lärare en hög svarsfrekvens på grund av att en stor del av urvalsgruppen deltog. Då blir validiteten något större än den skulle ha varit med lägre svarsfrekvens bland både lärare och elever.

4:9 Etiska aspekter

Studien är baserad på etiska aspekter skapade av vetenskapsrådet (<http://www.vr.se>, 04/02). De etiska aspekterna har en framträdande roll i svensk forskning. Rådet har tre huvuduppgifter, att forska, vetenskap och forsknings policy. Rådet har det nationella ansvaret att verka som en sammanhängande styrka i svensk forskning. Vetenskapsrådet har ett forskningskrav på att forskningen ska vara viktig för både individen och samhällets utveckling. Det ska vara väsentliga frågor av hög kvalitet.

Alla inblandade i den här undersökningen har mottagit information om syftet med studien, om hur den kommer att utföras och vad materialet kommer att användas till enligt vetenskapsrådets fyra huvudkrav. De forskningsetiska principerna har till syfte att ge normer för förhållandet mellan forskare och undersökningsarbetare.

Genom ett brev⁴ informerades föräldrarna till de barn och ungdomar i de klasser som var utsedda att delta i undersökningen. I brevet förklarades enligt informationskravet (<http://www.vr.se>, 04/02) syftet med undersökningen och vilka villkor som gäller för dem och deras barn och ungdomar. Forskaren är ansvarig för att deras barn inte kommer att bli utsatta för fysisk eller psykisk skada, förödmjukelse eller kränkning. I brevet blir föräldrarna

⁴ Se bilaga 8:1

upplysta om att det är frivilligt att delta och att de har rätt att avbryta sin medverkan när som helst under studien. Syftet med undersökningen förklarades och att deras barn inte blir igenkända med namn, identitet eller namn på skola i undersökningen, i samtycke med konfidentialitetskravet, och förbindelse om tystnadsplikt och sekretess (<http://www.vr.se>, 04/02).

Fakta och information som mottagits från enkäterna används endast i den här undersökningen. Uppgifterna skall förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem.

Det kommer inte att bli kommersiellt distribuerat eller användas i ett icke-vetenskapligt syfte enligt nyttjandekravet (<http://www.vr.se>, 04/02). Informationen som delgivits i enkäterna kommer att förstöras efter att undersökningen är avslutad enligt Samtyckeskravet (<http://www.vr.se>, 04/02).

All information från deltagande lärare är konfidentiell och framgår inte individuellt i undersökningen. Den är till som stöd för att kunna utföra undersökningen. Resultatet i undersökningen kommer inte direkt påverka eleverna eller deras familjer utan medgivande av de berörda.

Undersökningen sker inte som intervjuer eller med enskilda elever som utför enkätundersökningen. Eftersom undersökningen sker i stora grupper där eleverna inte deltar som individer, ansåg lärarna att det inte var nödvändigt att skicka hem ett brev med varje elev för att informera alla föräldrar och få ett samtycke i förhand. Då undersökningen inte innefattar frågor av privat eller känslig natur, kan samtycke inhämtas via företrädare för undersökningsdeltagare till exempel lärare eller skolledning (<http://www.vr.se>). En förutsättning är att undersökningen sker inom ramen för ordinarie arbetstid. Lärarna behöll brevet i klassrummet för att kunna informera föräldrar som undrar vad deras barn och ungdomar tagit del av eller om de har frågor angående enkätundersökningen.

5. Resultat

Syftet med studien är att undersöka attityder hos elever med invandrabakgrund och deras lärare, angående integrering i traditionell svensk skola.

I resultatet har svaren från enkätundersökningen presenterats som tabeller och diagram. De har separata numreringar och har därför fått samma siffror men betecknats tabell eller diagram.

Sammanlagt intervjuades 67 elever som tillsammans hör hemma på två skolor. Studien har omfattat barn och ungdomar med invandrabakgrund. Det har varit svårt att åtskilja andra generationens invandrar barn och ungdomar från första generationens invandrarbarn och ungdomar i de båda skolorna, därför har både första och andra generationens invandrare deltagit i studien. Lärare som har haft anknytning till de deltagande klasserna på skola A och skola B har utgjort ett större spektrum och ett komplement genom att bidra med sina åsikter och attityder.

5:1 Resultat av elevenkäter

Vad anser elever med invandrabakgrund om att undervisas i klasser med elever som har andra modersmål än deras egna?

Språket måste bli känslomässigt betydelsefullt för att inläringen ska bli effektiv. Det är därför viktigt att eleverna har positiva attityder till klasskamrater och lärare.

En av frågorna eleverna fick besvara var angående deras åsikter om att gå i en klass med elever med samma modersmål som de själva. I tabell 5:1:1 synes att i skola A finns det ingen av de tillfrågade eleverna som skulle vilja gå i en klass bestående endast av elever med samma modersmål som de själva. I skola B finns det ett fåtal elever som skulle vilja gå i en klass där alla elever har samma modersmål.

Tabell 5:1:1 *Skulle du vilja gå i en klass med elever med samma modersmål som du?*

	Skola A	Skola B
ALLA		3
NÅGRA	23	17
INGA	10	6
BORTFALL		8
Totalt:	33	34

I tabell 5:1:1 kan man se att flertalet elever i båda skolor är positiva till att ha några elever med samma modersmål som de själva. I tabell 5:1:1 framgår en större variation av svar bland eleverna i skola B. Det visar också ett bortfall av 8 elever i skola B.

Eleverna som deltagit i undersökningen har svarat på frågan om de anser att deras lärare är bra. Resultatet av frågan framgår i tabell 5:1:2.

Tabell 5:1:2 *Tycker du att din/dina lärare är bra?*

	<u>Skola A</u>	<u>Skola B</u>
ALLA	18	23
NÅGRA	15	3
INGA		
<u>BORTFALL</u>		8
Totalt:	33	34

Av tabell 5:1:2 framgår att majoriteten på skola A och skola B är nöjda med sina lärare. Tabell 5:1:2 visar att i skola A är cirka hälften av eleverna nöjda med alla sina lärare och den andra hälften är nöjda med några av sina lärare. Det kan också urskiljas i tabell 5:1:2 att i skola B är majoriteten av de tillfrågade eleverna nöjda med alla sina lärare medan endast ett fåtal är nöjda med några av lärarna. I tabell 5:1:2 kan man se ett bortfall i skola B av 8 elever.

Frågor i enkäten berör tanken på att ha lärare och klasskamrater med samma modersmål som eleverna. Vilket framgår i tabell 5:1:3 tyder resultatet på att endast ett fåtal av eleverna i skola A och skola B skulle vilja att alla lärare hade samma modersmål som de själva.

Tabell 5:1:3 *Skulle det vara bra att ha lärare med samma modersmål som du?*

	<u>Skola A</u>	<u>Skola B</u>
Alla	1	3
Några	16	14
Inga	14	9
Vet ej	2	
<u>Bortfall</u>		8
Totalt	33	34

Av tabell 5:1:3 framgår att ett flertal av de deltagande eleverna är positiva till att ha några lärare med samma modersmål som de själva. I skola A är det endast en elev som är positiv till att alla vederbörandes lärare ska ha samma modersmål, medan det i skola B är 3 elever som är positiva till att ha alla lärare med samma modersmål. Det framgår inte i undersökningen hur eleverna har det i nuläget gällande lärare med samma modersmål, om de har lärare med svenska som modersmål eller något annat språk. Av tabell 5:1:3 framgår att skola B har ett bortfall på 8 elever.

Frågorna angående modersmål berör elever, lärare och undervisningen. De deltagande eleverna fick en fråga om de skulle vilja att alla ämnen skulle vara på deras modersmål. I tabell 5:1:4 kan man urskilja elevernas svar.

Tabell 5:1:4 *Skulle du vilja att alla ämnen skulle vara på ditt modersmål?*

	<u>Skola A</u>	<u>Skola B</u>
ALLA	1	3
NÅGRA	3	9
INGA	29	14
<u>BORTFALL</u>		8
Totalt:	33	34

Resultatet visar i tabell 5:1:4 att majoriteten av eleverna på skola A vill inte ha några ämnen på sitt modersmål. Det är endast ett fåtal som är positiva till att ha några ämnen på sitt modersmål. I tabell 5:1:4 kan man också se att det är större variation bland de olika svarsalternativen på skola B. Den största gruppen elever som deltagit på skola B vill inte ha några ämnen på sitt modersmål. Det framgår också av tabell 5:1:4 att skola B har ett bortfall av 8 elever.

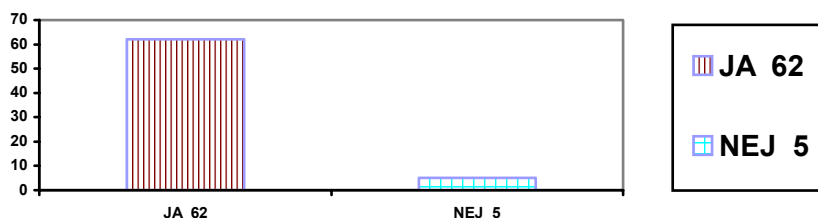
Sammanfattningsvis som svar på frågan ”vad anser elever med invandrabakgrund om att undervisas i klasser med elever som har andra modersmål än deras egna?” visar resultatet att majoriteten av eleverna på både skola A och skola B är positiva till att undervisas i integrerade klasser.

På vilka sätt kommunicerar elever med invandrabakgrund i skolan/i hemmet?

Det är via sitt eget språk som elever med invandrabakgrund och annat modersmål kan nå framgång. I Ljungbergs artikel (Sydsvenskan, 2004-12-09) påpekas att det är viktigt att ha en stark förstaspråksbas. Det är därför av intresse att veta var och när eleverna använder sina olika språk.

Diagram 5:1:1 visar att majoriteten av eleverna på de båda skolorna tillsammans anser sig kunna tala fler än ett språk. Bedömningen om eleverna kan tala flera språk är gjord utifrån elevernas egna åsikter. Flertalet är öppna för att kommunicera på flera språk och ser det som en del av vardagen.

Diagram 5:1:1 Antal elever som anser sig kunna tala flera språk (skola A och skola B)

Frågan om eleverna anser sig kunna tala flera språk belyser inte deras läs eller skrivförmåga. Det framgår inte heller om de som inte anser sig kunna tala flera språk menar att de kan tala svenska, att de endast kan tala sitt modersmål eller att de har svenska som modersmål.

Tabell 5:1:5 visar att majoriteten i skola A anser sig kunna tala fler språk. Precis som tabell 5:1:6 visar att även majoriteten av eleverna i skola B anser sig kunna tala fler språk.

Tabell 5:1:5 Kan du tala flera språk?, skola A

Skola A	JA	30
	NEJ	3
	<hr/>	<hr/>
totalt		33

Tabell 5:1:6 *Kan du tala flera språk?, skola B*

Skola B	JA	32
	NEJ	2
totalt		34

Enligt Bronfenbrenner är ett barns skolprestation beroende av vad som sker i hemmet, med grund i det ställdes frågor angående språkanvändning i hemmet och läxhjälp.

Tabell 5:1:7 och tabell 5:1:8 visar att majoriteten av de barn och ungdomar som deltagit i undersökningen talar sitt modersmål hemma.

Tabell 5:1:7 *Språkanvändning i hemmet, skola A*

Språk	språkanvändning i hemmet	antal
Modersmål	JA	32
	NEJ	1
Svenska	JA	18
	NEJ	15

Tabell 5:1:8 *Språkanvändning i hemmet, skola B*

Språk	språkanvändning i hemmet	antal
Modersmål	JA	34
	NEJ	0
Svenska	JA	15
	NEJ	19

Tabell 5:1:8 visar att i skola B talar alla elever sitt modersmål i hemmet. Tabell 5:1:7 och tabell 5:1:8 visar att cirka hälften av de tillfrågade eleverna i vardera skola även talar svenska i hemmet. Tabell 5:1:7 och tabell 5:1:8 visar att det är några få elever fler i skola A som talar svenska i hemmet än i skola B.

Tabell 5:1:9 *Hjälper dina föräldrar dig med läxor?*

Skola	Alltid	Ofta	Sällan	stycken
				Aldrig
A	8	15	7	3
B	22	10	1	1

Tabell 5:1:9 visar att i skola A anser cirka hälften av eleverna att de ofta får hjälp med läxor. De elever som menar att de alltid få hjälp med läxor i skola A, är i antal nästan lika många som de som sällan får hjälp med läxor i samma skola.

Det finns ett fåtal elever på skola A som aldrig får hjälp med läxor enligt undersökningen. Enligt tabell 5:1:9 får majoriteten av eleverna på skola B hjälp från sina föräldrar med läxor.

Det finns enstaka elever som anser att de sällan eller aldrig får hjälp med läxorna av sina föräldrar. Det framgår inte av frågan om eleverna på skola A och B får hjälp med läxorna av föräldrar, av andra familjemedlemmar eller andra personer i elevens sociala nätverk.

Det fanns intresse att veta var eleverna kommunicerar på svenska. Resultatet från enkäterna belyses i diagram 5:1:2 och 5:1:3.

Diagram 5:1:2 *Var pratar du svenska? skola A*

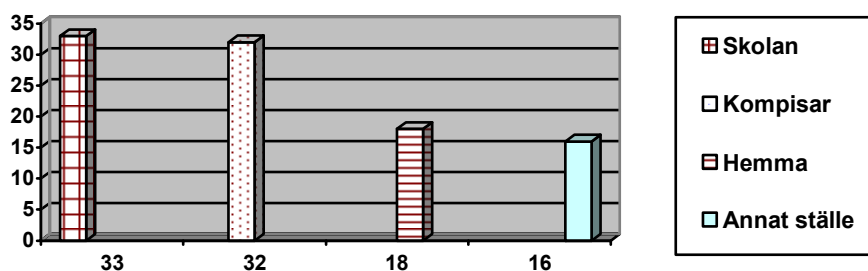

Diagram 5:1:2 visar att alla elever i skola A kommunicerar med hjälp av svenska i skolan och att kamraterna är viktiga för kommunikationen på svenska. Diagram 5:1:2 visar att 32 elever talar svenska med sina kamrater. Enligt diagram 5:1:2 talar cirka hälften av de tillfrågade talar svenska i hemmet. Diagram 5:1:2 visar att cirka hälften av eleverna också talar svenska på annat ställe än skolan, hos kamrater eller hemma. Var de talar svenska framgår inte av enkätundersökningen.

Diagram 5:1:3 *Var pratar du svenska?, skola B*

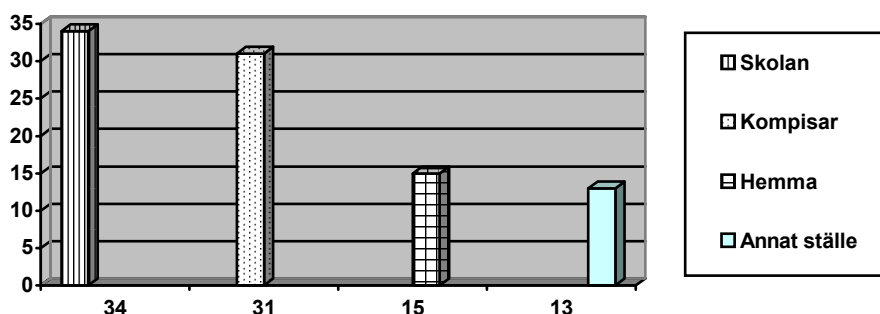

Diagram 5:1:3 visar var eleverna i skola B talar svenska. Resultatet från undersökningen visar att alla elever i skola B talar svenska i skolan. Diagrammet visar också att majoriteten av eleverna talar svenska med sina kompisar. Cirka hälften av eleverna talar svenska i hemmet enligt diagram 5:1:3. Nästan lika många talar svenska på andra ställen.

Enligt diagram 5:1:2 och 5:1:3 talar fler elever svenska i hemmet, i skola A än i skola B. Det betonades även i frågan vilket språk som talas i hemmet, se tabell 5:1:7 och 5:1:8⁵.

En betydelse för undersökningen var att ta reda på med vem eleverna talar svenska för att få reda på vilket sätt de kommunicerar. I tabell 5:1:10 framgår resultatet av skola A och skola B på frågan om vem de talar svenska med

⁵ Se bilaga 8:2, fråga 5

Tabell 5:1:10 *Med vem pratar du svenska?*

stycken

	Skola A	Skola B
Lärare	33	32
Kompisar	33	32
Syskon	25	25
Mamma/pappa	18	14
Släktingar	12	17

Enligt tabell 5.1:10 talar alla elever från skola A som deltagit i undersökningen, svenska med sina lärare. I skola B finns det ett fåtal elever som inte talar svenska med sina lärare. Men vid reflektion av diagram 5:1:3 så talar de i skolan, även om det inte är med sina lärare.

I tabell 5:1:10 kan man se att det är lika många elever som deltagit på vardera skola som talar svenska med sina syskon. Det framgår inte av frågan om alla de deltagande har syskon eller inte.

På frågan om eleverna har några kamrater med samma modersmål hade majoriteten några kamrater, men inte alla kamrater med samma modersmål. Det var ett fåtal som inte hade några kamrater med samma modersmål som de själva. Detta framgår av tabell 5:1.11

Tabell 5:1:11 *Har dina kompisar samma modersmål som du?*

	Skola A	Skola B
Alla		
Några	30	27
Inga	3	7
Totalt	33	34

Av tabell 5:1:11 framgår att bland eleverna på skola B är det fler som inte har några kamrater med samma modersmål som de själva.

En fråga för att få en bättre insikt i på vilka sätt eleverna kommunicerar har de besvarat en fråga om hur de känner sig när de talar svenska. Resultatet av frågan kan urskiljas i tabell 5:1:12

Tabell 5:1:12 *Hur känner du dig när du pratar svenska?*

	Skola A	Skola B
Bra	28	22
Ok	5	4
Inte så bra		
Dåligt		
Bortfall		8

Tabell 5.1.12 visar att ingen av de tillfrågade eleverna på skola A eller skola B vid frågetillfället har negativa känslor inför att tala svenska. Det framgår inte av frågan om de syftar på svenska generellt eller enbart i skolan. I tabell 5:1:12 kan man se att majoriteten på båda skolor är positiva till att tala svenska, antingen känner de sig helt bra eller ok när de talar svenska. I skola B kan man i tabell 5:1:12 finna ett bortfall på 8 elever som inte har besvarat frågan.

Sammanfattningsvis som svar på frågan ”På vilka sätt kommunicerar elever med invandrarbakgrund i skolan/i hemmet?” visar resultatet att alla elever kommunicerar på svenska i skolan och att även cirka hälften av eleverna på varje skola talar svenska i hemmet. Alla utom en av de tillfrågade eleverna talar sitt modersmål i hemmet.

Hur anpassar lärarna undervisningen med tanke på elevernas modersmål?

Läraren kan enligt Giddens ha annan kultur och därmed annat modersmål vilket kan påverka och leda till missförstånd. Anledning till frågor angående elevers attityder till olika ämnen baseras också på Bronfenbrenners teorier att människans utveckling kräver att man undersöker personligheter som samspekar i olika miljöer. De olika miljöerna i det här fallet representeras av olika ämnen.

För att få reda på elevernas attityd till att gå i skolan har frågor ställs angående skolämnen och vad de tycker om att gå i skolan. I tabell 5:1:13 framgår resultatet av vad eleverna som deltagit i studien tycker om att gå i skolan.

Tabell 5:1:13 *Tycker du om att gå i skolan?*

	Skola A	Skola B
Alltid	19	20
Ibland	14	4
Sällan		2
Aldrig		
<u>Bortfall</u>		8
Totalt:	33	34

I tabell 5:1:13 kan man se att det inte finns några elever som aldrig tycker om att gå i skolan, varken på skola A eller skola B. Det är ett bortfall av 8 elever på skola B. Det framgår även i tabell 5:1:13 att cirka hälften av eleverna i skola A alltid tycker om att gå i skolan och att andra hälften av elever tycker om att gå i skolan ibland. Det är ingen som är negativt inställd till att gå i skolan. Tabell 5:1:13 visar att på skola B finns det ett fåtal elever som sällan tycker om att gå i skolan.

Eleverna blev tillfrågade om de har något eller några favoritämnen i skolan. I diagram 5:1:4 och diagram 5:1:5 kan resultat urskiljas.

Diagram 5:1:4 Har du ett favoritämne i skolan?, skola A

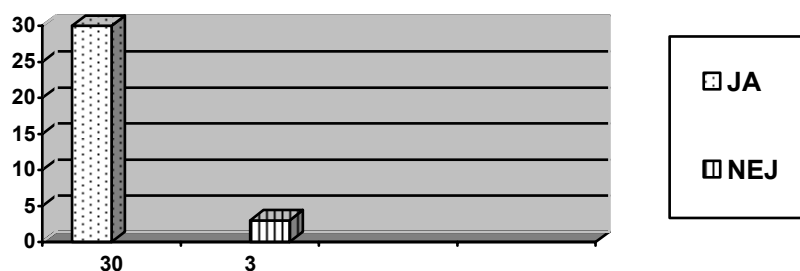

Diagram 5:1:5 Har du ett favoritämne i skolan?, skola B

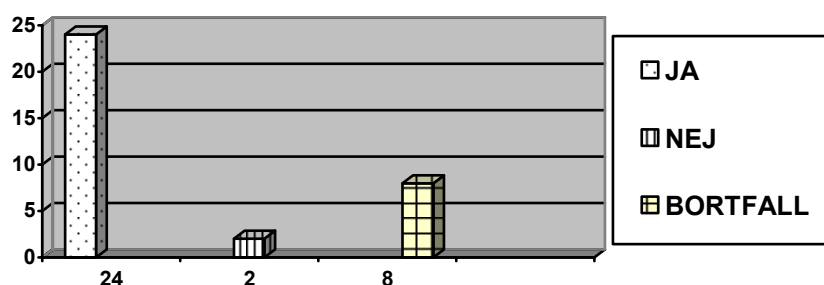

Diagram 5:1:4 visar att majoriteten av de tillfrågade eleverna har ett eller flera favoritämnen i skolan. I diagram 5:1:5 kan man se att det även gäller för skola B. Några av de favoritämnen eleverna angivit är Matematik, No, Bild, Idrott, So och slöjd.

Eleverna har också fått besvara en motsatt fråga om det är några ämnen som de inte tycker om. I diagram 5:1:6 kan man se att det är mer balans mellan de som har ett ämne de inte tycker om och de som inte har ett ämne de inte tycker om.

Diagram 5:1:6 Har du något ämne du inte tycker om?

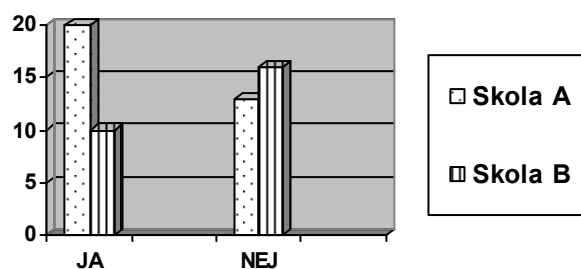

Diagram 5:1:6 visar att skola A har något fler elever som har ett ämne som de inte tycker om än de som inte har det, medan skola B har en något fler elever som inte har något ämne som de inte tycker om. Diagram 5:1:6 visar att skola A har dubbelt så många av de tillfrågade eleverna som har ett ämne som de inte tycker om. Exempel på ämnen nämnda som de tillfrågade eleverna anser sig inte tycka om är bland annat engelska, svenska, franska, musik och So. Skola B har ett bortfall på 8 elever.

Sammanfattningsvis som svar på frågan "Hur anpassar lärarna undervisningen med tanke på elevernas modersmål?" visar resultatet att de flesta av de tillfrågade eleverna är positiva till skolan. Bland favoritämnen finns mest praktiska ämnen och bland de ämnen som är minst omtyckta är språk.

Hur anpassas styrdokumentet för elever med invandrarbakgrund?

Enkätundersökningen har riktat sig till barn och ungdomar med invandrarbakgrund som tar del av det svenska skolsystemet. Bland de barn som har besvarat enkäterna har eleverna bakgrund i annan kultur och andra traditioner. En fråga i undersökningen berör hur mycket eleverna anser att deras skola talar om olika kulturer och traditioner. I tabell 5:1:14 framgår att majoriteten av elever från båda skolor anser att deras skolor ofta talar om kulturer och traditioner.

I Lpo94 anges att ett mål för grundskolan är att *”Skolan ansvarar för att varje elev efter genomgången grundskola ska ha utvecklat förståelse för andra kulturer”* (Utbildningsdepartementet, 1999, s.12). På detta baseras frågor angående elevernas kunskap om olika kulturer och traditioner.

Tabell 5:1:14 Tycker du att din skola pratar om olika kulturer och traditioner?

	Alltid	Ofta	Sällan	Aldrig	Vet ej/bortfall
Skola A	1	20	9	1	2
Skola B	5	15	5	1	8

Tabell 5:1:14 har ett bortfall av 8 elever i skola B. I skola A är det 2 elever som har besvarat frågan utan angivit ”vet ej”. I skola B är det fler elever som anser att deras skola alltid talar om olika kulturer och traditioner, än i skola A. Det framgår av tabell 5:1:14 att det finns en av de tillfrågade eleverna på varje skola som anser att deras skola aldrig talar om olika kulturer och traditioner.

Sammanfattningsvis som svar på frågan ”Hur anpassas styrdokumentet för elever med invandrarbakgrund?” visar resultatet att eleverna i de medverkande skolorna anser att deras skolor är öppna för att tala om kulturer och traditioner i undervisningen.

5:2 Resultat av lärarenkäter

Enkäterna besvarade av lärare var konstruerade på liknande sätt och med liknande frågor som i provenkäten. Frågorna var riktade till vuxna som observerar eleverna och deras lärande. Resultaten av enkätundersökningen bygger på lärarnas professionella åsikter som pedagoger även om en del av svaren också kan vara av både professionell och personlig karaktär. Resultaten av enkäterna ska belysa hur lärarna ser på elevernas språk och språkutveckling. Hur de arbetar med barn och ungdomar med invandrarbakgrund, olika kulturer och traditioner.

Vad anser elever med invandrarbakgrund om att undervisas i klasser med elever som har andra modersmål än deras egna? *Enligt lärarnas utsago.*

Samma frågeställningar som var bakgrund till enkäterna riktade till eleverna har också verkat som bakgrund till frågorna lärarna har besvarat. Skillnad är synvinkeln på de olika frågorna.

Anledning till att ställa frågan om invandrarbarnens undervisning i klasser med elever med andra modersmål baseras ur lärarnas synvinkel på att invandrarbarn och flyktingbarn ibland placeras i samma klasser för att finna trygghet i varandra. Det kan då bli svårt för eleverna att se Sverige som sitt hemland (Socialstyrelsen, 1998). Intresse finns därför att få lärarnas attityder.

Resultatet på frågan ”Anser du att barn kan lära sig fler språk samtidigt?” svarade alla de deltagande lärarna från skola A och skola B att de instämmer helt att det är möjligt för barn att lära sig fler språk samtidigt.

Tabell 5:2:1 Anser du att barns språk är en del av hans/hennes identitet?

Stycken

	Instämmer helt	Instämmer delvis	Instämmer knappast	Instämmer inte
Skola A	3	1		
Skola B	3			

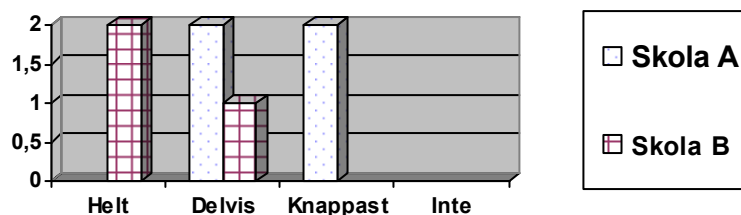
I tabell 5:2:1 kan man utläsa att de flesta lärare anser att språket är en del av elevernas identitet. Det är inte någon av de deltagande lärarna som anser att språket inte alls eller knappast har något att göra med elevernas identitet.

Sammanfattningsvis som svar på frågan ”Vad anser elever med invandrarbakgrund om att undervisas i klasser med elever som har andra modersmål än deras egna?” enligt lärarnas utsago visar resultatet att eleverna kan lära sig fler språk samtidigt och att elevernas identitet har en nära koppling med vederbörandes olika språk.

På vilka sätt kommunicerar elever med invandrarbakgrund i skolan/i hemmet? *anser lärarna.*

Precis som frågan riktades till eleverna ställs den till lärarna. Frågan vill belysa om lärarna anser att eleverna via sitt eget språk kan nå framgång.

Diagram 5:2:1 Anser du att barn i din klass, med invandrarbakgrund och annat modersmål än svenska behärskar att tala svenska?

Det var delade meningar bland lärarna om deras instämmande angående eleverna i deras klass i fråga om behärskning av att tala svenska. Enligt diagram 5:2:1 är det ingen av de svarande som anser att barnen i deras klass inte behärskar att tala svenska. Med det sagt är det inte säkert att alla elever behärskar att tala svenska. En lärare som deltagit i undersökningen påpekade att kunskapen av att behärska svenska kan variera från en elev till en annan elev inom samma klass. Majoriteten av lärare anser enligt diagram 5:2:1 att deras elever delvis behärskar svenskan i tal. Det finns ingen information om eleverna behärskar svenska i skrift eller läsförståelse.

Sammanfattningsvis som svar på frågan ”på vilka sätt kommunicerar elever med invandrarbakgrund i skolan/ i hemmet?”, visar resultatet att eleverna i skola A, enligt lärarna inte helt behärskar att tala svenska. I skola B anser några av lärarna att deras elever helt behärskar att tala svenska.

Hur anpassar lärarna undervisningen med tanke på elevernas modersmål?

Inställningen till flerspråkigheten som normal eller onormal hänger samman med hur man ser den som ett problem eller en resurs (Börestam U & Huss L, 2001). Frågor i enkäten till lärarna har belyst deras attityder till flerspråkighet och hur de arbetar med flerspråkiga elever.

Tabell 5:2:2 *Är det godtagbart att flerspråkiga barn och ungdomar ”blandar” språken i sitt dagliga tal?*

	Instämmer helt	Instämmer delvis	Instämmer knappast	Instämmer inte
Skola A	2	2		
Skola B	1	2		

Enligt tabell 5:2:2 är alla lärare på skola A och på skola B helt eller delvis positiva till att eleverna blandar sina språk i sitt dagliga tal. Det framgår inte av frågan om de anser det godtagbart att eleverna blandar sina språk i skrift.

Tabell 5:2:3 *Anser du att man bör integrera barn med invandrarbakgrund och annat modersmål än svenska i klasser med svensktalande barn, för att stimulera språken?*

	Instämmer helt	Instämmer delvis	Instämmer knappast	Instämmer inte
Skola A	2	1		
Skola B	2	1		

I Tabell 5:2:3 finns ett bortfall av en lärare i skola A som inte har besvarat frågan.

Fler än hälften av de tillfrågade lärare som deltagit i undersökningen var enligt tabell 5:2:3 positiva till att integrera barn med invandrarbakgrund i klasser med elever med svenska som modersmål, för att stimulera språket. Ett påpekande från en lärare är att det är en skillnad mellan simultan tvåspråkighet och successiv tvåspråkighet. Vilket innebär att om språket lärs

in simultant lärs fler språk lärs in från födseln, om det är successiv inläring så lärs först det ena språket sedan det andra in (Arnberg, 2004).

På frågan ” Anser du att skolan bör uppmuntra och ta del av olika kulturer?” svarade lärarna att de är positiva till att skolan bör uppmuntra och ta del av olika kulturer och traditioner. De flesta håller helt med i frågan, en lärare i skola A håller delvis med och det är ingen som anser att det är fel.

På frågan, ”Anser du att modersmålsundervisning ska finnas med i skolan?” svarade alla de deltagande lärarna från båda skolor att de instämmer helt.

Tabell 5:2:4 Anser du att problem i skolan ofta är relaterade till språket?

	Instämmer helt	Instämmer delvis	Instämmer knappast	Instämmer inte
Skola A		4		
Skola B	1	2		

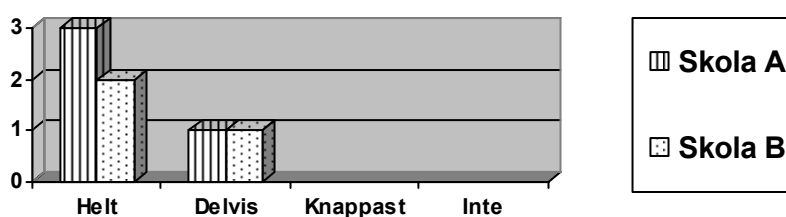
På frågan om problem i skolan är relaterade till språket är lärarna helt instämmande att så är fallet. Tabell 5:2:4 visar resultatet att de flesta av de svarande anser att problemen i skolan endast delvis är relaterade till språket. Övrig kommentar från lärare som deltagit i enkätundersökningen är att det även finns andra faktorer som skapar problem i skolan, språket kan skapa missförstånd.

Tabell 5:2:5 Anser du att barn med annat modersmål borde få undervisning i kärnämnen på sitt eget modersmål?

	Instämmer helt	Instämmer delvis	Instämmer knappast	Instämmer inte
Skola A	2	2		
Skola B	2	1		

I tabell 5:2:5 kan man se att hälften av lärarna ansåg helt att elever med annat modersmål borde få undervisning i kärnämnen på deras eget modersmål. Andra delen av tillfrågade lärare ansåg att eleverna bara delvis borde få undervisningen i kärnämnen på sitt modersmål. Det var inga kommentarer skrivna med motivation till valda alternativ. Alla lärare var eniga om att modersmålsundervisningen bör finnas i skolan och att eleverna kan lära sig fler språk samtidigt.

Diagram 5:2:2 Anser du att språket kan vara en barriär i lärandet för barn med invandrarbakgrund och annat modersmål än svenska?

Resultatet som visas i diagram 5:2:2 visar att de flesta av lärarna som deltagit i undersökningen instämmer helt i att språket kan vara en barriär i lärandet för barn och ungdomar med invandrabakgrund och annat modersmål än svenska. Resterande antal anser att det delvis kan vara en barriär.

Sammanfattningsvis som svar på frågan ”Hur anpassar lärarna undervisningen med tanke på elevernas modersmål?” visar resultaten att alla lärare är till viss del positiva till att eleverna blandar språk vid tal och de flesta av lärarna anser att det är positivt att ha integrerade klasser för språkstimulansen och för att kunna uppmuntra eleverna att ta del av olika kulturer. Majoriteten av lärare vid båda skolor instämmer delvis att språket kan orsaka problem i skolan.

Hur anpassas styrdokumentet för elever med invandrabakgrund?

Ladberg (2003) anser att det är bäst om eleven kan få undervisning på sitt modersmål eller sitt starkaste språk. I Ljungbergs artikel uppmärksammas att de ”halvspråkiga” barnen inte har någon glädje av att få undervisning på modersmålet eftersom deras kunskaper i modersmålet ofta är så dåliga att de inte kan följa undervisningen på modersmålet bättre än undervisningen på svenska (Sydsvenskan 2004-12-09). Fråga angående läroplanen och lärarnas undervisning har baserats på dessa antaganden

Tabell 5:2:6 *Anser du att läroplanen bör anpassas och förändras för barn med invandrabakgrund?*

	Instämmer helt	Instämmer delvis	Instämmer knappast	Instämmer inte
Skola A	1		2	
Skola B		2		

På vardera skolan fanns det ett bortfall av en lärare som inte har besvarat frågan.

I tabell 5:2:6 visar resultatet att det var endast en lärare som helt ansåg att läroplanen borde anpassas och förändras för barn med invandrabakgrund. Lärare på vardera skola hänvisar i kommentarer att det finns en kursplan i svenska som andraspråk som är anpassad för barn med invandrabakgrund.

På frågan ”Anpassar du undervisningen med tanke på barnets modersmål och kulturella tillhörighet?” kommenterade en lärare på skola B att vederbörande alltid anpassar undervisningen utifrån eleverna och kursplanen, oavsett vilken kulturell bakgrund de har.

Resultatet bland lärarna visar att alla de tillfrågade lärarna förutom en på skola B instämmer helt i frågan.

Sammanfattningsvis som svar på frågan ”Hur anpassas styrdokumentet för elever med invandrabakgrund?” visar resultaten att de tillfrågade lärarna anser att något borde anpassas i läroplanen för att passa elever med invandrabakgrund. De hävdar också att det redan finns delar i läroplanen som är anpassade för elever med invandrabakgrund och hänvisar då främst till kursplan i svenska som andra språk. De tillfrågade lärarna anser att det är varje lärare som individuellt anpassar undervisningen utifrån eleverna.

6. Diskussion och Reflektion

6:1 Metoddiskussion

Efter en tids litteraturstudier om barn, kultur, mångfald och integration så riktades fokus på fakta angående skolsituationen för barn och ungdomar med invandrabakgrund, deras syn på tillvaron, deras attityder och värderingar. En tanke var att separera första och andra generationens invandrabarn för att få reda på om de upplever situationen i den svenska skolan på olika sätt. Intresse fanns att se om integrationen skiljer sig och om det är svårare för någon av grupperna att följa undervisningen beroende på förkunskaper, kultur och modersmål.

Det finns många barn och ungdomar med invandrabakgrund, så kallade andra generationens invandrare. De är födda i Sverige och har föräldrar med ursprung från ett annat land. Det har varit svårt att hitta specifik information att läsa om dem och om deras liv. Det finns mycket fakta om invandrare i Sverige och barn till invandrare. De barnen är oftast inte födda i Sverige. Fakta söktes för att få reda på om det är någon skillnad på situationer som kan uppstå i skolan och i samhället för barn och ungdomar med invandrabakgrund som är födda i ett annat land, så kallade första generationens invandrabarn, eller barn med invandrabakgrund som är födda i Sverige, så kallade andra generationens invandrabarn.

Undersökningen bestod av ett för litet antal elever för att det skulle kunna ge ett representativt resultat av att separera första och andra generationens barn med invandrabakgrund. Alla elever som har deltagit i studien har invandrabakgrund, men de har inte separerats i olika grupper beroende på om de är födda i Sverige eller inte. I stället har jag jämfört de 2 skolor som deltagit i studien beroende på deras olika situationer. Otterup (2005) menar att analysarbetet innefattar att söka möjliga samband mellan de olika variabler som har blivit operationaliserade genom enkätfrågorna. I analyserandet av frågorna undersöktes likheter och olikheter mellan undervisningen och elevernas åsikter och attityder.

Undersökningen utfördes i klasser av barn och ungdomar med invandrabakgrund och det framgår av en av frågorna i enkätundersökningen om de är födda i Sverige eller ett annat land (se diagram 4:5:1). Det har inte framgått av svarsalternativen och resultatet från undersökningen om det är skillnad på mellan första och andra generationens invandrabarn. Studien belyser situationen för barn och ungdomar med invandrabakgrund i den svenska skolan oavsett om de är födda i Sverige eller inte.

Innan studien genomfördes gjordes en provenkät med frågor som verkade som bas för de frågor som använts i studien. Provenkäten besvarades av föräldrar på en förskola med stor mångfald. Innan konstruerandet av frågorna studerades litteratur där de flesta frågor uppstod från läsning om barn och ungdomar med invandrabakgrund, språkutveckling, kultur och de olika styrdokument som används i skolan. Provenkäten gav resultat vilket ledde till fler frågor som anpassades till lärare och elever. Det var bra att först göra en provenkät för att få reda på vilken typ av frågor som passar att ställa. Det gav information om hur frågorna ska formuleras för att de som deltar i undersökningen ska förstå syftet, men samtidigt inte styras i sina svar. Enkäterna tillsammans med litteratur i sociologi, etnologi och språkforskning har använts för att försöka skapa en bild av barn och ungdomar med invandrabakgrund.

Frågorna från provenkäten har huvudsakligen använts i enkäten riktad till lärarna. Vissa frågor har varit formulerade på samma sätt med samma svarsalternativ. Syftet med att rikta sig till lärare var att få deras professionella åsikter och värderingar som pedagoger. Frågorna riktades till lärare som arbetar med barn och ungdomar med invandrabakgrund.

Parszyk (1999) anser att lärare i multietniska skolor anses ha bra attityder till invandrare i jämförelse med andra skolor, men eleverna upplever generellt att de ändå blir sämre behandlade än svenska elever. Det är därför positivt att använda lärare med erfarenhet av och som arbetar med elever med invandrabakgrund för att få en realistisk bild av hur situationen i klassrummen är. Intresse har funnits för lärarnas åsikter och attityder till integration av elever med invandrabakgrund. Det har varit bra att ha med lärares åsikter för att få motsatta upplevelser gentemot elevernas och att kunna få mer än ett perspektiv på elevernas situation i den svenska skolan.

Enkäten riktad till lärare har bestått av fasta svarsalternativ och det fanns för lite utrymme för lärarnas egna åsikter. Fler öppna frågor skulle ha ställts och de fasta svarsalternativen skulle ha mer utrymme för att förklara och utveckla val av svarsalternativ. En annan negativ aspekt är ett för litet antal lärare som har deltagit i undersökningen. Det hade varit av intresse att se om resultatet hade blivit annorlunda vid högre deltagande bland lärarna.

Frågorna i elevenkäten belyser till viss del enkäten riktad till lärare, men den bygger i större utsträckning på elevernas språk och attityder till skolan. Frågorna har formulerats på ett sånt sätt att eleverna själva ska kunna läsa, förstå och besvara. Frågorna i enkäterna skulle ha ett brett spektra och att eleverna inte skulle känna obehag eller olust över att behöva uttrycka sig med känslor och förklaringar som kan vara svåra att hitta ord till. Flervalsfrågorna skulle verka som stöd och samtidigt ge en klar bild av deras åsikter (Otterup, 2005).

Enkätundersökningen bland elever utfördes under lektionstid med närvarande lärare. Jag deltog endast vid en av klassernas undersökning. Önskan hade varit att kunna delta vid alla klassers undersökningstillfällen och att tillsammans med eleverna gå igenom frågorna innan. Nu fick närvarande lärare i uppgift att ha en genomgång med eleverna i stället. Därmed fick klasserna något olika information vid tillfällena för enkätundersökningen. Det kan ha haft viss påverkan på resultatet.

Det var svårt att skapa frågor som hade till uppgift att täcka så mycket information att resultatet skulle ge en tydlig bild av elevernas integration i skolan. Jag använde mig av fasta svarsalternativ vilket gjorde det lättare att sammanställa ett resultat. De fasta alternativen speglade både positiva och negativa alternativ. Under sammanställningen av enkäterna har lärare och elever inte betraktats individuellt utan som helheter.

På grund av de begränsningar som funnits i studien har enkätundersökning varit den metod som passar bäst för syftet. Enkäterna har bidragit med ett brett perspektiv av barn och ungdomar med invandrabakgrund. De har speglat deras situation i skolan och i samhället som omger dem. Den kvantitativa metoden har varit lämplig och visat på både positiva och negativa sidor av de språkliga förhållandena och mångfalden i den svenska skolan (Otterup, 2005). Fokus i studien har varit på kvantitativa metoder i och med enkätundersökningen (Merriam 1994). Jag har valt att kombinera både kvantitativa och kvalitativa tekniker i studien, vilket enligt Merriam (1994) förbättrar validiteten och reliabiliteten i undersökningen. Både kvantitativa och kvalitativa data är tolkningar av erfarenheten av siffror och ord (Merriam, 1994), som har använts för att få en helhet.

Svarsalternativen varierade, men de flesta frågor i både elevernas och lärarnas enkät bestod av fyra svarsalternativ. Anledningen till valet av fasta svarsalternativ är att en så rättvis bild av elevernas och lärarnas åsikter ska kunna förmedlas. Det positiva med att använda flervalfrågor var att en individ inte kan kopplas till ett visst svar. Med respekt för svarandes integritet var enkäterna opersonliga och gav inte ett resultat av värde från individen, utan från helheten. Det negativa med bundna svar var de svarandes möjlighet att gå djupare in i frågorna och delge sina personliga åsikter och träda fram som individer.

Vid sammanställning av resultaten av enkäterna visades tydliga resultat på frågorna. Alla de tillfrågade eleverna hade fyllt i enkäterna. Det var ingen fråga som medvetet hade undvikits av någon av deltagande. I vissa av frågorna var eleverna från de båda skolorna eniga och i andra var det tydliga skillnader och ett brett spektra bland svarsalternativen. Åsikterna kunde även i en del frågor skilja sig inom skolorna. Resultatet från frågorna i enkäterna presenteras i form av tabeller, diagram och i text. Beroende på svaren i de olika frågorna har de båda skolorna behandlas som helhet, men även i andra kommer de att visa separata resultat.

Lärarnas enkäter har bearbetats separat från eleverna. Lärarnas svarsalternativ har även de bidragit med ett brett spektrum av åsikter. Vissa frågor har givit mer varierande svar medan andra har varit mer samstämda.

Som modell för analys och uppbyggande tabeller och diagram har Tore Otterups doktorsavhandling (Otterup, 2005) använts. Avhandlingen belyser samma slag av frågeställningar och har delvis utförts på liknande sätt genom enkätundersökning.

Det som har förlorats på grund av användningen av enkäter istället för intervjuer är att kunna anpassa och utveckla frågor beroende på reaktioner och svar som uppkommit från enkäterna. Det kan vara ett problem med enkäter om inget av svarsalternativen i enkäterna kan riktigt besvara de svarandes åsikter. Att få mer direkt information från observationer och närvaro i klassrummet är något som inte kan ersättas med enkäter.

På grund av tidsbrist fanns inget utrymme att fördjupa sig genom intervjuer och direkt observationer. Det skulle ha bidragit med en djupare och ett mer precist resultat. Att intervjua elever som deltagit i undersökningen skulle ha bidragit med en djupare förståelse av elevens situation i och attityder till skolan. En blandning av enkäter, intervjuer, observationer och andra undersökningar berikar och ger starkare reliabilitet till resultatet (Otterup, 2005). Att använda sig av triangulering hade varit positivt för att få en tydligare bild av elevens attityder och åsikter till den svenska skolan. Det hade bidragit med en bra balans i studien. Att utöka studien med intervjuer efter att ha gjort en enkätundersökning gör att eleverna blir mer personliga som individer och det är svårt att låta bli att lägga egna värderingar och rikta svaren, i stället för att få en objektiv bild.

Enkäterna och litteraturen har bidragit med många tankeställare. De har väckt ett större intresse som i sin tur lett till ännu fler frågor. Det negativa är att jag inte kunnat gå vidare med mina frågor eftersom enkäterna är anonyma och har utförts i hela klasser. Det positiva med att ha anonyma enkäter är att jag inte kunnat skapa mig en bild av vederbörande som besvarat enkäten innan. Jag kan därför inte bli påverkad av andra omständigheter utan håller ett icke-fördomsfullt perspektiv.

6:2 Resultatdiskussion

Troligt är att ju mer man skiljer sig utseendemässigt och kulturellt från majoritetsbefolkningen, ju längre tid betraktas man som invandrare (Allenwood & Franzén, 2000). Det finns ingen typisk invandrarelev (Hultinger & Wallentin, 1996). *Människor i de mångkulturella miljöerna lär sig leva med mångfalden* (SOU, 1996:143, s 20). Ingen kan förankra sig i en miljö som inte öppnar sig utan bara kräver anpassning. Integration måste vara en ömsesidig process. Mångfalden bär på möjligheter till sociala relationer. Ju säkrare man är på sin kulturella identitet, desto lättare har man att ta till sig en annan kultur.

KULTUR

Kultur är en stor del av en persons identitet och den är även nära bunden till språket. Skolan ska vara en social och kulturell mötesplats för alla. Giddens anser att skolan ska erbjuda jämställdhet mellan människor med olika kulturer, traditioner och bakgrunder. Han menar att vi ska vara mer öppna för kulturella förändringar (Giddens, 1999). Vid personlig kontakt med människor från olika kulturer lärs respekt för varandras värderingar in.

En annan fördel att integrera barn och ungdomar med invandrarbakgrund är att de har tillgång till flera språk, kulturer och sätt att tänka på. Den dubbla kompetensen kan leda till en större förståelse för andra människor och en större tolerans för olikheter (Hultinger & Wallentin, 1996) Giddens belyser hur eleverna genom att ta del av olika kulturer och traditioner kan ta bidra till globalisering (Giddens, 1999). Eleverna kan överbrygga klyftor mellan olika kulturer genom att växa upp och utvecklas tillsammans med barn och ungdomar från olika kulturer.

På frågan *anser du att skolan bör uppmuntra och ta del av olika kulturer och traditioner?* Svarade de flesta av de tillfrågade lärarna att de är positiva till och vill uppmuntra eleverna att ta del av olika kulturer⁶. Det framgår inte av frågan om eller på vilket sätt de tillfrågade lärarna anpassar sin undervisning för att uppmuntra och låta eleverna ta del av olika kulturer och traditioner. Enligt tabell 5:1:14 anser majoriteten av de tillfrågade eleverna i både skola A och skola B att de ofta talar om olika kulturer och traditioner i skolan. I skola B är det fler elever än i skola A som har svarat att de alltid talar om olika kulturer och traditioner. Det framgår inte av resultatet vilket ursprung de elever har som har svarat alltid på frågan. Det kan bli olika svarsresultat beroende på om de svarande eleverna är majoritetsbefolkning, i det här fallet, har svenskt ursprung, eller om de svarande är en minoritet i klassrummet. Det framgår inte heller av frågan på vilket sätt skolan talar om olika kulturer och traditioner eller om det är kulturer från många länder eller endast ett fåtal. Om skolan inte speglar många olika länders kulturer på ett neutralt sätt kan värderingar skapas bland eleverna att vissa kulturer är mer viktiga och respekteras mer än andra. Det kan skapa otrygghet i klassrummet.

SPRÅK

Det är lättare att kommunicera med de människor man trivs och omger sig med och på så sätt blir språket känslomässigt viktigt. Barn och ungdomar med invandrarbakgrund som ska undervisas i klasser med elever som har andra modersmål än de själva blir vana att höra olika språk talas i klassrummet, det kan vara till hjälp för eleverna att känna trygghet och att de känner sig mer avslappnade vid inläring.

⁶ Se tabell 5:2:5

Barn och ungdomar med invandrarbakgrund som är födda i Sverige eller i ett annat land, och har invandrat till Sverige, har ett annat modersmål än svenska och majoriteten av dessa elever undervisas i den svenska skolan. Eleverna får höra svenska talas i ett naturligt tillstånd i skolan och inte bara på tv.

Det är viktigt att de får höra jämnåriga tala svenska så de har någon att känna igen sig i och se som förebild. Det är också viktigt för eleverna att de har vuxna i sin närhet som har svenska som modersmål så de får en möjlighet att utveckla sitt språk på olika sätt beroende på vem de talar med. Bronfenbrenner anser att de olika relationer och roller som individer antar är viktig för deras utveckling. Det är bra för alla barn och ungdomar om de har vuxna i sin närhet som de kan identifiera sig med och bli bekräftade av (SOU, 1996:143).

En del av språkutvecklingen och språkmedvetenheten är att eleverna får höra och tala sitt modersmål. Föräldrarna är viktiga för att modersmålet ska utvecklas (Jones & Rutter, 1998). I tabell 5:1:7 och tabell 5:1:8 visar resultatet bland eleverna att majoriteten av de tillfrågade eleverna i skola A och skola B talar sitt modersmål hemma. Det visar också att cirka hälften av de tillfrågade talar svenska hemma. Det är några fler elever som talar svenska i hemmet i skola A än i skola B. Funderingar kan vara att det beror på att skola B är mer invandrartät, precis som området kring skolan som också är mer segregerat än kring skola A. Det kanske är mer naturligt att tala sitt modersmål hemma och svenska i skolan och i det omgivande samhället. Enligt diagram 5:1:2 och diagram 5:1.3 talar alla elever svenska i skolan och majoriteten talar svenska med kamrater. Konsekvenserna med att eleverna endast talar sitt modersmål i hemmet är att de inte känner sig trygga i sin identitet i skolan och i samhället. Modersmålet kommer inte heller att utvecklas på samma sätt som svenskan och de båda språken kommer att få olika användningsområden.

Det framgår av tabell 5:1:10 att eleverna främst talar svenska med sina syskon. Antalet som talar svenska med sina syskon är lite drygt hälften. Det antalet kan ha påverkats av att inte alla de tillfrågade eleverna har syskon och har därför inte möjligheten att tala svenska med syskon.

I skola A talar cirka hälften av eleverna svenska med sina föräldrar och i skola B talar cirka 40% svenska med sina föräldrar. Om föräldrarna pratar både modersmålet och svenska hemma kan det i vissa fall leda till att barnet inte får någon förstaspråksbas. Det kan också leda till, som Ljungberg betonar i sin artikel (Sydsvenskan, 2004-12-09) att barn kan bli "halvspråkiga". De lär sig inte att behärska modersmålet eller svenskan. Barnens båda språk är viktiga och barn kan lära sig fler än ett språk på samma gång (Ladberg, 2003). Baker (1996) menar att kunna lära sig fler språk samtidigt beror på omständigheterna.

Att arbeta med andra generationens invandrare kan inte ske på samma sätt som med invandrare som just anlänt till Sverige. De invandrare som just anlänt till Sverige har ofta en starkare förstaspråksbas än andra generationens invandrare. Det är inte heller samma sak som att undervisa barn med svenska som modersmål på grund av olika förutsättningar för lärande. Andra generationens barn och ungdomar med invandrarbakgrund har andra förutsättningar för lärande. Majoriteten av de lärare som deltagit i undersökningen instämmer delvis att problem i skolan ofta är relaterade till språket. Det framgår inte vilken sorts problem som åsyftas i frågan. Det kan bland annat röra sig om problem med undervisningen eller i kommunikationen med lärare eller andra elever.

Som framgår av resultatet i diagram 5.1:1 anser sig majoriteten av eleverna i skola A och skola B kunna tala flera språk. Frågan belyser inte elevernas läs- och skriv förmåga på svenska. Det framgår inte heller om de elever som enligt tabell 5:1:5 och 5:1:6 inte anser sig kunna tala flera språk anser att de endast behärskar svenska eller sitt modersmål. Det kan också vara så att svenska är deras modersmål. Lärarna har delade meningar i instämmande i att eleverna i deras klasser behärskar att tala svenska. Av diagram 5:2:1 kan man urskilja att lärarna i skola B är mer instämmande i att eleverna behärskar att tala svenska, än lärarna i skola A anser att deras elever kan.

Enligt tabell 5:2:3 anser majoriteten av de tillfrågade lärarna i både skola A och skola B att man bör integrera barn med invandrabakgrund och annat modersmål i klasser med svensktalande barn för att kunna stimulera språken. Genom att stimulera språken stimulerar de också och stärker elevernas identitet. Tabell 5:2:1 visar att de flesta lärare anser att språket är en del av elevernas identitet. De lärare som deltagit i undersökningen anser också att barn kan lära sig fler språk samtidigt. Det framgår inte av svaren om eller hur de olika språken påverkar identiteten och identitetsutvecklingen, positivt eller negativt. Det framgår inte heller om de olika språken framhäver olika identiteter hos individen. De flesta lärare enligt resultat i tabell 5:2:2 anser att det är helt eller delvis godtagbart att eleverna ”blandar” sina språk i sitt dagliga tal.

UNDERVISNING

Det finns en klivenhet mellan hem och skola. Andra generationens invandrabarn och ungdomar är födda i två kulturer, traditioner och språk. Både hem och skola är stora influenser på barn och ungdomars uppväxt och att se till att uppväxten sker på ett så bra sätt som möjligt (Andersson, 2001). Ett bra samarbete mellan hem och skola kan leda till att eleverna känner sig mindre klivna och kan fokusera sig på sin identitetsutveckling. Skolan och hemmet är med och formar det svenska samhället och har därför ett stort ansvar. Det är en viktig anledning till att samspelet mellan hem och skola fungerar.

Socialstyrelsen (1998) menar att barn och ungdomar med invandrabakgrund som placeras i segregerade klasser får svårt att se Sverige som sitt hemland på grund av att de aldrig fått kontakt med svenskar. Bronfenbrenner betonar att microsystemet som består av familj, skola och vänner, är det system som står närmast barnen och som påverkar de roller barnen träder in i och de relationer de skapar (Andersson, 1987). En fördel för barn och ungdomar med invandrabakgrund är det att undervisas i klasser med barn med andra modersmål än deras egna är att om barnen redan tidigt i livet får skapa relationer i skolan och vänner med svenskt ursprung och svenska som modersmål leder det i stor utsträckning till en naturlig integration.

En negativ faktor med att integrera barn och ungdomar med invandrabakgrund i traditionell svensk undervisning är att det kan leda till en svårighet att finna en identitet som de känner sig trygga med och som de kan leva med. Det kan även vara en svårighet för en del elever att förstå undervisningen på grund av bristande språkkunskaper. En positiv faktor med att elever med invandrabakgrund integrerats i den svenska skolan är att de samtidigt integreras i det svenska samhället. Det bekräftas av Bronfenbrenner i hans teorier om samspelet mellan individ och miljö (Andersson, 1987).

Exosystemet som Bronfenbrenner kallar den tredje nivån i sitt system är inte i direkt kontakt med barnen och ungdomarna med invandrabakgrund, men kan ändå vara avgörande för hur eleverna klarar av skolan och hur de integreras i samhället.

I exosystemet ingår föräldrarnas arbetsplats. Det finns många barn som har föräldrar som står utan arbete, är beroende av bidrag och har svårt att integreras i det svenska samhället.

I skolplanen framhålls att alla elever oavsett förutsättningar ska ha tillgång till skola som ser varje elev och utvecklar deras förmågor (Utbildningsförvaltningen, 2004). FNs barnkonvention understryker att alla barn har rätt att gå i grundskolan och att den ska vara gratis (Hammarberg, 2000). Alla barn är lika mycket värda och inget barn får bli diskriminerat. I skolan ska inte eleverna känna sig utanför eller att de har olika förutsättningar på grund av hemförhållande. De ska kunna känna trygghet och att de har samma rättigheter som andra.

Enligt tabell 5:1:12 känner sig majoriteten av de elever som deltagit i undersökningen från de båda skolorna, bra när de talar svenska. I tabell 5:1:13 visar resultatet att majoriteten av de tillfrågade eleverna tycker om att gå i skolan. Resultatet gäller endast de tillfrågade eleverna och besvarar inte om de generellt tycker om att gå i skolan eller om det är endast vid tidpunkten för undersökningen. De flesta elever som deltagit från skola A och skola B har ett eller flera favoritämnen i skolan vilket framgår av resultatet i tabell 5:1:4 och tabell 5:1:5. De ämnen som är oftast nämnda som favoriter är praktiska ämnen så som slöjd, bild och idrott. Ett antagande till varför de praktiska ämnena oftare är favoriter beror på att det är lättare att lära praktiskt istället för teoretiskt där språket är en barriär i lärandet. De ämnen som eleverna angivit att de inte tycker om är bland annat engelska, svenska och franska. De är mer teoretiska och kan vara svårare att lära in. Av diagram 5:1:6 framgår att i skola A finns det fler elever än i skola B som har ett eller flera ämnen som de inte tycker om. Det kan enligt antagande bero på flera olika aspekter bland annat lärarens sätt att undervisa, ämnets innehåll eller elevernas förförståelse och språkliga kunskaper.

Flertalet av eleverna som deltagit i enkätundersökningen skulle vilja att några av lärarna och eleverna i samma klass ska ha samma modersmål som de. Det framgår av resultatet i tabell 5:1:3 och tabell 5:1:1. Det är en större variation bland eleverna i skola B angående andra elever med samma modersmål i klassen. De flesta elever vill endast att några andra elever i klassen ska ha samma modersmål. Samma resultat gäller bland de kamrater eleverna har vilket framgår av tabell 5:1:11. På skola B som har en majoritet av elever med invandrarbakgrund är det fler än på skola A, som inte har några kamrater med samma modersmål som de själva. Ett antagande är att det bor fler barn med olika modersmål i området, det kan då vara svårare eller lättare att hitta kamrater med samma modersmål. Det framgår inte av resultatet om kamraterna är samma barn som klasskamraterna.

På frågan angående lärarnas modersmål anser majoriteten på båda skolor att det är bra med några lärare med samma modersmål som de, men inte alla. Det framgår inte i undersökningen om alla lärare har svenskt ursprung eller om några av de tillfrågade elever med andra modersmål än svenska har lärare med samma modersmål som dem – andra än modersmållärarna.

Alla lärare som deltagit i enkätundersökningen instämmer helt att modersmålsundervisningen ska finnas med i skolan. De flesta deltagande elever vill inte att några ämnen i skolan ska vara på deras modersmål vilket framgår av tabell 5:1:4. Det framgår inte av undersökningen vad det kan bero på. Det kan vara en yttre påverkan av och inflytande från läraren som befinner sig i klassrummet vid tillfället för undersökningen som gör att eleven inte vågar uttrycka sin åsikt. Ett antagande att eleverna inte vill ha all undervisning på sitt modersmål kan vara på grund av vanan av att all undervisning sker på svenska och elevernas rädsla för förändring.

Det kan även bero på att modersmålsundervisningen fått för lite utrymme i skolan och uppnått för låg status. Det leder till att eleverna inte respekterar eller vill delta i modersmålsundervisningen och vill därför inte ha all undervisning på modersmålet.

De flesta elever som deltagit i undersökningen är i stort sett nöjda med sina lärare. Syftet med frågan i tabell 5:1:2 är att få reda på om kommunikationen mellan lärare och elev fungerar, om den är positiv eller negativ. Om eleverna tycker om sina lärare kan det skapa trygghet i skolan som i sin tur stimulerar lärandet.

Det kan vara svårt att få ett objektivt svar på grund av yttre påverkan i svaret från närvarande lärare vid undersökningstillfället. Av tabell 5:1:2 framgår att majoriteten på skola B är nöjda med alla sina lärare medan på skola A är endast hälften av de tillfrågade eleverna nöjda med sina lärare. Att eleverna är nöjda och tycker bra om sina lärare kan tolkas på olika sätt. De tillfrågade eleverna kan syfta på att lärarna är bra på att undervisa. De kan även syfta på att lärarna är omtyckta för sina personligheter. Uppgiften att utveckla skolan i en flerkulturell miljö är inte bara en pedagogisk uppgift. Den kräver också förändringar i samhället utanför skolan. Det är lärarens roll att hjälpa sina elever att skaffa sig kunskap. *”Undervisningen skall anpassas till varje elevs förutsättningar och behov”* (Utbildningsdepartementet, 1999, s 6).

I enkätundersökningen för lärarna framgår att de har varierande åsikter för om läroplanen bör anpassas och förändras för barn med invandrarbakgrund vilket framgår av resultatet i tabell 5:2:6. De kommentarer som angivits är att det finns en kursplan i svenska som andraspråk som är anpassad för barn med invandrarbakgrund. Jag menar att det kanske inte räcker att undervisningen i svenska är anpassad. Andra ämnen kan bli lidande på grund av att eleverna finner språket för svårt, undervisningen för teoretisk och kan därför inte lära in det som är tänkt. Enligt resultatet i tabell 5:2:5 anser de flesta lärare att barn med annat modersmål borde få undervisning i kärnämnen på sitt modersmål.

Enligt resultatet så anpassar majoriteten av lärarna som deltagit helt eller delvis anpassar sin undervisning så att den ska passa eleverna och kursplanen oavsett vilken kulturell bakgrund eleverna har. Samtidigt anser flertalet att man inte borde anpassa läroplanen för barn och ungdomar med invandrarbakgrund. Ett antagande kan vara att lärarna anser att det är bara de som undervisar eleverna som kan se till individuella behov och anpassa undervisningen och därför kan inga generella riktlinjer göras. Det är inte säkert att alla lärare vet hur de ska anpassa undervisningen och känner därför att det är svårt och besvärligt att arbeta med barn med invandrarbakgrund. Det är enligt min mening viktigt att lärare och andra berörda som arbetar i skolan vet vad de ska ha för riktlinjer för att se till elevernas behov och till hur de kan arbeta. Sen är det varje lärares roll att utveckla riktlinjerna så att undervisningen passar eleverna som individer.

De olika styrdokumenterna som ska verka som byggstenar för den svenska skolan tar till viss del ställning för att barn och ungdomar med invandrarbakgrund behöver undervisningen anpassad för att tillfredställa deras behov. De belyser inte enbart barn och ungdomar med invandrar bakgrund, utan den enskilda individen, exempelvis *”Skolan skall med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper främja elevernas fortsatta lärande och kompetensutveckling”* (Utbildningsdepartementet, 1999, s 6). De riktlinjer som ges är inte tillräckliga för att visa på hur skolan ska verka för barn och ungdomar med invandrarbakgrund. Riktlinjerna för mer konkreta handlingar skulle behöva lyftas fram ytterligare och göras tydligare i sina direktiv för vad som gäller för de barn och ungdomar som känner sig vilna i den svenska skolan.

6:3 Slutsats

Undervisningen i den svenska skolan kan anpassas så att alla elever kan ta del av undervisningen. En av Stockholms stads viktigaste uppgifter enligt skolplanen (Utbildningsförvaltningen, 2004) är att kunna ge alla elever oavsett deras förutsättningar, tillgång till en skola som ser varje elev, utvecklar deras förmågor och gör dem delaktiga i sitt eget lärande. Att få undervisning på alla sina språk är ett sätt för skolan att visa respekt för varje elev och utveckla deras förmåga och göra dem delaktiga. Ett alternativ skulle vara att få undervisningen på både svenska och elevernas modersmål jämsides och på det sättet utveckla båda språken och kulturer i positiv riktning. Undervisning i svenska som andraspråk hjälper eleven i ämnet svenska, men det finns andra ämnen som har ett svårt teoretiskt språk och kräver förkunskaper för att förstå undervisningen, inte bara språklig utan också kulturell. Det är svårt för eleverna att behålla intresset och koncentrationen i vissa teoretiska ämnen. Integration av modersmål i undervisning i olika ämnen kan skapa trygghet och stärka identitetsutvecklingen. Man lär sig sämre om man är otrygg, på grund av svårighet med koncentration (SOU, 1996:143).

Enligt Bronfenbrenner ska utvecklingsmöjligheterna vara fysiskt och socialt anpassade för att motivera och göra det möjligt för någon att genom aktiviteter och socialt umgänge utvecklas. Utvecklingsprocessen anser Bronfenbrenner är en produkt av samspelet mellan individen och den miljö vederbörande lever i (Andersson, 1987). Utvecklingsprocessen blir mer positiv om eleven känner trygghet i sitt lärande. Tryggheten och respekten ska elever i multikulturella klasser kunna finna i sitt modersmål och i det svenska språket. Tryggheten i modersmålet kommer från hemmet och familjen. Att lära sig svenska kan hjälpa eleverna att känna trygghet i och som en del av det svenska samhället. Elever kan lära av varandra och finna trygghet i varandras kunskaper.

Om eleverna är ”halvspråkiga” och inte har någon stark förstaspråksbas kanske det inte hjälper med endast särskilda lektioner med modersmålsundervisning, utan de ”halvspråkiga” elevernas båda språk behöver stärkas i de flesta ämnen i skolan. ”Halvspråkiga” elever kan stärka båda språken så att det ena inte halkar efter och försvinner. Det kan i sin tur göra att respekten och intresset för olika kulturer ökar. Att lära sig ett språk är att lära sig kultur!

Språk måste vara känslomässigt betydelsefulla för att inläring ska bli effektiv. Familjens språk kan aldrig ersättas av andra språk enligt Ladberg (2003) och det är därför positivt att integrera familjens språk i undervisningen i den svenska skolan. Föräldrarna är viktiga för barnens modersmål och ett bra sätt att kommunicera kan vara att hjälpa till med läxor och ta del av barnens utveckling i skolan. Om eleverna får undervisning parallellt på sitt modersmål kan det bli lättare för föräldrarna att hjälpa sina barn med läxor och ta del av undervisningen i skolan. Föräldrarna skulle kunna få en bättre uppfattning om den svenska skolan, stödja och uppmuntra sina barn i läroprocessen. Det kan stärka relationen mellan barn och förälder och mellan hem och skola. Föräldrarnas intresse och delaktighet kan stärka barnens identitet och trygghet. I resultatet angavs att flertalet föräldrar till elever som deltog i undersökningen, ofta hjälper till med läxor.

Det kan vara svårt att bestämma vilka språk som ska vara representerade bland lärare i en multikulturell klass där det finns elever med många olika språk. Det är viktigt att en av lärarna i klassen ska ha svenska som modersmål för att eleverna ska höra svenska i naturligt tal och öka ordförrådet. Skolan ansvarar för att varje elev efter genomgången grundskola behärskar det svenska språket (Utbildningsdepartementet, 1998).

Lärare med andra modersmål kan alternera och vara med i klassen beroende på elevernas individuella behov och tillgång. Det kan finnas vissa elever i en klass som har ett större behov än andra av att få undervisning på båda sina språk och då borde det prioriteras i val av lärare. Om eleverna skulle få undervisning parallellt på modersmålet och på svenska skulle det inte bara leda till bättre förståelse av undervisningen i olika ämnen, utan också höja statusen på modersmålsundervisningen i skolan. Modersmålsundervisningen blir då en naturlig del av skolans verksamhet.

I resultatet av enkätundersökningen bland elever anger hälften av eleverna i skola A och skola B tillsammans att de är positivt inställda till att ha några lärare med samma modersmål som de själva. Majoriteten av eleverna vill inte att alla lärare ska ha samma modersmål. Majoriteten av eleverna i båda skolor svarade att de inte ville att några ämnen skulle undervisas på deras modersmål. Jag tror att resultatet till stor del beror på statusen på modersmålsundervisningen och att eleverna inte vill sticka ut från mängden och vara olik sina kamrater.

Språket för med sig andra kunskaper och vetenskaper som är bra att ha med sig i sin identitetsutveckling. En positiv faktor för barn och ungdomar som integreras i multikulturella klasser är att de både medvetet och omedvetet lär sig att se likheter och skillnader i det egna sättet att leva och tänka i jämförelse med någon annan. Det kan leda till ett accepterande klimat, förebygga främlingsfientlighet och öka toleransen för det som är annorlunda. Det viktigt att på ett respektfullt sätt uppmärksamma både likheterna och skillnaderna så att det inte leder till missförstånd i kommunikationen.

6:4 Avslutande reflektioner

I mötet med det som är olika och annorlunda konfronteras man också med sig själv, med sin egen identitet och med sin självbild. Hur vi blir som människor är i mycket hög utsträckning en fråga om vilken kultur vi växer upp i (Allenwood & Franzén 2000).

Om vi vill förstå mötet mellan svensk uppfostringskultur och den vi möter hos många invandrare i Sverige är det viktigt att inte bara se skillnaderna utan att också se likheterna. I stället för att inrikta oss på det som vi upplever som brister så borde vi se de möjligheter som också finns.

I jämlikhetsideologin ligger också tanken att det är bra att människor möts, delar samma villkor, konfronteras med varandras verkligheter, uppfattningar och utvecklas tillsammans (Sou, 1996:143, s 17). Det behöver inte bara vara så att invandrabarn lär sig svenska, svenska barn kan ju också lära sig invandrabarnens språk. Flexibilitet är en nödvändighet i den mångkulturella skolan.

Tvåspråkigheten kan resultera i bättre studieprestationer om båda språken är välutvecklade. En viktig anledning till ofullständig förståelse av det svenska samhället kan vara språksvårigheter. Språket är till för att kunna kommunicera och integrera, men det kan också exkludera människor som inte förstår det. En lyckad mångkulturalism förutsätter att alla barn ska få möjligheter att lära sig samhällets gemensamma värden och gemensamma språk. Tvåspråkighet vidgar barnets horisont socialt, kulturellt och bildningsmässigt. *Utan kunskap*

i korrekt svenska har man ingen chans att bli en fullvärdig medlem av det svenska samhället (Sjögren 1997, s 63).

Lärarna är förebilder för eleverna i skolan. Det är därför en stor uppgift för dem att inte bara anpassa undervisningen utan också själva ha en öppen attityd och flexibilitet för mångfalden som förekommer i deras klassrum och i skolan som helhet. De är förebilder för sina elever och ska visa vägen för en positiv integration. Lärarna är också representanter för Sverige och det svenska, de kanske är de första representanterna med den svenska kulturen och språket som barn och ungdomar med invandrabakgrund möter.

Alla människor är olika och detsamma gäller alla invandrare. Invandrare som kommit till Sverige kommer från många olika kulturer och bakgrunder. De har olika erfarenheter och kunskaper och kan inte grupperas som en homogen grupp av människor. Människor som är födda i Sverige med invandrabakgrund, så kallade andra generationens invandrare, blir fortfarande kallade "invandrare" i det svenska samhället och även i skolan. Det är något som påverkar deras integritet och personlighet i högsta grad och kan få negativa effekter. De borde räknas som svenskar och ha samma rättigheter som alla andra.

Det som är bra för alla barn och ungdomar är naturligtvis också bra för barn och ungdomar med invandrabakgrund. Varje människa är unik!

6:5 Fortsatt forskning

Mångfald är något som kommit till den svenska skolan för att stanna. Det har funnits en längre tid men är fortfarande ett hett diskussionsämne. Det är viktigt att utvidga forskningen om och kring multikulturalism och integration, och göra det till ett mer naturligt inslag i skolan och i hela samhället. Mångfalden i skolorna består av många delar, bland annat språk och kulturer, som är viktigt att lyfta fram och se som positiva resurser att arbeta med i skolan. Det kommer i sin tur att påverka mångfalden och integrationen i samhället på ett positivt sätt.

Vid fortsatt forskning skulle en djupare undersökning göras på hur lektionerna fungerar i klasser med stor mångfald. Intresse finns att observera lärarens sätt att undervisa och hur integration av barn och ungdomar med invandrabakgrund fungerar i praktiken i den svenska skolan, både på lektionstid och mellan lektioner.

Studien är inriktad enbart på två skolor, om mer tid hade funnits för fortsatt studie skulle det vara av intresse att intervjua några av de elever och lärare som deltagit i enkätundersökningen. Det skulle ge en mer djupgående studie och koncentration på vissa utvalda frågor och aspekter rörande barn och ungdomar med invandrabakgrund. Det skulle också vara av intresse att följa de elever som deltagit i undersökningen och låta dem besvara samma frågor några år senare. Det finns intresse av att utöka antalet klasser med både äldre och yngre barn bosatta i liknande områden och i områden med få elever med invandrabakgrund.

7. Litteraturlista

- Aagre W. (2003). *Ungdomskunskap - vardagslivets kulturelle former*. Bergen: Fagboksforlaget
- Andersson B-E (1987). *Utvecklingsekologi*. Studentlitteratur, Lund.
- Andersson B-E (2001). *Ungdomarna, skolan och livet*. Stockholm: HLS förlag.
- Arnberg L. (2004). *Så blir barn tvåspråkiga*. Scandbook AB, Falun.
- Allenwood C-M. & Franzén E. (red) (2000). *Tvärkulturella möten – grundbok för psykologer och socialarbetare*. Natur och Kultur, Ws Bookwell. Finland.
- Baker C. (1996). *Barnets väg till tvåspråkighet Råd till föräldrar i förskola och grundskola*. Förlaget påfågeln, Uppsala.
- Bronfenbrenner U. (1979). *The Ecology of Human Development*. Experiments by nature and design. Cambridge, Havard University press.
- Börestam U. & Huss L. (2001). *Språkliga möten – tvåspråkighet och kontaktlingvistik*. Studentlitteratur, Lund.
- Giddens A. (1997). *Sociology* 3rd edition. Cambridge Polite.
- Giddens A. (1999). *En skenande värld – hur globaliseringen är på väg att förändra våra liv*. Profile Books Ltd, London.
- Hammarberg T. (2000). *Konventionen om barnets rättigheter*. Regeringskansliet. Nordstedts tryckeri AB, Stockholm.
- Hirsch Jr, Kett J, Trefil J, Örnberg S, Bökstedt H, Gellerman O & Magnusson T (1991). *Vad varje svensk bör veta*. Bonniers fakta bokförlag AB, Uddevalla.
- Hultinger E-S. & Wallentin C. (red) (1996). *Den mångkulturella skolan*. Studentlitteratur, Lund.
- Jones C. & Rutter J. (1998). *Refugee education: mapping the field*. Trentham Books.
- Ladberg, G. (2003). *Barn med flera språk*. Liber AB
- Malmström S., Györki I. och Sjögren P. A.(1989). *Bonniers svenska ordbok, modern svensk standardordbok, nya ord, främmande ord, facktermer och fraser*. Ytterlids sätter AB, Falkenberg.
- Merriam S. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Studentlitteratur, Lund.
- Ockert-Axelsson K. & Norman D. (1993). *Across cultures – coursebook*. Studentlitteratur, Lund.

- Otterup T. (2005). *Jag känner mig begåvad bara – om flerspråkighet och identitetskonstruktion bland ungdomar i ett multietniskt förortsområde*. Elanders infologistics Väst AB, Göteborg Universitet.
- Parszyk I-M. (1999). *En skola för andra – minoritetslevers upplevelser av arbets- och livsvillkor i grundskolan*. 2: a tryckningen. HLS Förlag. Elanders Graphic Systems, Göteborg.
- Patton O. Tabors. (1997). *One child-Two languages, a guide for pre-school educators of children learning English as a second language*. Chapter 10. Baltimore: Paul H Brookes Publisher.
- Sjögren A. (1997). *Language and environment – a cultural approach to Education for minority and migrant students*. Multicultural centre. Botkyrka, Sweden.
- Socialstyrelsen ((1998). *Integrering – inte isolering 69 ideér för barnens bästa*. SoS-rapport 1998:18. Elanders Gotab, Stockholm
- SOU 1991:06. Statens offentliga utredningar (1991). *Olika men ändå lika – om invandrarungdomar i det mångkulturella Sverige.*, Betänkande av ungdomskommittén, civildepartementet, Stockholm. Graphic systems AB, Göteborg.
- SOU 1996:143 (1996). *Krock eller möte – om den mångkulturella skolan*. Delbetänkande av Skolkommittén. Nordstedts tryckeri AB, Stockholm.
- Sveriges utbildningsradio AB (1990). *Våga lyssna – att möta flyktingbarn*. Schmidts boktryckeri AB, Helsingborg.
- Utbildningsdepartementet (1999). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo 94*. Skolverket & CE Fritzes AB.
- Ålund A (1997). *Multikultiungdom kön, etnicitet, identitet*. Studentlitteratur, Lund.
- Artikel:
Sydsvenskan, 2004-12-09. Ljungberg A.
- Utbildningsförvaltningen (2004). *Skolplan för Stockholms stad*.
- Internet:
http://www.stockholms.se	2005-03-22
http://home.swipnet.se/hesselby/skolor/smedhags.html	2005-03-22
http://www.smg.edu.stockholms.se	2005-03-22
http://www.vr.se	2005-04-02
http://www.stockholm.se/files/75200-75299/file_75254.pdf	2005-04-09
http://www.skolverket.se/sb/d/139/a/846#paragraphAnchor2	2005-04-26

8. Bilaga

8:1 Brev till föräldrar

Brev till föräldrar!

2005-03-16

Jag heter Rina Andersson och är student på lärarhögskolan i Stockholm. Jag studerar magisterprogrammet i pedagogik med inriktning mot barn-och ungdomsvetenskap. Jag har under min utbildning inriktat min forskning på barn, kultur och språk. Jag har valt att skriva mitt examens arbete om hur barn med invandrar bakgrund integreras i skolan och hur de klarar av undervisningen.

Man läser ofta i tidningar och ser på tv att det är många barn som inte klarar skolan. Bland de mest drabbade är barn med invandrar bakgrund och annat modersmål än svenska. Diskussioner förs om hur bristande kunskaper i det svenska språket påverkar deras prestationer i skolan och deras möjligheter att följa med i undervisningen.

Det är viktigt att vi får kunskap om flerspråkiga barns situation i skolan och i samhället vad det gäller deras användning av och kunskap i det svenska språket i förhållande till deras modersmål. Med dessa kunskaper kan lärare hjälpa, stödja och bättre anpassa undervisningen så att fler barn och ungdomar känner trygghet, trivs och presterar bättre i skolan.

Som en del av mitt examensarbete har jag planerat göra en undersökning bland elever om hur de uppfattar sin situation i skolan. Jag ska utföra undersökningen med hjälp av en enkät som eleverna får fylla i. Enkäten är endast till för eget bruk, för min undersökning, och kommer att förstöras direkt efter sammanställningen av data. De kommer inte att distribueras vidare. All information ni väljer att delge mig via enkäten är till stor hjälp för att jag ska kunna utföra min studie.

Det är frivilligt att delta och ni har rätt att avbryta medverkan under hela processen. Ert barn kommer inte att delta med namn eller andra igenkännande fakta. All information kommer att behandlas konfidentiellt med respekt för den personliga integriteten.

Jag ber er om tillåtelse till att ert barn får vara med i denna studie. Svar kan lämnas på denna blankett och lämnas på skolan senast _____, då jag planerar att utföra min enkätstudie _____
Jag kommer enbart att ta med de barn vars föräldrar ger sitt tillstånd.

Tack för din medverkan,
M.v.h. Rina Andersson
Lärarhögskolan i Stockholm.

Jag ger mitt tillstånd till att mitt barn ska få medverka i studien ()

Jag vill inte att mitt barn ska medverka i studien ()

Namn

8:2 Elevenkät

Ringa in det svar som passar dig bäst eller skriv svaret på raden.

1. Hur många år är du?

2. Är du född i Sverige?

Ja Nej

3. Vad har du för modersmål?

4. Kan du prata flera språk?

Ja Nej

5. Vilket språk pratar ni hemma?

6. Hjälp dina föräldrar dig med läxor?

Alltid ofta sällan aldrig

7. Var pratar du svenska?

I skolan med kompisarna hemma på annat ställe

8. Med vem pratar du svenska?

Lärare kompisar syskon mamma/pappa släktingar

9. Har dina kompisar samma modersmål som dig?

Alla några inga

10. Hur känner du dig när du pratar svenska?

Bra ok inte så bra dåligt

11. Tycker du om att gå i skolan?

Ja, alltid ibland sällan aldrig

12. Har du ett favoritämne i skolan?

Ja Nej

Om ja, vilket/vilka?

13. Har du något ämne som du inte tycker om?

Ja Nej

Om ja, vilket/vilka?

14. Tycker du att din/dina lärare är bra?

Alla några inga

15. Skulle det vara bra att ha lärare med samma modersmål som du?

Alla några inga

16. Tycker du att din skola pratar om olika kulturer och traditioner?

Alltid ofta sällan aldrig

17. Skulle du vilja att alla ämnen skulle vara på ditt modersmål?

Alla några inga

18. Skulle du vilja gå i en klass med elever som har samma modersmål som du?

Alla några inga

8:3 Lärarenkät

Jag heter Rina Andersson och är student på lärarhögskolan i Stockholm. Jag studerar magisterprogrammet i pedagogik med inriktning mot barn-och ungdomsvetenskap. Jag har under min utbildning inriktat min forskning på barn, kultur och språk.

Jag har valt att skriva mitt examens arbete om hur barn med invandrar bakgrund integreras i skolan och hur de klarar av undervisningen.

Det är viktigt att vi får kunskap om flerspråkiga barns och ungdomars situation på förskolan, i skolan och i samhället. Med sådana kunskaper kan förskollärare, lärare och fritidspedagoger bättre anpassa sin undervisning och sina aktiviteter så att alla barn och ungdomar kan känna trygghet, gemenskap och utvecklas på ett positivt sätt på förskolan, i skolan och ute i samhället. Syftet med undersökningen är att ta reda på hur lärare och elever förhåller sig till flerspråkighet, modersmålsundervisning och integration i skolan.

Jag hoppas att du kan ta några minuter av din tid och hjälpa mig att med min undersökning genom att besvara enkäten berörande flerspråkighet, modersmålsundervisning och integration.

Tack på förhand, Mvh,

Rina Andersson

Besvara enkäten genom att ringa in det påstående som du anser stämmer överens med dina åsikter.

1. Anser du att barns språk är en del av hans/hennes identitet?

Instämmer helt Instämmer delvis Instämmer knappast Instämmer inte

2. Anser du att skolan bör uppmuntra och ta del av olika kulturer och traditioner?

Instämmer helt Instämmer delvis Instämmer knappast Instämmer inte

3. Anser du att modersmålsundervisning ska finnas i skolan?

Instämmer helt Instämmer delvis Instämmer knappast Instämmer inte

4. Anser du att barn kan lära sig fler språk samtidigt?

Instämmer helt Instämmer delvis Instämmer knappast Instämmer inte

5. Är det godtagbart att flerspråkiga barn och ungdomar ”blandar” språken i sitt dagliga tal?

Instämmer helt Instämmer delvis Instämmer knappast Instämmer inte

6. Anser du att barn i din klass med invandrabakgrund och annat modersmål behärskar att tala svenska?

Instämmer helt Instämmer delvis Instämmer knappast Instämmer inte

7. Anser du att språket kan vara en barriär i lärandet för barn med invandrar bakgrund och annat modersmål än svenska?

Instämmer helt Instämmer delvis Instämmer knappast Instämmer inte

8. Anser du att problem i skolan ofta är relaterade till språket?

Instämmer helt Instämmer delvis Instämmer knappast Instämmer inte

9. Anser du att man bör integrera barn med invandrabakgrund och annat modersmål än svenska i klasser med svensktalande barn, för att stimulera språket/språken?

Instämmer helt Instämmer delvis Instämmer knappast Instämmer inte

10. Anser du att barn med annat modersmål borde få undervisning i kärnämnen på sitt eget modersmål?

Instämmer helt Instämmer delvis Instämmer knappast Instämmer inte

11. Anser du att läroplanen bör anpassas och förändras för barn med invandrabakgrund?

Instämmer helt Instämmer delvis Instämmer knappast Instämmer inte

12. Anpassar du undervisningen med tanke på barnens modersmål och kulturella tillhörighet?

Instämmer helt Instämmer delvis Instämmer knappast Instämmer inte

13. Övrigt att tillägga:

Tack för din medverkan!

Lärarhögskolan i Stockholm
Institutionen för individ, omvärld och lärande

Magisteruppsatser i pedagogik med inriktning mot specialpedagogik respektive barn- och ungdomsvetenskap, 61-80p

Magisteruppsatser i pedagogik med inriktning mot specialpedagogik respektive barn- och ungdomsvetenskap ges nu ut i IOL: s nya serie: MAGISTERUPPSATS I PEDAGOGIK, ISSN 1404-9023.

Tidigare utgivna D-uppsatser (magisteruppsatser) nr 1-31, med inriktning mot specialpedagogik, har givits ut i serien SPECIALPEDAGOGISK KUNSKAP: D-UPPSATSER, ISSN 1402-053X. Denna serie är nu avslutad.

Publikationerna kan beställas från Lärarhögskolan i Stockholm, Institutionen för individ, omvärld och lärande (IOL) (fax nr 08-737 96 30).

Utgivna publikationer:

Nr 1 (2000) Karin Arnesén & Jessica Kjerrman: Barnets bästa i utlänningslagen.

Nr 2 (2000) Christina Sandberg: Språk och Identitet. Pedagogers språkbruk i förskolan i två områden med olika socioekonomiska strukturer och språkkulturer.

Nr 3 (2000) Linda Åkerström: Mamma, vi ses väl igen? Om vikten av att hjälpa barn som sörjer en anhörigs död.

Nr 4 (2000) Perina Breimark: Finns det plats för 7-åringarnas rörelsebehov? - Om inläring och kroppsrörelse i en svensk och en engelsk skola.

Nr 5 (2000) Anamarija Todorov: DET VAR EN GÅNG TRE BOCKAR... Barns tolkning av en känd folksagas text och undertext.

Nr 6 (2000) Nicklas Lundberg: Betydelse av drama i förskola och skola.

Nr 7 (2000) Anders Nylén: Pedagogens betydelse för samspelet mellan småbarn i förskolan.

Nr 8 (2000) Annelie Fredricson: FÖRSKOLANS MÖTE MED BARBIE, MC-MÖSS OCH DATORER.

Intervjuer med sex förskollärare om barns leksaker och nya medier.

Nr 9 (2000) Roufia Hosseinian & Camilla Nordin: Elevinflytande i gymnasieskolan. En enkätundersökning gjord vid tre olika gymnasieskolor i Stockholms län.

Nr 10 (2000) Maria Kraemer Lidén: Kvalitet i Förskolan. 16 förskollärares syn på kvalitet i yrket.

Nr 11 (2000) Suzanne Kriström: Övergång till föräldraskap. Hur upplever 20 förstagångsföräldrar att deras roller, relationer, aktiviteter och tid har förändrats sedan de blev föräldrar?

Nr 12 (2001) Göta Eriksson: Matematiskt lärande. Ett radikalkonstruktivistiskt perspektiv. En litteraturstudie.

Nr 13 (2001) Birgitta Fagerlund: Att berätta med ord och bild - en studie om barns fria textskapande.

v.g.v

- Nr 14 (2001) Lena Sundbaum: Pedagogiska strategier inom bildämnet – stimulans och utveckling av kreativitet, fantasi och skapande förmåga hos barn med autism.
- Nr 15 (2001) Bodil Halvars-Franzén: Det kompetenta barnet – varför behöver vi ett kompetent barn just nu, i vår tid och i vårt samhälle.
- Nr 16 (2001) Ulrika Djerf Hedbom: "Hästen, hästen skakar på sin man" en studie om små barns första möten med sång.
- Nr 17 (2001) Maria Kraemer Lidén: Kvalitet i Förskolan, 16 förskollärares syn på kvalitet i yrket.
- Nr 18 (2001) Birgitta Thulén: Skolledarrollen i grundskolan – en diskussion om ledarroller och perspektiv på ledarskap.
- Nr 19 (2001) Ulla Morales-Adefalk: Anpassad studiegång och sen då? Nätverket kring två gymnasieelevers skolgång.
- Nr 20 (2001) Annika Kristoffersson: Diagnos på en debatt om diagnoser. Reaktionen på Eva Kärfves bok *Hjärnspöken, DAMP och hotet mot folkhälsan* i tryckta medier under hösten -00 och våren -01.
- Nr 21 (2002) Bengt Wahlund: Åtgärdsprogram – för vad och för vem? En analys av lärares utsagor om barn och ungdomar, skrivna inom ramen för kurser i specialpedagogik.
- Nr 22 (2002) Ann-Christine Wennergren: Dialogiskt lärande för elever i hörselklass. En studie om att utveckla ett förhållningssätt.
- Nr 23 (2002) Anna Egwall: Specialpedagogiska centra och specialpedagogens yrkesroll.
- Nr 24 (2002) Anna-Lena Ljusberg: Fritidshemmet som arena för formellt och informellt lärande. Vilka normer och värden etableras i fritidshemmet i interaktion mellan dess olika aktörer?
- Nr 25 (2002) Magdalena Karlsson: Flerspråkighet – problem eller förutsättning för utveckling? En förskolestudie.
- Nr 26 (2002) Eva Obäck: Makt och motstånd i klassrummet. Klassrumsobservationer i individuella program.
- Nr 27 (2002) Anneli Hippinen: Fritidspedagog eller lärare. En studie kring yrkesvalet.
- Nr 28 (2003) Yvonne Ekström: Lära för livet. Om kommunikationsstöd i skola och vuxenliv för personer med autism och samtidig utvecklingsstörning.
- Nr 29 (2003) Toura Hägnesten: Matematikscreening II – studium av ett kartläggningsinstrument relaterat till teoribildning, lärandeprocesser och styrdokument.
- Nr 30 (2003) Anders Rönnbäck: Lärandemiljön i skolan för den yngre punktskriftsläsande eleven.
- Nr 31 (2003) Anna Fouganthine: Maud. En fallstudie över en dyslektikers skriftspråkliga utveckling.
- Nr 32 (2003) Martina Lif Uddenfeldt: Särskilda undervisningsgrupper – en historisk tillbakablick samt en studie om hur personal i särskilda undervisningsgrupper ser på sitt arbete idag.
- Nr 33 (2003) Jorun Inderberg: Samhällsvetenskapsprogrammet för elever med DYSLEXI. En studie om att utveckla förhållningssätt.
- Nr 34 (2003) Susanne Montin: "Kroppen i lärandet – lärandet i kroppen". Elever i åk 5 reflekterar över sig själva och över sitt lärande, med utgångspunkt tagen i upplevelsen av den egna kroppen.
- Nr 35 (2003) Birgitta Bergqvist: Gråzonsbarnen i förskolan. Hur hittar vi dem och kan vi ge dem stöd?
- Nr 36 (2004) Ulla Collén: Utlandsadopterade ungdomars upplevelser av skolan. En enkätstudie.

Nr 37 (2004) Ragna Alveblad: Samspelets betydelse för lärandet. En fallstudie om konstruktivism och matematik i särskolan.

Nr 38 (2004) Caisa Holm: Frihet under makt och ansvar. Lärarnas professionalism i det postmoderna samhället.

Nr 39 (2004) Pia Hed-Andersson: Läsförberedd. En studie om hur läs- och skrivsvårigheter kan förebyggas.

Nr 40 (2004) Ann-Gitt Hols: Specialpedagogiskt stöd för elever i år 7-9 – en intervjustudie med specialpedagoger, speciallärare, lärare och rektorer.

Nr 41 (2004) Marie Nilsson: Jag vill berätta... Specifik AKK som möjlighet och samspel med en elev i träningskolan.

Nr 42 (2005) Gunilla Angerbjörn-Ahlbäck: Kan man springa ikapp ett tåg? Om föräldrars möte med skolan.

Nr 43 (2005) Barbro Johansson: En tonåring och hennes barn möter förskolan.

Nr 44 (2005) Margareta Johnson: Tänk om ... – från svårigheter till möjligheter. Lärandemiljöns betydelse för elever med läs- och skrivsvårigheter.

Nr 45 (2005) Anneli Molander: Human Dynamics – ett verktyg för en inkluderande skola? Pedagogers erfarenheter och uppfattningar av Human Dynamics som ett verktyg i den pedagogiska praktiken.

Nr 46 (2005) Britt Persson: Gymnasieelever och läsning – Läsintrasse och läsvanor hos elever vid studie- och yrkesförberedande program.

Nr 47 (2005) Berit Åstrand: Relation Play vid autismspektrumstörning. Föräldrars och pedagogers upplevda förändringar under två år av vissa förmågor hos åtta barn som deltagit i Relation Play.

Nr 48 (2005) Rina Andersson: Barn och ungdomar med invandrarbakgrund i den svenska skolan. Elevers attityder till skolan och undervisningen.

D-uppsatser i specialpedagogik, 61-80 p (magisteruppsatser)

Magisterkursen i pedagogik med inriktning mot specialpedagogik syftar till att ge en vetenskaplig fördjupning inom det specialpedagogiska kunskapsområdet, i första hand för lärare och andra verksamma inom skolans värld. Följande D-uppsatser (nr 1-31), inom området specialpedagogik, har givits ut i rapportserien SPECIALPEDAGOGISK KUNSKAP: D-UPPSATSER, ISSN 1402-053X. Denna serie är nu avslutad och nya magisteruppsatser i pedagogik med inriktning mot specialpedagogik respektive barn- och ungdomsvetenskap ges nu ut i IOL: s nya serie: Magisteruppsats i pedagogik, ISSN 1404-9023. Publikationerna kan beställas från Lärarhögskolan i Stockholm, Institutionen för individ, omvärld och lärande (IOL) (fax nr 08-737 59 00).

Utgivna rapporter:

Rapport nr 1 (1996) Kerstin Dominkovic': Lässvårigheter i ett helhetsperspektiv. En litteraturstudie.
ISRN LHS-SPEC-D-96-1-SE

Rapport nr 2 (1996) Lena Lind: Petö-metoden - Konduktiv pedagogik. En alternativ pedagogik och behandlingsform för barn med rörelsehinder. ISRN LHS-SPEC-D-96-2-SE

Rapport nr 3 (1996) Ingrid Isaksson: Tillbaka till samhället. Studier om personer med utvecklingsstörning och beteendestörningar. ISRN LHS-SPEC-D-96-3-SE

Rapport nr 4 (1996) Sanja Paulin: Föräldrarnas perspektiv på avlösarservice. ISRN LHS-SPEC-D-96-4-SE

Rapport nr 5 (1996) Inger Claesson: Avlösarservice sedd ur avlösarens perspektiv. ISRN LHS-SPEC-D-96-5-SE

Rapport nr 6 (1997) Carin Richardsson: Fusionsoperationer, en väg till hälsa och ökad livskvalitet?
ISRN LHS-SPEC-D-97-6-SE

Rapport nr 7 (1997) Karin Renblad: Lek och socialt samspel - Förskolebarn med invandrarbakgrund.
ISRN LHS-SPEC-D-97-7-SE

Rapport nr 8 (1997) Jan-Erik Wänn: Värdering av olika utbildningsmoment inom hjälpmedelsteknik. Utveckling av en enkätundersökning bland sex yrkesgrupper utförd inom ramen för EU:s HEART-studie. ISRN LHS-SPEC-D-97-8-SE

Rapport nr 9 (1997) Rigmor Parsmo: Vägen tillbaka till skolan. Konsekvenser av förvärvade hjärnskador.
ISRN LHS-SPEC-D-97-9-SE

Rapport nr 10 (1998) Peg Lindstrand: Diagnosen - ett tidstypiskt fenomen? Diagnoser och förklaringsmodeller till barns svårigheter i slutet av 1900-talet. ISRN LHS-SPEC-D-98-10-SE

Rapport nr 11 (1998) Marianne Krüger: Lärarrollen i arbetet med elever som har läs- och skrivsvårigheter. En intervjustudie med 10 lärare om kunskapsförmedlaren, stimulansgivaren, föräldern och mångsysslaren. ISRN LHS-SPEC-D-98-11-SE

Rapport nr 12 (1998) Teresa Aidukiene: Special education in two different perspectives - The Lithuanian experience.
ISRN LHS-SPEC-D-98-12-SE

Rapport nr 13 (1998) Eva Siljehag: Från kaos till eget nyskapande - Beskrivning av en kunskapsprocess i en forskningscirkel med lågstadielärare. ISRN LHS-SPEC-D-98-13-SE

Rapport nr 14 (1998) Mona E. Folkander: Maktlösa - uttråkade eller chanslösa. Stockholmsungdomar med och utan läs- svårigheter på ett individuellt gymnasieprogram. ISRN LHS-SPEC-D-98-14-SE

Rapport nr 15 (1998) Anna-Carin Rehnman Larsson: Hörselrehabiliteringen - för bästa möjliga livssituation.
ISRN LHS-SPEC-D-98-15-SE

Rapport nr 16 (1998) Eva Sandstedt: Hur beaktas behov hos elever med funktionshinder vid stora IT-satsningar i skolan. ISRN LHS-SPEC-D-98-16-SE

Rapport nr 17 (1999) Désiré Nisser: Tid till samtal tid till tankar - en väg ut ur skolvårigheter. ISRN LHS-SPEC-D-99-17-SE

Rapport nr 18 (1999) Ninni Sirén: Datatek - en beskrivning av verksamheten ur personalperspektiv. ISRN LHS-SPEC-D-99-18-SE

Rapport nr 19 (1999) Marianne Näslund: BILD - SPRÅK - KÄNSLA. Tre elever med språkstörning målar och berättar om sina tankar och känslor. ISRN LHS-SPEC-D-99-19-SE

Rapport nr 20 (1999) Jari Linikko: Internatskola för ett dövt barn med utvecklingsstörning? Intervjuer med föräldrar om deras beslutsprocess. ISRN LHS-SPEC-D-99-20-SE

Rapport nr 21 (1999) Vera Oliveira Juhlin: Tidig läs- och skrivutveckling. En studie av elever i särskild undervisningsgrupp. ISRN LHS-SPEC-D-99-21-SE

Rapport nr 22 (1999) Tatiana Skoglund: På andra sidan månen. En studie av gymnasieelever med olika kulturell bakgrund och deras upplevelser av skolan. ISRN LHS-SPEC-D-99-22-SE

Rapport nr 23 (1999) Kirsti Paatero: Dyslexi och andraspråksinläring hos vuxna invandrare. Diagnostisering tolkad i en helhetsram. ISRN LHS-SPEC-D-99-23-SE

Rapport nr 24 (1999) Anna Ellström Lindholm: Möten och möjligheter - om språkmiljön. Skolpersonalens betydelse för barns språkutveckling. ISRN LHS-SPEC-D-99-24-SE

Rapport nr 25 (1999) Elisabeth Lundström: Samspel när barnet har ett funktionshinder. ISRN LHS-SPEC-D-99-25-SE

Rapport nr 26 (1999) Terttu Johansson: Arbetstillfredsställelse i läraryrket - en intervjustudie med lärare i åk 1-6. ISRN LHS-SPEC-D-99-26-SE

Rapport nr 27 (1999) Anders Söderberg: Delaktighet i grundskolan för elever med grav synskada. ISRN LHS-SPEC-D-99-27-SE

Rapport nr 28 (1999) Margareta Edén: Speciallärare och specialpedagoger i cirkel - yrkesroll och arbetsfunktion. ISRN LHS-SPEC-D-99-28-SE

Rapport nr 29 (1999) Emelie Cramér-Wolrath: Habilitering i teckenspråk för hörande föräldrar till teckenspråkiga döva och hörselskadade barn. En utvärderingsstudie av "FR-modellen". ISRN LHS-SPEC-D-99-29-SE

Rapport nr 30 (2000) Katarina Florin & Yvonne Hansson: Mötet. Bakgrunden till ett professionellt bemötande gentemot föräldrar med barn i träningskolan. ISRN LHS-SPEC-D-00-30-SE

Rapport nr 31 (2000) Ulla Holmqvist-Äng: "JAG VILL - JAG KAN". Den Kommunikativa Kompetensen hos tre elever som har hörselskada/dövhet, utvecklingsstörning och rörelsehinder. ISRN LHS-SPEC-D-00-31-SE

